

T.C.

GAZIANTEP ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANA BİLİM DALI

MEHMET NÂZİM DÎVÂNI, İNCELEME-METİN

DİLBER UMAZ

Tez Danışmanı: Prof. Dr. H.İbrahim YAKAR

Eylül, 2019

T.C.
GAZIANTEP ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANA BİLİM DALI

MEHMET NÂZİM DÎVÂNI, İNCELEME-METİN

DİLBER UMAZ

Tez Danışmanı: Prof. Dr. H.İbrahim YAKAR

Eylül, 2019

T.C.
GAZİANTEP ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANA BİLİM DALI

DİVÂNÇE-İ NÂZİM
(Metin-İnceleme)

Dilber UMAZ

Tez Savunma Tarihi:05/09/2019

Sosyal Bilimler Enstitüsü Onayı

Doç. Dr. Erol ERKAN
SBE Müdürü

Bu tezin Yüksek Lisans tezi olarak gerekli şartları sağladığımı onaylarım.

Prof. Dr. Hülya ARSLAN EROL
Enstitü ABD Başkanı

Bu tez tarafımca (tarafımızca) okunmuş, kapsamı ve niteliği açısından bir Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Prof. Dr. Halil İbrahim YAKAR
Tez Danışmanı

Bu tez tarafımızca okunmuş, kapsam ve niteliği açısından bir Yüksek Lisans/Doktora tezi olarak kabul edilmiştir.

Jüri Üyeleri:
(Unvanı, Adı ve SOYADI)

İmzası

Prof. Dr. Halil İbrahim YAKAR

Dr. Öğr. Üyesi Armağan ZÖHRE

Dr. Öğr. Üyesi Gülşah Gaye FİDAN

ETİK BEYANI

Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimleri Enstitüsü Tez Yazım Kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmada;

- Tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi,
- Tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlâk kurallarına uygun olarak sunduğumu,
- Tez çalışmada yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi,
- Kullanılan verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığımı
- Bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu,

bildirir, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim.

Dilber UMAZ

ÖZET
MEHMET NÂZIM DÎVÂNI, İNCELEME-METİN
UMAZ, Dilber
Yüksek Lisans Tezi, Türk Dili ve Edebiyatı ABD
Tez Danışmanı: Prof. Dr. H.İbrahim YAKAR
Eylül 2019, 115 sayfa

Bu tezin amacı; XIX. yüzyıl divân şairlerinden olan Mehmed Nâzım divançesini gün yüzüne çıkarmaktır. Bu çerçevede; Mehmet Nâzım'a ait olan Toronto Üniversitesi Kütüphanesi PL 248 N3395 A17 numarada bulunan divançe nüshası ile Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Kütüphanesi 15571 numarada bulunan divançe nüshası transkripsiyonlu Latin alfabesine çevrilmiştir. Divançe metni aynı zamanda günümüz Türkçesine çevrilmiştir. Divançedeki şiirler Divan şiiri birikimi ve şairin bakış açısı dikkate alınarak incelenmiş olup elde edilen bulgular alt başlıklar halinde ortaya konmuştur.

Anahtar Sözcükler: Mehmet Nâzım, Divân Şiiri, 19. Yüzyıl, Mehmed Nazım, divançe, metin.

ABSTRACT**AN ANALYSIS AND CONTEXTUAL TRANSCRIPTION OF THE DIVAN OF
MEHMET NÂZIM**

Master of Arts Thesis, Department of Turkish Language and Literature

Supervisor: Prof. H. İbrahim YAKAR

September, 2019, 115 pages

The aim of this thesis is to reveal Divançe of Mehmed Nâzım, one of the divan poets of the 19th century. In this context; the copies of Divançe of Mehmed Nâzım located at the library of the University of Toronto with number PL 248 N3395 A17 and at the Library of Marmara University Faculty of Theology with number 15571 were translated into Latin alphabet with transcription. The text of Divançe was also translated into modern Turkish language. The poems in the Divançe were examined by considering the accumulation of Divan poetry and the poet's point of view and the findings were presented under sub-titles.

Keywords: Mehmed Nazım, Ottoman poetry, Nineteenth century, Mehmed Nazım, divançe, text.

ÖN SÖZ

Bu tez çalışmasında XIX. yüzyıl şairlerinden Mehmed Nazım divançesi öncelikle transkripsiyonlu Latin alfabesine çevrilmiştir. Bu kapsamda dipnotlarla günümüz Türkçesi de verilen divançe metni şekil ve muhteva açısından incelenmiş, elde edilen sonuçlar alt başlıklar halinde ortaya konmuştur. Şairin dîvânçesinde genel çerçevesi aşk, tasavvuf, âşık ve sevgili olan 40 şiire yer verdiği görülmektedir. Bu şiirlerden ikisi Farsça kaleme alınmıştır. Şairin gazel dışında kaside, müseddes, murabba, mersiye, tahmis gibi nazım şekillerini de kullandığı ve aruzun farklı kalıplarında şiirlerini meydana getirdiği görülmüştür. Yine divançede Arapça ve Farsça tamlamalara çokça yer verildiği ve genel olarak ağıdalı bir dil kullandığı tespit edilmiştir.

İnceleme sürecinde divançe metni şekil özellikleri bakımından; vezin, redif-kafiye, nazım şekilleri ve edebi sanat bakımından incelenmiştir. Bununla birlikte şiirin muhtevası tarihi seyir, mazmun ve divan şiirinin diğer özellikleri bakımından değerlendirilmiş ve elde edilen sonuçlar alt başlıklar halinde aktarılmıştır.

Mehmet Nazım'ın hayatı hakkında fazla bilgi bulunamaması nedeniyle, şairin hayatı ve edebî kişiliği bir başlık altında incelenmiştir. Şairin yaşadığı dönem olan XIX. Yüzyıl ise, başta edebi olmak üzere devrin diğer özelliklerine de işaret eden bir başlık altında değerlendirilmiştir.

Bu tez çalışması giriş dâhil olmak üzere toplam 5 bölümden oluşacak şekilde planlanmıştır. Birinci bölümde XIX. Yüzyıl Türk Edebiyatının Genel Özellikleri ele alınmıştır. İkinci bölümde Mehmed Nazım dîvânçesinde yer alan şiirler şekil ve muhteva özellikleri açısından incelenmiş ve elde edilen bulgular çeşitli başlıklar altında değerlendirilmiştir. Üçüncü bölümde divançedeki sırasına uygun olarak transkripsiyonlu çevirisiyle yer alan şiirlerin günümüz Türkçesine de çevrilerek dipnotlarla verilmiştir. Dördüncü bölüm materyal ve metot başlığı ile devam ederken beşinci bölümdeki bulgular ve tartışma bölümü ile tez çalışması sonlandırılmıştır.

Bu çalışma sürecinde; maddî ve manevî yönden beni destekleyen aileme ve çalışmanın her aşamasında görüş ve katkıları ile beni yönlendiren saygıdeğer hocalarım Prof. Dr. Halil İbrahim Yakar, Dr. Öğr. Üyesi Ahmet Özpay, Dr. Öğr. Üyesi Gülşah Gaye Fidan, Dr. Öğr. Üyesi Armağan Zöhre ve Arş. Görevlisi Ayşe Karakoç'a teşekkürü borç bilirim.

Varlığıyla benim en büyük destekçim olan can oğlum Canberk'e de sonsuz teşekkürler...

İÇİNDEKİLER

Sayfa No

ETİK BEYANI	i
ÖZET	iii
ABSTRACT	iv
ÖN SÖZ	v
İÇİNDEKİLER	vi
BİRİNCİ BÖLÜM	1
1.GİRİŞ	1
1.1. XIX. YÜZYIL TÜRK EDEBİYATININ GENEL ÖZELLİKLERİ	1
1.1.1. Batılılaşma ve Yenilik Hareketleri.....	1
1.1.2. Divan Şiirinin Mevcut Durumu	3
1.1.3. Halk Şiiri	4
İKİNCİ BÖLÜM	6
2.KAYNAK ÖZETLERİ VE MEHMET NÂZIM	6
2.1. Kaynak Özetleri	6
2.2. Mehmet Nâzım'ın Hayatı ve Edebi Kişiliği	6
2.3. Şekil Özellikleri	7
2.3.1.Nazım Şekilleri.....	7
2.3.1.1. Gazel	7
2.3.1.2. Muhammes	7
2.3.1.3. Mersiye.....	7
2.3.1.4. Müseddes	7
2.3.1.5.Tahmis.....	8
2.3.1.6. Kaside.....	8
2.3.2.Vezin, Kafiye ve Redif.....	8
2.3.3.Edebî Sanatlar	15
2.3.3.1.Mecazla ilgili sanatlar	15

2.3.3.2. Anlamla ilgili sanatlar	17
2.3.4. Deyimler	26
2.4. Muhtevâ Özellikleri.....	29
2.4.1. Dini Değerler	29
2.4.1.1. Allah (CC)	29
2.4.1.2. Hz. Peygamber	30
2.4.1.3. Peygamberler	30
2.4.1.4. Kur'an-ı Kerim	32
2.4.2. Önemli İsimler	32
2.4.2.1. Hz. Ali	32
2.4.2.2. Hz. Zeynep	33
2.4.2.3. Hz. Fatıma - Fatıma-tüz-Zehra	33
2.4.2.4. Hz. Hüseyin	34
2.4.2.5. Hz. Mansur – Hallâc-ı Mansur	34
2.4.2.6. Hz. Veys – Veys-el Karani	35
2.4.2.7. Şeyh-i San'an	36
2.4.2.8. Azer - Ümran	36
2.4.2.9. Ebu Leheb	36
2.4.3. Melekler	37
2.4.3.1. İsrâfil (As)	37
2.4.4. Aşk	37
2.4.4.1. Ateş – kıvılcım - duman	37
2.4.4.2. Âşık	38
2.4.4.3. Sevgili – Gamze	39
2.4.4.4. Ayrılık	39
2.4.4.5. Hasret	40
2.4.4.6. Gönül	41
2.4.5. Diğer Kavramlar	41
2.4.5.1. Pir	41
2.4.5.2. Vâiz	42
2.4.5.3. Bağ-ı Rıdvan	43
2.4.5.4. Saki –Meyhaneci	43
2.4.5.5. Zâhid	43
2.4.5.6. Felek	44

2.4.5.7. Rakip	44
2.4.5.8. Cemşid – Cem -Cam	45
2.4.5.9.Çalgıcı	45
2.4.5.10. Çarh/Çerh	46
2.4.5.11. Bedehşan – La'l	46
2.4.5.12. Utarid Yıldızı	46
2.4.5.13. Kaf Dağı.....	47
2.4.5.14. Sâgar.....	47
2.4.5.15. Saba	48
2.4.5.16. Rint.....	48
2.4.5.17. Servi	49
2.4.5.18. Hoten miski	49
2.4.5.19. Bahar	50
2.4.5.20. Bülbül - Gül	50
2.4.5.21. Pervane – Şem' - (Mum).....	51
2.4.5.22. İrem	52
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM.....	53
3. MEHMET NÂZİM DİVÂNİ - (TRANSKRİPSİYONLU METİN).....	53
3.1. Nüshaların Tanıtılması.....	53
3.2. Transkripsiyon Alfabesi.....	53
Divançe-i Nazım.....	55
Birkaç Söz.....	56
3.3. Metin.....	56
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM.....	117
4. MATERYAL VE METOD.....	117
4.1. Materyaller.....	117
4.2. Divançenin İncelenmesi ve Transkripsiyon Metodu.....	117
BEŞİNCİ BÖLÜM	119
5. BULGULAR VE TARTIŞMA	119
SONUÇ.....	121
KAYNAKÇA	122
ÖZGEÇMİŞ.....	124
VITAE	124

TABLULAR LİSTESİ

Tablo 1: Kullanım Sırasına Göre Vezinler	9
Tablo 2: Divançede Kullanılan Kafiyeler	11
Tablo 3: Divançede Kullanılan Redifler	13
Tablo 4: Transkripsiyon Alfabeti	53

BİRİNCİ BÖLÜM

1.GİRİŞ

1.1. XIX. Yüzyıl Türk Edebiyatının Genel Özellikleri

1.1.1. Batılılaşma ve Yenilik Hareketleri

19. yüzyıl Osmanlı Devletinin Lale Devrinden beri bir yaklaşım haline gelen Batılılaşma ve yenileşme hareketinin her alanda somut adımların atılmasıyla daha da arttığı bir yüzyıl olmuştur. Bu dönemde devlet ricalinin toplum ve ülke nezdinde gelişim adına attığı adımlar Batılı devletler tarafından istismar edilmiş, ülkeyi ıslah etmek yerine daha ziyade tavizlerin verildiği bir dönem olagelmiştir. *Bu durumdan en ziyade belki de -uzun yılların birikimi olan- Osmanlı kültür ve medeniyeti ile beraberinde Divan şiiri olumsuz anlamda etkilenmiştir.*

Çok vahim siyasi hadiselerin ve iktisadi şartların beraberinde yürüyen bu yenilikler hakikatte bir medeniyet dairesinden öbürüne geçmek, asırlardan beri inanılmış ve uğruna önemli mücadeleler verilmiş değerlerden ayrılmak anlamına geliyordu. Bununla beraber bu asır bir irtica hareketiyle başlamıştır. Kabakçı isyanı ve onun cevabı olan Alemdar hareketi ve nihayet Alemdar'ın ölümüyle neticelenen çok kanlı vak'adan sonra imparatorluk bir müddet için, herhangi bir yenileşme fikrine ebediyen veda etmiş bir hale gelmiştir. Ancak gerek padişah ve gerekse devlet ricalinin mühim bir kısmı bilhassa diplomatik münasebetlerin çok fazla inkişafı yüzünden garplılarla daimi temasta

bulunan hariciye memurlarımız devlet müesseselerinin ve batılılaşmanın önemine iyiden iyiye inanıyorlardı (Tanpınar, 2001: 64-65).

19. yüzyılda Osmanlı İmparatorluğu içte de ciddi sorunlarla yüz yüze kalmıştır. Bu sorunların en önemlilerinden biri Fransız İhtilali'nden sonra

İmparatorluğu meydana getiren farklı etnik gruplar içerisinde milliyetçilik akımının güçlenerek toplum bütünlüğünü ciddi şekilde tehdit eder duruma gelmesidir. 19. Yüzyılda söz konusu farklı etnik gruplar imparatorluktan kopmak istemekte, bu nedenle de Mısır'da olduğu gibi kimi valiler, merkezi otoriteye isyan ederek, içerdeki bunalımın artmasına yol açmaktaydılar. Bu nedenle 19. Yüzyılda Osmanlı birliği her zamankinden daha ciddi dağılma tehlikesi geçirmiştir (Mengi, 2005: 229).

Bu asırda Osmanlı Devleti'ni Avrupa'ya yakınlaştıran en önemli olay 3 Kasım 1839'da ilan edilen Tanzimat Fermanı olmuştur. Bu ferman aynı zamanda Türk tarihinde demokratikleşmenin somut ilk adımıdır. Aslen II. Mahmut döneminde planlanmasına rağmen söz konusu ferman; II. Mahmut'un ölümünün ardından oğlu Abdülmecid döneminde dışişleri bakanı Mustafa Reşit Paşa tarafından ilan edilmiştir. Avrupa'nın Osmanlı iç işlerine karışmasını önlemek, Fransız İhtilali'nin milliyetçilik etkilerini azaltmak, gayri müslimleri devlete bağlamak amacıyla yayınlanan ferman, Batı medeniyetine geçişte Osmanlı Devletindeki ciddi ilk adımı oluşturmuştur. Tanzimat Fermanı, Osmanlı Devleti'nde aynı zamanda anayasal düzenin başlangıç noktası olarak da kabul edilebilir. Bu fermanla Sultan I.Abdülmecid, kendi gücünün üzerinde bir güç olduğunu kabul etmiş oluyordu. Yine bu fermanla azınlıklara bazı haklar da verilmiş oluyordu. Ancak bu hakları bahane edecek olan Avrupa devletleri Osmanlı Devleti'nin iç işlerine karışmaya devam edeceklerdi. Oysa Tanzimat Fermanı esasen bir anlamda bu tip müdahaleleri önlemek için ilan edilmişti. Gel ki bununla yetinmeyen Avrupalı devletler gelinen süreçte Islahat Fermanı'nın ilanına zemin hazırlamışlardır (Turgutlu, 2008: 4).

Bu dönemde Tanzimatla birlikte bir medeniyet değişiminin cereyan ettiği önemli bir gerçektir. Medrese yanında çağın ihtiyaçlarını karşılamak için eğitim programlı okullar açılmaktaydı. Sanatın birçok dalında batı medeniyetinin etkileri çoktan başlamıştı. Edebiyat anlayışı da bu etkiden uzak kalamazdı. Yeni okullar açılması, öğretimde Türkçeye dönüş, batı kökenli yabancı dil öğrenenlerin artması ile nihayet gazetecilik gibi bir kurum dil meselesini gündemin en önemli maddesi haline getirmişti. Batı düşüncesi, hürriyet ve rejim meselelerini, milli tarih, milli dil kavramlarını gün yüzüne çıkarmıştı. Yine bu anlayışa paralel olarak yeni bir nesir dili ve üslubu oluşmuş ve bu da yeni yazı türlerini gündeme taşımıştı. Keza şiir dili ve anlayışı da buna göre şekillenmeye başlamıştı(...) Bu ahvalde sınırları, dili ve ona

bağlı estetik anlayışı belli olan divan şiirinin söz konusu değişim gücü karşısında dayanması imkânsızdı (Çavuşoğlu, 1986: 16).

Sonuç olarak şunu belirtmek gerekir ki Tanzimat devri edebiyatının ilk safhasında (1860-1876) Avrupalılaşıma “Divan edebiyatına aralıksız saldırıp onu gözden düşürme, yani çağdaş Türk edebiyatına alan açma, Fransız edebiyatının başlıca türlerini getirme, bu edebiyatın klasik ve romantik okullarının başlıca yazar ve şairlerini tanıtmaya, eski nazım ve nesir dillerinin dışında yeni bir dil meydana getirme yönlerinde gelişmiştir diyebiliriz (Akyüz, 1995: 38).

1.1.2. Divan Şiirinin Mevcut Durumu

Genel olarak bu yüzyılda edebî tür ve şekiller arasında yer ve mâhiyet değişmesi ile bunun bir sonucu olarak da bütün edebî türlerde süregelen mevcut gelenekten kopuşlar meydana gelmiştir. Yine de bu dönemde geçen asırda olduğu gibi çok sayıda divan şair yetişmiştir. Bunlardan bir kısmının günümüze ulaşabilen dîvânlarının sadece İstanbul kütüphanelerindeki yazma nüsha sayısı 114 olarak göze çarpar. Matbaanın yoğun olarak hayata girmesiyle birçok dîvânın neşredilmiş olması da bu dönemde öne çıkan önemli bir gelişme olarak bahse değerlidir (Akıncı, 2015: 17-18).

XIX. Yüzyılda, bütün direnişine rağmen yeni şiir karşısında gittikçe gücünü kaybeden, hatta kendi geleneği içinde bile değerini koruyamayan Divan şiirinin durumunu, Ünver’in belirlediği şu üç nokta etrafında özetlemek mümkündür (Ünver, 1988: 133-136):

1. *Encümen-i Şu'arâ*

1861 Yılında kurularak çalışmalarını bir yıl kadar sürdüren bu topluluk, XIX. yüzyıl Divan şiirini canlandırmak için, XVII. yüzyılın önemli şairlerini örnek alma yolunu tutmuştur (...)

2. *Mahallileşme hareketini sürdürmeye çalışanlar*

XVIII. Yüzyılda Nedim'de en kuvvetli temsilcisini bulan "mahallîleşme" hareketi, bu yüzyılın sonlarına doğru gittikçe yozlaşmış, XIX. yüzyılda ise bayağılığa düşmüştür.

Halk söyleyişini şiire sokmada aşırıya kaçan ölçsüzlüklerin bulunması, şiirlerin duygu derinliğinden ve hayal zenginliğinden yoksun olması, eski divan şairlerinin üzerine toz kondurmamaya çalıştıkları "aşk"ta cinselliğin ağır basması, sadece yazılmış olmak için vezne uydurulmuş kafiyeli sözler izlenimini veren beyitlerdeki zevksizlikler, bu yoldaki şiirlerin genel özellikleridir. (...)

3. Dini-tasavvufî şiirler yazan şairler

Divan edebiyatının her döneminde olduğu gibi, XIX. yüzyılda da dinî ve tasavvufî şiirlerin belli bir ağırlığı vardır. Nasır Abdalbâkî Dede, Müştak Baba, Safâyî Dede, Türâbî Baba, Şeyh Nazîf ve Osman Şems gibi tasavvufî şiirler yazan şairler yanında, Kâzım Paşa gibi "âl-i abâ" mersiyeleriyle tanınmış şairler de vardır. Ayrıca, şiirlerinin çoğu din dışı olduğu halde, divanlarında dinî ve tasavvufî şiirler bulunan şairler de çoktur. (...)

Anadolu'da asırlar boyu görkemli bir geçmişi olan bu edebi gelenek, o derece büyük ve işlenmiş bir dilin ürünüydü ki şimdi, eskimiş ve yıpranmış güzellikleriyle bile, gönüllerde ayrı bir yere sahiptir. Bu yüzden yeni bir girişimin, onu kökünden silip atabilmesi mümkün değildi. Asırlarca onunla duymuş, düşünmüş ve onunla beslenmiş bir edebiyat kafilesinin hayat ne ölçüde değişirse değişsin bu büyük gelenekten hemen kopması düşünülemezdi. Asrın ikinci yarısında yerini alan Batı kaynaklı edebiyat anlayışı içinde bu yüzden Dîvân Edebiyatı gerek şekle ait özellikleri gerekse muhteva ve musiki enstrümanları ile uzun zaman yaşamaya devam etmiştir (Turgutlu, 2008: 8)

1.1.3. Halk Şiiri

On dokuzuncu asırda Emrah, Bayburtlu Zihni, Dertli gibi saz şairlerinin eserleri hayat ve kelime itibariyle büyük ölçüde klasik şiire yakın oldukları görülür. Bunların asrın başında ve içinde doğan çırakları ise bir taraftan teknikleri ile yakın ustalarını başarıyla taklit ederler. Bununla beraber Tanzimatla gelen sosyal değişikliklerin tesiri altında bu şiirin muhtevasını genişletirler ve hece veznine sosyal temleri dâhil ederler. Böylelikle saz şiiri, aruz şiirinden daha evvel, velev bir aksülamel zaviyesinden olsa bile, toplum meselelerine açılmış olur. Diğer taraftan tıpkı klasik şiirde olduğu gibi bu hece şairlerinde de bu hareketin tam aksi, yani

devlet iradesiyle yapılan yeniliklerin methi söz konusudur. Nihayet aşiret hayatına bağlı bazı halk şairleri de kapalı muhitlerin kendilerine temin ettikleri muhteva ve dil geleneğinde eserlerini vermişlerdir (Tanpınar, 2001: 102).

İKİNCİ BÖLÜM

2.KAYNAK ÖZETLERİ VE MEHMET NÂZİM

2.1. Kaynak Özetleri

Söz konusu bu tez çalışmamızda Mehmet Nâzım'a ait olan Toronto Üniversitesi Kütüphanesi PL 248 N3395 A17 numarada bulunan nüsha ile Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Kütüphanesi 15571 numarada bulunan nüsha transkripsiyonlu metne çevrilerek divânçe şekil ve muhtevâ özellikleri bakımından incelenmiştir.

2.2. Mehmet Nâzım'ın Hayatı ve Edebi Kişiliği

19. yüzyıl divan şairlerinden olan Mehmed Nazım hakkında kaynaklarda çok fazla bilgiye rastlamak görünmese de şairin divançesinin giriş bölümünde kendisiyle ilgili yazdığı samimi ifadeler onun hakkında önemli bilgiler vermektedir. Buna göre şair; çeşitli memuriyetlerde bulunmakla beraber istidadının şiire ve edebiyata yatkınlığının öne çıkmasıyla şiir yazmaya ve okumaya harcadığı mesainin giderek arttığından bahsetmektedir. Şair yine bu satırlarda şiirle hemhal oluşunu önemli gayesi olarak vaktini hoşça geçirmek olduğunu da beyan etmektedir.

Eserin önsözünde şairin düştüğü tarihe göre H.1308 (M.1890-91) yılında yazdığı divançenin basımı için dönemin padişahına ve saray yönetimine duyduğu saygı ve minnet ile tevazusunu beyan ettiğini görülmektedir. Aynı bölümün sonunda *Adana Vilayet-i Celilesi* ifadesi onun yaşadığı yer hakkında ipucu vermektedir. Yine ayn

parantez içinde şairin kendisini eski İran baş tercümanı olarak tanıtmış olduğuna şahit olunmaktadır.

2.3. Şekil Özellikleri

2.3.1. Nazım Şekilleri

Mehmet Nazım Divançesinde toplam 40 şiir yer almaktadır. Bu şiirlerden 31’u gazeldir. Bu gazellerin dışında; bir muhammes, bir mersiye, iki müseddes, bir bahar kasidesi ve bir murabba yer almaktadır. Bunların dışında iki tahmis bulunmaktadır. Tahmislerden biri aynı zamanda Divançede Farsça olarak yer alan iki şiirden biridir. Söz konusu bu şiir Hafız’ın gazeline şairin tahmisidir. Divançede yer alan bir diğer Farsça şiir ise şairin Sultan Abdulhamit Han’a yazdığı kasidedir¹.

2.3.1.1. Gazel

Divançede toplam 31 gazel yer almaktadır. Gazellerin neredeyse tamamı aşk konuludur. Aşkın şiirlerde yoğun bir şekilde aşkın aşık üzerindeki yer yer mübalağalı tesiri, aşkın çileli ahvali, aşğın ahı ve aşk ateşinin gönül dünyasıyla ilişkisi ile sevgilinin nazı ve aşğa cevri üzerinde yoğunlaştığı görülmektedir.

2.3.1.2. Muhammes

Divançede bir bahar konulu bir muhammes yer almaktadır. Şiirin tamamı 5 mısralı 15 bölümden oluşmaktadır. Şiir aruzun **Mefâ’ ilün/ Mefâ’ ilün/ Mefâ’ ilün/ Mefâ’ ilün** kalıbıyla yazılmıştır.

2.3.1.3. Mersiye

Divançede bir mersiye yer almaktadır. Mersiye Hz.Hüseyin (Ra) için yazılmıştır. Mersiye 24 beyitten oluşmaktadır. Mersiye aruzun “**Mefâ’ ilün/ Mefâ’ ilün/ Mefâ’ ilün/ Mefâ’ ilün**” kalıbıyla yazılmıştır.

2.3.1.4. Müseddes

Divançede iki müseddes yer almaktadır. Şiirlerden ilki aruzun **Fâ’ ilâtün/Fe’ ilâtün/ Fe’ ilâtün/Fe’ ilün** kalıbıyla yazılmıştır. Söz konusu bu ilk şiir 6 mısradan oluşan 7 bölümden oluşturulmuştur. İkinci müseddes aruzun söz konusu

¹ Söz konusu kasidenin Farsça orijinal haline metin bölümünde yer verilecektir.

Fā' ilātün/ Fe' ilātün/ Fe' ilātün/Fe' ilün kalıbıyla yazılmış olup 5 bölümden oluşturulmuştur.

2.3.1.5.Tahmis

Divanda yer alan iki tahmisten biri Hafız'ın gazeline tahmis² olarak Farsça yazılmıştır. Söz konusu şiir 5 mısradan oluşan 9 bölümden teşkil edilmiştir. Şiir **Mef' ülü/Fā' ilātü/Mefā' ilü/Fā' ilün** kalıbıyla yazılmıştır. Bu başlıkta yazılan bir diğer şiir ise Baad'Àdi Reşid Bey Efendi'nin Nazım'ın gazeline tahmiste bulunması ile Reşid Bey Efendi'yi övmek amacıyla divançeye alınmıştır. Bu bilgi şair Nazım'ın divançede söz konusu şiire dair notunda yer almakta olup şiirin hemen öncesinde eserde yer almaktadır. Bu şiir de Hafız'ın gazeline yapılan tahmis gibi 9 bölümden oluşmaktadır. Aruzun **Fā' ilātün/Fā' ilātün/ Fā' ilātün/Fā' ilün** kalıbıyla yazılmıştır.

2.3.1.6. Kaside

İlk olarak Divançede bahariyye konulu bir kaside görmekteyiz. Söz konusu şiir, aruzun **Mefā' ilün/ Mefā' ilün/ Mefā' ilün/ Mefā' ilün** kalıbıyla yazılmıştır.Şiir 5 mısradan oluşan 9 bölümden oluşmaktadır. Bir diğer şiir ise şairin Sultan Abdulhamit Han'a yazdığı kasidedir. Söz konusu kaside Farsça yazılmış olup 32 beyitten oluşmaktadır. Farsça yazılan bu kaside de yine **Mefā' ilün/ Mefā' ilün/ Mefā' ilün/ Mefā' ilün** kalıbıyla yazılmıştır.

2.3.2.Vezin, Kafiye ve Redif

a. Vezin

Şairin Divançesinde aruz veznini kullandığını görüyoruz. Şiirlerin 15'i aruzun **Fā' ilātün/ Fā' ilātün / Fā' ilātün / Fā' ilün** kalıbıyla yazılmıştır. Bir diğer kullanılan kalıp **Mefā' ilün/Mefā' ilün /Mefā' ilün /Mefā' ilün** kalıbı olup divançede 7 kez kullanılmıştır.Bir diğer kalıp **Fā' ilātün/ Fe' ilātün/ Fe' ilātün/Fe' ilün** kalıbı olup

² Şiirin Farsça orijinal metnine Divançe'nin metin bölümünde yer verilecektir.

divançede 4 kez kullanılmıştır. **Mef' ulü/Fā' ilätü/Mefā' ilü/Fā' ilün** kalıbı 4 kez kullanılmıştır. **Mef' ulü/Mefā' ilü/ Mefā' ilü/Fe' ülün** kalıbı 3 kez kullanılmıştır. **Mefā' ilün/ Mefā' ilün/ Mefā' ilün/ Mefā' ilün** kalıbı 2 kez kullanılırken; **Müfte' ilün/Mefā' ilün/ Müfte' ilün/Mefā' ilün, Fā' ilätün/Mefā' ilün/ Fā' ilätün/Mefā' ilün, Mef' ulü/Fā' ilätün/ Mef' ulü/Fā' ilätün, Müstef' ilün/Fe' ülün/ Müstef' ilün/Fe' ülün, Mef' ulü/Fā' ilätün/Fe' ülün** kalıpları ise birer kez kullanılmıştır.

Tablo 1: Kullanım Sırasına Göre Vezinler

1.Mefā' ilün/ Mefā' ilün/ Mefā' ilün/ Mefā' ilün
2.Fā' ilätün/ Fā' ilätün / Fā' ilätün / Fā' ilün
3.Fā' ilätün/ Fā' ilätün / Fā' ilätün / Fā' ilün
4.Mef' ulü/Mefā' ilü/Mefā' ilü/Fe' ülün
5.Mefā' ilün/Mefā' ilün /Mefā' ilün /Mefā' ilün
6.Müfte' ilün/Mefā' ilün/ Müfte' ilün/Mefā' ilün
7.Fā' ilätün/ Fā' ilätün/ Fā' ilätün/ Fā' ilün
8.Mef' ulü/Mefā' ilü/ Mefā' ilü/Fe' ülün
9.Fā' ilätün/ Fā' ilätün/ Fā' ilätün/ Fā' ilün
10.Fā' ilätün/ Fā' ilätün/ Fā' ilätün/ Fā' ilün
11.Mef' ulü/Fā' ilätü/Mefā' ilü/Fā' ilün
12.Mef' ulü/Fā' ilätü/Mefā' ilü/Fā' ilün
13.Mef' ulü/Fā' ilätü/Mefā' ilü/Fā' ilün
14. Fā' ilätün/Mefā' ilün/ Fā' ilätün/Mefā' ilün

15.Mefā' īlūn/ Mefā' īlūn/ Mefā' īlūn/ Mefā' īlūn
16.Fā' ilātūn/Fe' ilātūn/ Fe' ilātūn/Fe' ilūn
17.Mef' ūlū/Fā' ilātū/Mefā' īlū/Fā' ilūn
18.Mefā' ilūn/ Mefā' ilūn/ Mefā' ilūn/ Mefā' ilūn
19.Mefā' īlūn/ Mefā' īlūn/ Mefā' īlūn/ Mefā' īlūn
20.Mefā' īlūn/ Mefā' īlūn/ Mefā' īlūn/ Mefā' īlūn
21.Mef' ūlū/Fā' īlātūn/Fe' ūlūn
22.Mefā' īlūn/ Mefā' īlūn/ Mefā' īlūn/ Mefā' īlūn
23.Mefā' īlūn/ Mefā' īlūn/ Mefā' īlūn/ Mefā' īlūn
24.Fā' ilātūn/ Fā' ilātūn/ Fā' ilātūn/Fā' ilūn
25.Fā' ilātūn/ Fā' ilātūn/ Fā' ilātūn/Fā' ilūn
26.Fā' ilātūn/ Fā' ilātūn/ Fā' ilātūn/Fā' ilūn
27.Fā' ilātūn/ Fā' ilātūn/ Fā' ilātūn/Fā' ilūn
28.Fā' ilātūn/ Fā' ilātūn/ Fā' ilātūn/Fā' ilūn
29.Mef' ūlū/Mefā' īlū/ Mefā' īlū/Fe' ūlūn
30.Mefā' īlūn/Mefā' īlūn /Mefā' īlūn /Mefā' īlūn
31.Fā' ilātūn/Fe' ilātūn/ Fe' ilātūn/Fe' ilūn
32.Fā' ilātūn/Fā' ilātūn/ Fā' ilātūn/Fā' ilūn
33.Müstef' ilūn/Fe' ūlūn/ Müstef' ilūn/Fe' ūlūn
34.Fā' ilātūn/ Fe' ilātūn/ Fe' ilātūn/Fe' ilūn
35.Fā' ilātūn/Fā' ilātūn/ Fā' ilātūn/Fā' ilūn

36.Fā' ilātün/Fā' ilātün/ Fā' ilātün/Fā' ilün
37.Mef' ūlü/Fā' ilātün/ Mef' ūlü/Fā' ilātün

Tablo 2: Divançede Kullanılan Kafiyeleler

38.Fā' ilātün/Fā' ilātün/ Fā' ilātün/Fā' ilün
39.Fā' ilātün/ Fe' ilātün/ Fe' ilātün/Fe' ilün
40.Fā' ilātün/ Fā' ilātün/ Fā' ilātün/Fā' ilün

b.Kafiye

Kafiye, klasik edebiyatımızda, vezinden sonra kelimeler arasındaki uyum ve ahengi sağlayan en önemli öğedir, kulağa ve göze hitap eder. Bağlı buldukları geleneğin estetik nizamına sıkı sıkıya bağlı bulunan Dîvân şairleri, kafiye konusunda titiz davranmışlardır. Kafiyenin kullanımında etkili unsurlardan biri de şiirde kullanılan nazım şeklidir (Macit, 1996: 84).

Divançede Kullanılan Kafiyele	
-ed	-ide
-ad	-ende
-em	-ā
-ār	ār
-āz	āl
-ūn	-oķ
-ey	-ef
-er	-aret
-ū	-erī
-ān	-ām
-āb	-evr
-āt	-m
-ūr	-ül
-es	-en
-b	

c. Redif

Klasik edebiyatımızda şairler, kafiyeyi tamamlayan ve zenginleştiren bir unsur olarak redife şiirlerinde bolca yer vermişlerdir. Redif, Türkçenin ifade imkânlarını ve söyleyiş güzelliğini ortaya koyan ritmik bir unsurdur.

Tablo 3: Divaede Kullanılan Redifler

Divaede Kullanılan Redifler	
-āne var	- ān benden
getir	-āde
-dan cūdā	-ū vir
-āndır saña	-dım
-er var	-dan
-ān yandı	-ūrdan
- āb iken	-āneye taş
-ey āteşin	-ād eyledim
-āzını sāķi	-ān istedim
-ānı itdim ārzū	-ār eyledi
-ādan zuhūr	-ūr imişim ben
- āra āşinā	-ārı güldürdüm
-āna āşinā	-erini dōne dōne
-er isterim	-ān eyledim
-ā için	- ān elinden
-āda	-emine
-mı ma	- ārın seniñ
-şod	- hāle viridi
-āra yanar	-ini

- olanıñ	-ine
-arıñ ile	-larıñ
-ār olur	-erini
-āleler	-ar
-ār olur	-ārı sever
it	-āne yanar
-ān	

2.3.3.Edebî Sanatlar

2.3.3.1.Mecazla ilgili sanatlar

Teşbih

Aralarında çeşitli yönlerden benzerlik kurulabilen iki şey veya şeylerden benzerlik itibariyle zayıf olanı kuvvetli olana benzetmek sanattır (Külekçi, 1999: 28).

Teşbih divan şiirinin belki de en çok kullanılan sanattır. Bütün divanlarda sayısız örneğine rastlamak mümkündür. Nazım'ın divançesindeki pek çok örneğe rastlanmıştır. Bunların bir kısmına yer aşağıda yer verilmiştir.

Aşağıda divançeden alıntıladığımız bu örneklerin ilkinde bakıldığında şairin “*Kim demiş âşık olan yabancının gururuna yanar? Belki de bülbül gibi dikenin zulüm ateşine yanar.*” derken birbiriyle çok yakın ilişkisi olan bülbül ve âşık ikilisinden aşığı bülbüle benzetmiştir.

Kim demiş ‘âşık olan nahvet-i ağıyâra yanar
Ya ki bülbül gibi nâr-ı sitem-i hâra yanar

***

Mu‘teriz olsa müdde‘î şeb-pere gibi haqqı var
Çeşm-i münîr-i tab‘ımız çeşme-i âfitâb iken

***

Sîm-âb gibi şu kesilür hâtır-ı âhen
‘Arz eylese Nâzım sitem-i âgâzını sâķî

***

Kimi sâķî kimi muṭrib kimi mest-i vişâl
Dil-i şad-pâre gibi cümlesi şad-pâre yanar

***

Te‘essüf eyleyüb çekdim cihândan destimi Nâzım
Ruḥ-ı dildârim âsâ itmedim bir cilve-ger peydâ

***

Mest-i āvāre gezer fāsa düşen mūr gibi
 Ses virir āh-ı dili kāse-i fağfūr gibi
 Yüreği revzen açar hāne-i zanbūr gibi
 Şallanur dār-ı ğam-ı ‘ aşğda Manşūr gibi
 Āteş-i hicrde düşer Nāzım-ı mehcūr gibi
 Şaçar āfāka şerer şu‘ le-i eş‘ āre yanar

İsti’āre

Kelimenin lügat manası “ödünç alma, birinden iğreti bir şey alma”dır. Edebi sanat olarak “bir şeyi gerçek anlamı dışında, çeşitli yönlerden benzediği başka bir şeyin adıyla anmaktır. Bir sözün isti’are olabilmesi için şu üç özelliği taşıması gerekir:

- 1- Söz gerçek anlamı dışında kullanılmalıdır.
- 2- Sözün gerçek anlamda kullanılması imkânsız olmalıdır. Bunu sağlamak için de sözün gerçek manasının anlaşılmasına engel (karine-i mani’a) bulunmalıdır.
- 3- Benzetme amacı olmalıdır (Külekçi, 1999: 46)

Şairin divançede birçok istiareye yer verdiği görülmekte olup aşağıda örnekleri de verilen şiirlerden ilkinde “*Ya Rab! O gönül alan göz benden ne ister bilmem. İştittim, emredip gamze okuna can alsın benden*” dil-sitan – gönül alan sevgili için kullanılarak istiare yapılmıştır. Yine aynı beyitte kullanılan gamze oku da sevgilinin bakışı için kullanılarak istiare yapılmıştır. Bu bağlamda aynı teşhis yapılarak *sevgilinin bakışına* insana ait bir özellik olarak *emir alan asker* manası yüklenmiştir.

Ne ister bilmezim yâ Rab o çeşm-i dil-sitân benden

İştiddim emr idüb alsun hadeng-i ğamze cân benden

***

Ġamze-i dildāre zālildir didim hayfâ ki ben

Ġaflet itdim sehv ile bir nükte irād eyledim

***

Bilmezim kaçdıñ nedir ey ğamze tırmarz kıan doker
Merdüm-i çeşmim gibi peykân-ı hûn-h̄ârıñ seniñ

2.3.3.2. Anlamla ilgili sanatlar

Teşhis

İnsan dışındaki canlı varlıkları veya eşyayı, duyan, düşünen, hareket eden insan kişiliğinde göstermek, ona kişilik vermek teşhis sanatıdır (Külekcı, 1999: 114)

Şair Nazım'ın da diğerk şairler gibi divan şiirinin vazgeçilmez söz sanatlarından olan teşhisi çokça kullandığı görölmektedir. Aşağıda divançeden alıntıladiğimiz bir kısım örneğey yer verilmiştir. Bunlardan ilkiner baktığımızda; menekşenin perdeden çıkması ve bülbülün inlemesi insana ait bir özellik olarak kullanılarak teşhis sanatı yapılmıştır.

Ķudüm-ı gülşene şabâdır itdi jâleden nişâr
Tebessüme leb açdı gül mişâl ğonca-i nigâr
Benefşe çıkdı perdeden müzeyyen oldu cüybâr
Hezârın oldu nâlesi hezâr-zârı şad hezâr
Terânesinde başka bir nevâ-yı ' aşık

***

Açmış âğûşun kıamer kıucağ murâd itmiş seni
' Āşık-ı dildâde gökde mâh-ı tâbândır saña

Nidâ

Çok şiddetli his ve heyecanları ifade etmek için başvurulan bir sanattır. Bazen maddi ve manevi eşya ve hadiseler karşısında sanatkâr, heyecanı dolayısıyla onlara şahsiyet verir. İçinde bulunduğuy ruh halini nida sanatıyla dile getirir. Bundan dolayı nida çoğuy zaman teşhis sanatıyla birlikte bulunur. Bazen de heyecanın doğurduğuy sanatlardan istifham ile beraberdir. Zira her ikisinin de doğuşuy sanatkârın şiddetli his ve heyecanlarının sonucudur (Külekcı, 1999: 135).

Aşağıda şairden alıntıladığımız bir kısım örnekte de şairin Allah'a dua niyetinde bulunurken, Hz. Ali'ye, şeyhine, gönlüne, çalgıcıya seslenirken, nidada bulunurken görmek mümkündür. Aşağıda yer alan ilk beyitte “*Ey şeyhim! Layık olmadığımız sözlerin bize sıkıntı verir. Doğru yolu göstermek için bu kadar zahmet çekme!*” derken şair layık olamama düşüncesiyle şeyhine zarif bir nidada bulunmuştur.

Müzahimdir bize güftâr-ı nâ-hem-vârîñ ey şeyhim
Sükût it çekme zaḥmet olma râğıb bunca irşâda

***

Çeng ü def ü kemân ü ney bezme getürme muṭribâ
Nağme nevâz ü sūz-ı dil şūr-fezâ rebâb iken

***

Belî ‘âşık olan ma‘şûḳdan ḳayd-ı belâ ister
İlâhî olmasun ḳayd-ı belâdan ‘âşık âzâde

***

Şehîd-i teşne lebler ḥünudur ‘aks eylemiş ey dil
Şafaḳdır şanma mir’at-ı revâḳ-ı ṭâḳ-ı ḥaḍrâda

***

Kime yüz virse müşkül yâ ‘Alî senden meded ister
Sebeb ne gelmez oldun yevm-i ‘âşûrâda imdâda

***

Sükût it mâcerâ-yı Kerbelâyı bunca şerḥ itme
Getirdiñ ey gönül ünsile cinni âh u feryâda

***

alem yazmaz dilim tıtmaz ne güne  arz idim y Rab
Ki nr-ı dde-i Zehr olub hk üzre ftde

Tezat

Manaca birbirinin karşıtı iki düşünce, duygu ve hayalin bir ifadede toplanmasıdır. Bu sanata tıbak, tatbik, mutabakat, mukabele, tekaf, mtezad, adları da verilmiştir. Bir fikri zıddı ya da mukabiliyle anlatmak dah tesirli olur. Birbiriyle hi benzerliği ve yakınlığı olmayan iki rengin yan yana getirilmesi nasıl dikkati ekerse, bir ifade ierisinde de zıt iki fikrin yan yana getirilmesi aynı neticeyi doğurur (Kleki, 1999:71)

şair Nazım'ın da aşağıdaki örneklerin ilkinde kış ile yaza ait bir unsur olarak güneş ve ateş, ikincisinde cevr ile safa, ncsnde ise gece ile gündüz tezat sanatı olarak kullanılmıştır.

şems-i ryun münhezim ıldı şit eyymını

teş-i la linden oldu şaşvet-i dey teşin

***

Yoğ şafnn ğam gibi nezdimde Nzım  izzeti

Cevre mştkım şaf midr-ı imkn istedim

***

şeb-i hicrn der-i şubhu unutmuş bu gice şandım

M'ezzın gibi ekdim na re leyl-i trı güldürdüm

Telmih

Divan şiirinde oka kullanılan söz sanatlarından biri de telmihtir. Kleki, telmih iin şöyle der:

İfade iinde zikretmeksizin herhangi bir kıssaya, gemişteki bir olaya, meşhur hikyelere, efsanelere, malum bir şahsa, eşitli inanışlara, ayetlere veya bir hadise ya da yaygın bir atasözüne işaret etmek sanatıdır (Kleki, 1999: 165).

Aşağıdaki örneklerden ilkinde baktığımızda Hz. Ali'ye ve Aşure gününe bir telmih yapıldığını görürüz. Aşure günü de denen 10 Muharrem tarihi hazin Kerbela Olayının yaşandığı tarihtir. Söz konusu tarih Yezid ve ordusunun Hz. Ali'nin oğlu Hz. Hüseyin başta olmak üzere ehlibeyt ailesinden 72 kişiyi susuz bir şekilde şehit ettiği çok acı bir tarihtir. Şair; divançesinde yer verdiği ve Hz. Hüseyin'e yazdığı mersiyesinde Hz. Ali'yi 'her müşkülü çözen' olarak yad ederken yine zarif bir söyleyişle Aşure gününün acısını ve müşkülünü çözmeye davet etmiştir.

Kime yüz virse müşkül yâ 'Alî senden meded ister

Sebeb ne gelmez oldun yevm-i 'aşūrāda imdāda

***

İştiyāk-ı 'aşk ile cān-dāde ez rüz-ı ezel

Pūr-ı Āzer tıfl-ı Meryem ibn-i 'Ümrādır saña

***

Dāmen-i pāk-ı Aḥmed'e kōndu ğubār-ı bū Leheb

Kaşr-ı metīn-i şer' de şāhid-i bā-ḥicāb iken

Manşūruñ 'ālemin baña bildirdi rūzigār

Ḥabl-i felāket itmiş anı dāra āşinā

***

Değil kavş-ı kuzah zencir-i āh-ı Zeyneb-i nālān

Çıķub 'ayyūka olmuş gerden-i eflāka kılāde

***

Ḳırılşun çenberin ey çerḡ-ı dūn-perver esir itdiñ

'Aliyyü'l-Mürtezānıñ 'ıtreşin zencir-i a' dāda

***

Ḳalem yazmaz dilim tıtmaz ne güne 'arz idim yā Rab

Ki nūr-ı dīde-i Zehrā olub ḡāk üzre üftāde

***

Dün gice ‘aşk beni kıldı ħarābāta revān
 Düşdü bir bezme gönül ħāric-i evşāf-ı beyān
 Şaf nişīnān-ı muħabbet gözüme oldu ‘ayān
 Biri Manşūr biri Veys biri şems-i cihān
 Cümlesi şems-i ‘izārīñla olub şu‘le-feşān
 Gemisi ben gibi mihr-i ħatt-ı ruħsāra yanar

***

Bildim o zamān dil ser-i zülfünden aşıldı
 Esrār-ı ene Allāh ile Manşūr imişim ben

***

Sebeb ne cem‘ olub ‘aceb bu bezme zümre-i şanem
 Birisi mest-i raķş ider biri döker sirişk-i ğam
 Sirişk-i ebr-i āzere güler şüküfe dem-be-dem
 Disem irem deĝil irem-i iremde yok ğam ü elem
 Neşāt-ı ğam ħarīn hem ziyā-nümā şebāne var

***

Benim vaş itdiĝim meyden içüb bir ħatresin Ya‘ ħüb
 Cemāl-i Yūsufu kıldı temāşā ħāh-ı ma‘ nāda

***

Olub medhūş o meyden ernī rabbī kıldı istid‘ ā
 İşitdi gūş-ı Mūsā len terānī Tūr-ı Sīnāda

***

O cām-ı pür-şafādan nīm cür‘a nūş idüb Eyyüb
 Belā-yı germe şākir fevķa’l-‘āde oldu dünyāda

***

Mest-i āvāre gezer t̄asa düşen mūr gibi
 Ses virir āh-ı dili kāse-i faĝfūr gibi
 Yüreĝi rūzen açar ħāne-i zanbūr gibi
 Şallanur dār-ı ğam-ı ‘aşķda Manşūr gibi

Âteş-i hicrde düşer Nâzım-ı mehcûr gibi

Şaçar âfâka şerer şu' le-i eş' âre yanar

Tecâhül-i Ârif

Arif “bilen, bilgili, irfan sahibi”, tecahül, “cahil gibi görünme, bilmezlikten gelme” anlamlarındadır. Edebiyat terimi olarak tecahül-i arif; insanın bildiği bir gerçeği, bir noktaya bağlı olarak bilmiyormuş gibi göstermesidir (...) Tecahül-i arif sanatında maksad; düşünce ve fikrin, bilginin noktaya dayalı olarak ifade edilmek suretiyle söze etkinlik kazandırılmasıdır (Küleççi, 1999: 94)

Tecahül-i arif sanatı divan şiirinde özellikle aşğın içinde bulunduğu ahval üzere çokça kullanılır. Bu ahvalde âşık sevgilinin istiğnasından ve çektiği çilelerden şikâyet eder veya bildiği halde nedenini bilmez gibi görünür.

Aşağıda örnekleri verilen sanatın ilkinde de yine bunun bir benzerini sunmuştur şair. Sevgiliye ey gamze diye seslenen şair ona “*Bilmiyorum senin kastın nedir ki gözümün bebeği gibi olan o kan dökücü kirpiklerin ile sürekli kan döküyorsun!*” diyerek sevgilinin bildiği bir özelliğini bilmiyor gibi ifade etmiştir.

Bilmezim kaçdıñ nedir ey gamze tırmaz kan döker

Merdüm-i çeşmim gibi peykân-ı hûn-hûârıñ senin

***

Ne ister bilmezim yâ Rab o çeşm-i dil-sitân benden

İşitdim emr idüb alsun hadeng-i gamze cân benden

İstifhâm

Doğrudan doğruya heyecana bağlı sanatlardan olan istifham, hayret, şefkat, elem, nefret, kin gibi heyecan ve duyguların soru şeklinde tezahürüyle ortaya çıkar. Fakat bu sorulara cevap beklenmez. Sorular cevap almak için değil duygu ve heyecanların daha açık, daha şiddetli ve daha etkili biçimde ortaya konulması bakımından doğmuştur. Duygu ve heyecana sebep olan canlı-cansız, soyut-somut,

her şey bu soruların muhatabı olabilir. Sorulardan maksat dikkati duygu ve heyecanlara çekmek içindir. Ne, kim, kaç, nasıl, hani, hangi, nerede, nereye gibi çoğu zaman duygu ve heyecanla alakalı olmayan zamir ve zarflar da istifham ifade ederler. Ancak bunların bedi' sanatlar cümlesinden olması için ihtiraslara bağlı bilinen bir şeyden sorulmuş olması gerekir. Yani istifham sanatında cevap beklenmeyen soruların cevabı bellidir ve cevap yine kendisindedir (Külek, 1999: 102)

Şairler çoğunlukla tecahül-i arif ile yakın şekilde kullandığı sanata şairin divançesinde de fazlaca rastlandığı görülür.

Aşağıda yer alan örneklerden ilkinde şairin çoğunlukla *sözde soru* ifadelerinden birini kendisine yönelttiği görülmektedir. Buna göre şairin “*Nazım! Bu terennümünün, bu yakarışının yakıcılığı nedir? Yoksa rindane bir şarkıya mı aşına oldun?*” diyerek bildiği bir konu da kendisini sorguya çektiği görülür.

Nâzım nedir bu sūz-ı niyâz-ı terennümüñ

Olduñ meğer terâne-i rindâne âşinâ

***

Vâh ne ʔâli' dir bu kim her şey temennâ eyledim

Oldu âfet ol baña ben anı itdim ârzū

İham-ı Tenâsüb

İham, bir mısra veya beyit içerisinde, iki veya daha çok anlamı olan bir kelimeyle birbirinden uzak iki fikir veya hayali birden tebliğ etmeye “iham” denir. Bu tariften de anlaşılacağı gibi tebliğ olunan mana ile iham edilen fikir veya hayal arasında aynı kelime ile tebliğ olunmaktan başka bir benzerlik yoktur (Külekçi, 1999: 87).

İham sanatı tenasüb veya tezat sanatlarına bağlı olarak da yapılmaktadır. Tenasüb sanatına bağlı olarak yapılanına iham-ı tenasüb, tezat sanatına bağlı olarak yapılanına ise iham-ı tezat ismi verilmektedir. İham-ı tenasüb; beyit veya mısra içerisinde bir kelimenin kastedilmeyen anlamıyla, içinde bulunduğu ifadede başka kelime yahut kelimelerle ilgili olmasıdır (Külekçi, 1999: 90)

Şairin divançesinde yer alan aşağıdaki beyit de güzel bir iham-ı tenasüb olarak dikkati çeker. *Usul, ahenk, uşşak, hüseyni, mutrib* gibi musikiye has kavramların bir arada tenasüb edildiği beyitte, “Evc” kelimesi hem yüce hem de bir makam ve perde adı olarak zarif bir şekilde kullanılarak bir iham-ı tenasüb sanatını örneklendirmiştir.

Usûl âheng kııl ‘uşşâka şûr-efzâ pesen-dîde

Hüseynî nağmesin muṭrib ğinâ it evc-i zîbâda

Mübalağa

Sanatkârı heyecanlandıran hadisenin, heyecanın mahiyet ve şiddetine göre büyümesi veya küçülmesidir. Sanatkârın ruhi his ve heyecanları, hadiseleri tabii boyutları dışında takdim etmesine sebep olur. Mübalağayı doğuran heyecanı sanatkâr iki yolla izhar eder. Heyecanına sebep olan şeyi ya doğrudan doğruya büyültür, küçültür veya ona uygun bir tedai ile teşbihte bulunarak mübalağa yapar. Bundan dolayı mübalağa teşbih ve istiare sanatlarıyla birlikte bulunur. Günlük konuşmalarımızdaki “harareten yandım, açlıktan bayılıyorum, soğuktan dondum, gözümün yaşı sel oldu” gibi ifadeler mübalağadan ibarettir. Mübalağanın nükteli ve zevkli olması gerekir (Küleççi, 1999:124)

Şair Nazımın da divan şiirinin vazgeçilmez sanatlarından olan mübalağayı çokça kullandığı görülür. Aşağıdaki ilk beyitte “Nazım, ateşin mihnetini yakıp sonra feleğin gözüne külünü döne döne savurdum.” derken hakikatte mümkün olmayacak bir mübalağa yapmıştır.

Mihnet-i nâra yakub şoñra şavurdum Nâzım

Feleğîñ çeşmine hâkisterini döne döne

***

Şu‘ le-i ḥasrete bī-ḥūd tutuşub yandı ciğer

Sū-yı ‘ ayyūka revān dūd-ı ciğer raqş-künān

***

Yazarken şerḥ-i şevkiñ ḥāme-i ‘ uzbu’l-beyān yandı

Firākiñ zıkrini itdim dehānımda zebān yandı

Şerār-ı şu‘ le-i āhım ḥicāb-ı cānı kül itdi

Meded cān kırtaran yok mu āmān āteşde cān yandı

Şuā‘ -ı ‘ arızıñ ‘ aks itdi çeşmimden şerer düşdü

Tutuşdu nāra zan itdim ma‘ āzallāh cihān yandı

Şafaqtır şanma ruḥsār-ı felekde şu‘ le-i āhım

Şerer-pāş oldu eflāka ‘ ızar-ı āsumān yandı.

Çıkarıdı encüm-i iqbālını eflāk burcundan

Müneccim gālībā bildi revāq kün fe-kān yandı

Daḥi fāş itmeme esrār-ı derūnum kimseye zīrā

Olan esrārıma vākıf dil-i pīr ü cihān yandı

Hüsn-i Ta’lil

İnsanlar dış dünyadaki hadiseleri, kendilerini etkileyen güzellikleri, o anda içinde buldukları ruh haliyle bakarak değerlendirirler. Bu durumda kendilerine göre bir sebep icad eder, ayrı bir yorum getirirler. Bu da tamamen şahsi duygu ve hayalleriyle ilgilidir. İşte hüsn-i talil sanatı bu noktada doğar. “Ta’lil”in lügat manası sebep, bahane göstermektir (...) Şu halde hüsn-i ta’lil, söze güzellik kazandırmak maksadıyla herhangi bir hususu, asıl sebebi dışında gerçek olmayan bir sebepten dolayı meydana geliyormuş gibi izah etmek sanatıdır. Ancak söz söyleyenin gerçek

olmayan bu sebebe inanmış olması lazımdır. Sanatın başarılı sayılması buna bağlıdır. İnanmayanın, inanmış kanaati veremeyenin inandırması güçtür (Külekçi, 1999: 118)

Şair Nazım'ın da divan şiirinin önemli sanatlarından olan bu sanatı birçok yerde kullandığını görüyoruz. Aşağıda yer alan ilk beyitte; “*Yanağının güneşi kış mevsimini kaçırdı. Dudağının ateşinden kışın zorluğu ateşli oldu.*” derken kış mevsiminin kaçışını sevgilinin yanağının güneşine yine kışın çetin geçişini sevgilinin dudağının ateşine bağlanarak hüsn-i talil yapıldığı görülmektedir.

Şems-i rüyuñ münhezim kıldı şitâ eyyâmını

Āteş-i la' linden oldu şavvet-i dey âteşin

***

Sīm-āb gibi şu kesilür hâtır-ı âhen

‘ Arz eylese Nâzım sitem-i āğâzını sâķi

***

O cām-ı pür-şafâdan nīm cür‘ a nüş idüb Eyyüb

Belâ-yı germe şâkir fevķa’l-‘ âde oldu dünyâda

***

Ƙıldı Ƙadd Ƙâmet ma‘ âzallâh Ƙıyâm-ı Ƙâmeti

İtdi İsrâfîli reste intizâr-ı şûrdan

***

Gönlümü kırdın te‘ accüb itme hûn-ı eşkime

Aķmamaķ [çıkmamış-ķâbil]midir mey şîşe-i meksûrdan

2.3.4. Deyimler

Şairin daha ziyade yeni hayaller ve yeni söyleyiş biçimini arzuladığı görülmekte iken bugün de Türkçe’de kullandığımız kimi deyimlere de divançede

rastlamak mümkün. Aşağıda metinden alıntılanan şiirler öncesinde anılan deyimleri ihtiva etmektedir.

Ayyuka çıkmak

Ayyuk TDK sözlüğünde; göğün en yüksek yeri, göğün kuzey yarım küresinde bulunan bir takımyıldızın en parlak yıldızı anlamına gelmekle beraber, deyim anlamında “ses yükselmesi yanında dedikodunun herkesçe yayılması” anlamlarına gelmektedir.

Şairin divançesinde *ayyuka çıkmak* deyimini aşağıdaki beyitte Hz. Zeyneb’in inleme ve yakarışının arşa degecek kadar yükselmesi anlamında kullanılmıştır.

Değil kıavs-ı kıuzah zencir-i āh-ı Zeyneb-i nālān
Çıkub ‘ayyūka olmuş gerden-i eflāka kılāde

Kadem basmak

Günümüz Türkçesinde ayak basmak olarak kullanılan kadem basmak, bir yere giriş yapmak anlamında kullanılan bir deyimdir. Aşağıda Divançedeki ilgili bölüm ile birlikte ele alınan şiirin mısraında söz konusu bu deyime yer verildiği görülür.

Āh bir gülşen-i pür āfete cān *basdı kadem*
Cū-yı sem serv-i sitem sünbül-i ser rişte-i ğam
Ĝamı āteş semi kıātil sitemi nîş-i elem
Elemi zevkı semi şevkı ğamı ‘ayn-ı şanem
Sitem-i semm-i ğamı itdi beni lāl ü aşam
Nār-ı hayretde gönül böylece āvāre yanar

Çok görmek

Çok görmek deyimini sözlükte “esirgemek ve bir kimsenin bir davranışını yadırgamak” anlamlarına gelmektedir. Deyim bugün de Günümüz Türkçesi’nde

kullanılmaktadır. Şair aşağıda ilgili bölümüyle birlikte ele aldığımız deymi “*Feleğin çok az olan keyfi kendine çok görmesi*” ifadesiyle kullanmıştır.

Gidüb elem feraḥ gelüb ğam-ı zamāna zerre yoḳ
 Muġannī nūr ola eliñ ki urdu çeşm-i çarḫa oḳ
 Bir oḳ zamāna çeşmine amāndı sākī sen de şoḳ
 Eĝer bu endek ‘ işreti bize felek görürse çok
 Hüda bilür dil āh ider besātı tārumār olur

Faş etmek

Faş etmek sözlükte; açığa vurulma, ortaya dökülme, gizli olanı açığa vurma, duyurmak anlamlarına gelmektedir. Şairin aşağıda ilgili bölümünü alıntıladığımız şiirinde “bir remzi faş etmek” ifadesiyle bir sırrı açığa çıkarmak anlamında kullanılmıştır.

Tebessüm itdi açdı leb açıldı ğonçe-i şafā
 Şaçıldı incü ‘ āleme libāb oldu cā be cā
 Bayıldı dil ol tarz ile ki eyledi cevāb ‘ aḫā
 Huşūle geldi müdde‘ ā velī çok eyledim recā
 Bu remzi fāş idim didi ḫaḳīḳī rāz-dār olur

Can almak

Can almak deymi Günümüz Türkçesinde de kullanılan ve bir kimsenin dünyadaki hayatına son vermek, katletmek anlamlarına gelen önemli bir deyimdir. Şair aşağıdaki iki beyitte de bunu sevgilinin bakışıyla, gamzesiyle, kirpik oklarıyla aşğın canını alması tasvirinde ustalıkla kullanılmıştır. Şair sevgilinin can alıcı bakışını ilk beyitte “hadeng-i gamze” ile bir sonraki örnekte ise “tir-i nigh” ile ifade etmiştir.

Ne ister bilmezim yâ Rab o çeşm-i dil-sitân benden
İşitdim emr idüb alsun hadeng-i gamze cân benden

***

Ġamzesi oĸ urur nihân gözleri mest-i h̄vâb iken
Gözleri cân alur‘ iyân tîr-i nigh şihâb iken

Gönül kırmak

Gönül kırmak Günümüz Türkçesinde de bir kimseyi derinden üzme, onu incitmek anlamlarında kullanılmaktadır. Şair Nazım da söz konusu deyimini aşağıdaki beytinde; sevgilinin aşığı incitmesi, ona çileler çektirmesi bağlamında kullanarak gözyaşlarının akmasının nedenini gönlünün kırık oluşuna bağlamıştır.

Gönlümü kırdıñ te‘ accüb itme h̄n-ı eşkime
Akmamak [çıkmamış-ķâbil]midir mey şîşe-i meksûrdan

2.4. Muhtevâ Özellikleri

2.4.1. Dini Değerler

2.4.1.1.Allah (CC)

Şairlerimiz lafza-i celal ile tekbiri hayret, istifham, nida gibi yerlerde kullanarak birçok zarif ihamlar, sihr-i helaller, tevriyeler, tecahül-i arifaneler ve daha bazı sanatlar ile beraber kullanmışlardır (Onay, 2000: 88)

Şair Nazım da divançesinde yer yer şükür, yer yer halini arz etmek için Allah’a sığınırken bazen de acziyetini beyan için Allah’a nidada bulunur.

Taħammül bitdi cismim yandı nâr-ı ‘aşķda Nâzım
Biħamdullâh şikâyet çıķmadı aşlâ dehânımdan

***

Yâ Rab ne çekilmez ğam imiş miñnet-i hicrân
Şad tevbe ilâhî dañi mağrûr imişim ben

***

Belî ‘ âşık olan ma‘ şûkdan kayd-ı belâ ister
İlâhî olmasun kayd-ı belâdan ‘ âşık âzâde

***

Çalem yazmaz dilim tutmaz ne güne ‘ arz idim yâ Rab
Ki nûr-ı dîde-i Zehrâ olub ħâk üzre üftâde

2.4.1.2.Hz. Peygamber

Divan şiirinde şairler; Hz. Peygambere olan bağlılık ve muhabbet ve beraberinde Hz. Peygamberin hayatı, hadisleri etrafında şekillendirdikleri telmihleri okuyucuya en zarif şekilde sunmaya çalışırlar.

Şair Nazım da bu telmihlere divançesinde yer vermiştir. Aşağıda alıntıladığımız beyitte şairin; Hz. Peygamberin eşliğini kirletmeye çalışan Ebu Leheb’ten bahsederken Peygamberin yüceliğini “Dâmen-i pâk-ı Aómed” olarak tavsif ettiği görülmektedir.

Dâmen-i pâk-ı Añmed’e kóndu ğubâr-ı bû Leheb
Çaşr-ı metîn-i şer‘ de şâhid-i bâ-ñicâb iken

2.4.1.3. Peygamberler

2.4.1.3.1. Hz. Yakup – Hz. Yusuf

Hz. Yakup ve Hz. Yusuf divan şiirinde şairlerin çokça telmihte buldukları isimlerdendir.

Hz. Yakub’un Hz. Yusuf ile ayrı düşmesi ve Yusuf’un kuyuya düşmesi hadisesini şair aşağıdaki beyitte aşkın şarabı ve mana kuyusu ile birlikte tasvir etmiştir.

Benim vaş itdiğim meyden içüb bir kıatresin Ya' kıüb
Cemāl-i Yūsufu kııldı temāšā çāh-ı ma' nāda³

Şair divançesinde Hz. Yusuf'u onun çok kullanılmayan ismiyle "Mah-ı Ken'an" olarak anar. *Kenan ilinin ayı* anlamındaki söz Hz. Yusuf'un güzelliğine işaret ederken şair bu ifadeyi sevgilinin aşkını yüceltmek amacıyla kullanmıştır.

Māh-ı Ken'an vādī-i ' aşkında şun' āndır saña
Şad hezārān Şeyh San'an ' abd-i fermāndır saña

2.4.1.3.2. Hz. Musa - Tur Dağı

Divan şiirinde Hz. Musa ve Tur Dağı çoğunluğu Kur'an-ı Kerim kaynaklı olarak ele alınan önemli konuların başında gelir.

Bu bahiste şairlerin; Sina, Tur, Eymen, Kelim, yed-i beyza, Musa, tecelli, nur, şecer, asa, Firavun isimleriyle birlikte birçok sanat ve mazmun meydana getirmişlerdir (Onay, 2000: 336)

Hz. Musa'nın Yüce Allah ile konuşması kadar O'nu görme iştiyakıyla yandığı da meşhur bir hadise olup Yüce Allah'ın Kur'an'da da "Len terani" olarak geçen ve "Beni göremezsin (buna dayanamazsın)" ifadesine telmihte bulunarak bu özel hadiseyi şiirine taşımıştır şair. Aşağıdaki beyit buna dairdir:

Olub medhüş o meyden ernī rabbī kııldı istid' ā
İşitdi güş-ı Mūsā len terānī Tūr-ı Sīnāda

2.4.1.3.3. Hz. Eyyüb ve Sabrı

Hz. Eyyüb çok zengin bir peygamberdir. On oğlu var idi. Bütün malını kaybetti. Oğulları öldü. Sonra pek şiddetli bir illete tutuldu. Kurtlar vücudunu

³ Hz. Yakup ile Hz. Yusuf'a telmih.

yemeye başladı. Asla şikayet etmeyip Allah'a şükürde bulundu. Çünkü Allah bu felakete onu tecrübe için dıçar etmişti. Allah'ın emriyle ayağını yere vurunca iki su çıktı; birisiyle yıkandı, diğlerinden içti. Bu suretle şifa buldu. Allah yeniden kendisine mal ve evlat verdi. Tevrat'ın bir sifri bundan bahsetmektedir. Bütün dinlerde ve şark edebiyatında sabrın ve tahammülün timsali olmuştur (Onay, 2000: 204).

Hz. Eyyüp ve onun inanılması güç bela ve çilelere sabretmesi İslam tarihi açısından önemli olaylar silsilesine de işaret etmektedir. Şair aşağıda da yer alan beytinde aşk şarabını yücelterek Hz. Eyyüb'ün sadece yarım aşk kadehiyle bu kadar belaya sabrettiğine dikkat çekmektedir.

O cām-ı pür-şafādan nīm cür' a nūş idüb Eyyüb
Belā-yı germe şākır fevka'l- 'āde oldu dünyāda

2.4.1.4. Kur'an-ı Kerim

Divan şiirinde yer yer Kur'an-ı Kerim'de yer alan hikâyelere telmihlerde bulunulması da önemli bir hususiyet olarak dikkati çeker.

Araf Suresi 143. Ayette geçen "Len terani" ibaresi Hz. Musa'nın Tur Dağı'nda Yüce Allah'ı görme dileğinde bulunduğu Allah'ın (CC) ona "Beni göremezsin, görmeye dayanamazsın" mealindeki cevabıdır. Aşağıdaki beyitte şairin ayetteki bu hadiseye telmihte bulunarak "Şaraptan dehşete düşüp "bana görün" diye arz etti. Tur dağında Musa'nın kulağı "beni göremezsin" diye işitti." mealindeki beyti ifade etmiştir.

Olub medhūş o meyden ernī rabbī kıldı istid' ā
İşitdi gūş-ı Mūsā len terānī Tūr-ı Sīnāda

2.4.2. Önemli İsimler

2.4.2.1. Hz. Ali

Hz. Peygamber'in amcasının oğlu, damadı ve dördüncü halifesi olan ve Müslümanlar arasında ilim ve fazilet, mürüvvet ve fütüvvetle mümtaz bulunan zattır.

Birçok unvanları vardır. Allah'ın arslanı, şir-i Yezdan, Esedullah, şir-i Huda (Onay, 2000: 86)

Aynı zamanda velayetin şahı, Aliyy-el Mürteza, Haydar olarak da divan şiirlerinde zikredilen Hz. Ali'den şair de divançesinde bahsetmiştir. Şair kaleme aldığı aşağıdaki şiirlerinde Kerbela ve Hz. Hüseyin'in şehadetine de telmihte bulunarak Hz. Ali'yi anmıştır.

Çırılısun çenberin ey çerh-ı dūn-perver esir itdin

‘Aliyyü’l-mürtezânin ‘itretin zencir-i a‘dâda

***

Kime yüz virse müşkül yâ ‘Alî senden meded ister

Sebeb ne gelmez oldun yevm-i ‘âşûrâda imdâda

2.4.2.2. Hz. Zeynep

Hz. Ali ile Hz. Fatıma'nın kızı, Hz. Hüseyin ile Hz. Hasan'ın kız kardeşi olan Hz. Zeyneb'in Kerbela olayı cereyan ederken Hz. Hüseyin'in şehadetiyle kederini ve bu olay ile yapılanların ne kadar büyük haksızlık olduğunu Kerbela meydanında yüksek sesle haykırır. Aşağıdaki beyitte Hz. Hüseyin'e yazılan mersiyede bu hazin tabloyu şair gözler önüne sermiştir.

Değil kıvınc-ı kuzah zencir-i âh-ı Zeyneb-i nâlân

Çıķub ‘ayyūķa olmuş gerden-i eflâķa kılâde

2.4.2.3. Hz. Fatıma - Fatıma- tüz-Zehra

Hz. Peygamberin kızı, Hz. Ali'nin eşi ve Hz. Hüseyin ile Hz. Hasan'ın annesidir. Şair yazdığı mersiyede de Hz. Hüseyin'in şehit oluşunu ona Hz. Fatıma'nın gözünün nuru anlamında “nūr-ı dīde-i Zehrâ” olarak hüzünle anmıştır. Bu noktada şair yine kalemin ve dilin acizliğine işaret ederek hazin Kerbela olayını nasıl

arz edeceğini bilemediğini Allah'a nidada bulunarak arz eder. İlgili beyit şu şekildedir:

Қalem yazmaz dilim utmaz ne güne  arz idim y  Rab

Ki n r-ı d de-i Zehr  olub  k üzre  ft de

2.4.2.4. Hz. Hüseyin

Hz. Ali ile Hz. Fatima'nın Hz. Hasan'dan sonraki ikinci oğullarıdır. Hz. Hüseyin ve beraberindeki ehl-i beyt ailesi, şehadetleri nedeniyle divan iirinde özellikle Kerbela Olayı olarak bilinen hazin olay ile birlikte airler tarafından yüksek bir sadakat ve hüzün ile birlikte anılagelmiŐlerdir. air Nazımın da hem bağlılığı nedeniyle hem geleneğin tesiriyle Hz. Hüseyin iin divanesinde bir mersiyeye yer verdiği g r lmektedir.

2.4.2.5. Hz. Mansur – Hall c-ı Mansur

İsmi Hüseyin, künyesi Ebu magsi'dir. Beyza ehrendendir. Abbasi halifesi Muktedir zamanında eriate uymayan sözlerinden ve hususiyle "Ene'l-Hak" demesinden 300/921 senesinde fakihlerin fetvasıyla ve Muktedir'in veziri Ebu Hamid'in emriyle ibtida bin değnek vurdular, sonra el ve ayaklarını kestiler, nihayet astılar ve vücudunu yakıp külünü Dicle'ye attılar. El ve ayakları kesilirken kailleri hakkında hayır dualar eyledi (Onay, 2000: 319)

airin Ene'l Hak hadisesine ve Hall c-ı Mansur'a sık sık yer verdiğine ve bizi airin ruh dünyasında tevhide, fenafillah ve becabillah düŐüncesinin varlığına g turmektedir. Hz. Mansur'un kendi aleminde yaŐadıkları ile muhabbetin sembolü haline geliŐi yanında air yer yer de kendisini onunla özdeŐleŐtirdiėini görüyoruz. Yine Mansur'un asıl olarak aşk darına ekildiğinden bahsetmesi de önemli bir tasvir olarak öne ıkmaktadır. AŞağıda eŐitli iirlerinden alıntılarla Mansur'un airin dünyasındaki yerine dikkat ekmek yerinde olacaktır.

ManŐ ru    lemin baňa bildirdi r zig r

abl-i fel ket itmiş anı d ra aŐin 

***

Dün gice ‘aşk beni kıldı harâbâta revân
 Düşdü bir bezme gönül hâric-i evşâf-ı beyân
 Şaf nişînân-ı muhabbet gözüme oldu ‘ayân
 Biri Manşûr biri Veys biri şems-i cihân
 Cümlesi şems-i ‘izârîñla olub şu‘le-feşân
 Gemisi ben gibi mihr-i hatt-ı ruhsâra yanar

***

Bildim o zamân dil ser-i zülfünden aşıldı
 Esrâr-ı ene Allâh ile Manşûr imişim ben

***

Mest-i âvâre gezer t̄asa düşen mûr gibi
 Ses virir âh-ı dili kâse-i fağfûr gibi
 Yüreği rûzen açar hûne-i zanbûr gibi
 Şallanur dâr-ı gam-ı ‘aşkda Manşûr gibi
 Âteş-i hierde düşer Nâzım-ı mehcûr gibi
 Şaçar âfâka şerer şu‘le-i eş‘âre yanar

2.4.2.6. Hz. Veys – Veys-el Karani

Hz. Peygambere olan hasreti ve muhabbeti ile malum ve meşhur olan isimlerden biri de Veysel Karani’dir. Geçici bir süre ile Hz. Peygamberi görmek için gelip göremeden geri dönüşü meşhur olan Hz. Veys’ten şair Nazım da bahsetmiştir. Buna göre şair muhabbetten bahsederken kendisine telmihte bulunmuştur.

Dün gice ‘aşk beni kıldı harâbâta revân
 Düşdü bir bezme gönül hâric-i evşâf-ı beyân
 Şaf nişînân-ı muhabbet gözüme oldu ‘ayân
 Biri Manşûr biri Veys biri şems-i cihân
 Cümlesi şems-i ‘izârîñla olub şu‘le-feşân
 Gemisi ben gibi mihr-i hatt-ı ruhsâra yanar

2.4.2.7. Şeyh-i San'an

Yemen'in merkezi olan San'a şehri ile Şam civarında büyük bir köy olan San'an'a nisbet ifade için San'an veya San'ani denir. Her ikisinden de birçok alim, fazıl zatlar yetişmiştir. Şeyh-i San'an yahut Şeyh-i San'ani (Ebubekr Abdurrezzak bin Hümam bin Nafi) alim ve muhaddislerin meşhurlarından olup San'an'lıdır. Hicri 126 yılında doğup 211 yılında vefat etmiştir (Onay, 2000: 427).

Şairin divançesinde Şeyh-i San'an için zikrettiği beyit aşağıda yer almaktadır:

Māh-ı Ken'ân vādī-i 'aşkında şun'andır saña
Şad hezārān Şeyh San'ân 'abd-i fermândır saña

2.4.2.8. Azer - Ümran

Divançede Şairin telmihler halinde Hz. İbrahim'in babası Azer'e ve Hz. Meryem'in babası Ümran/İmran'a değindiği aşağıdaki beyitte görülmektedir.

İştiyāk-ı 'aşk ile cān-dāde ez rüz-ı ezel
Pūr-ı Āzer tıfl-ı Meryem ibn-i 'Ümrândır saña

2.4.2.9. Ebu Leheb

Birçok defa Hz. Peygambere hakaretle beraber onun eşiğine kötü kokan işkembe koyduğu malum olan kişidir. Aynı zamanda Hz. Peygamberin amcasıdır. Karısıyla beraber Kur'an'da anılmıştır. Aşağıda bir beyitle de şair tarafından anıldığı görülmektedir:

Dāmen-i pāk-ı Aḥmed'e ḳondu ğubār-ı *bū Leheb*⁴
Ḳaşr-ı metīn-i şer' de şāhid-i bā-ḫicāb iken

⁴ Hz. Peygamber'e (Sav) kötülük eden Ebu Leheb'e telmih.

2.4.3.Melekler

2.4.3.1. İsrafil (As)

Şair sevgilinin boy göstermesinden İsrafil'in bile beklemekten vazgeçip sura üflemek için harekete geçeceğine işaret eder. Şaire göre sevgilinin endamı çok uzak bir hadiseyi bile öne çekecek kadar tesir gücüne sahiptir. İlgili beyit şu şekildedir:

Қıldı қadd қамет ма' азallāh қıyām-ı қәметі
İtdi *İsrāfīli* reste intizār-ı şūrdan

2.4.4. Aşk

2.4.4.1. Ateş – kıvılcım - duman

Şair birçok beyitte aşkın hallerinden ve tesirinden bahsederken divan şiirinde çokça kullanılan ateş – kıvılcım -duman vb. tabirleri çoğunlukla mübalağa ile birlikte değerlendirmiştir. Aşağıda alıntıladığımız beyit ile “yandı” redifli gazelde şair; bağımsız olarak görmeye de çok aşına olduğumuz ateş ve ona ait unsurları birlikte kullanmıştır. Şiirin hemen ilk beytinde bile bu sarih bir şekilde görülmektedir. Buna göre şair “*Çılgın ciğer hasret kıvılcımına tutuşup yandı. Ciğerin dumanı dönerek göğün en yüksek noktasına ulaştı*” derken hem aşk ateşiyle yanmaktan hem kıvılcımdan hem de dumanı kullanarak aşkının ahvalini mübalağa ile tasvir etmiştir.

Şu' le-i ḥasrete bī-ḥūd tutuşub yandı ciğer

Sū-yı ' ayyūka revān dūd-ı ciğer raqş-künān

***

Yazarken şerḥ-i şevkiñ ḥāme-i ' uzbu'l-beyān yandı

Firāқиñ zikrini itdim dehānımda zebān yandı

Şerār-ı şu‘ le-i āhım hicāb-ı cānı kül itdi
Meded cān kırtaran yok mu āmān āteşde cān yandı

Şuā‘ -ı ‘ arızıñ ‘ aks itdi çeşmimden şerer düşdü
Tutuşdu nāra zan itdim ma‘ āzallāh cihān yandı

Şafaqtır şanma ruhsār-ı felekde şu‘ le-i āhım
Şerer-pāş oldu eflāka ‘ ızār-ı āsumān yandı.

Çıķardı encüm-i iķbālîmi eflāk burcundan
Müneccim ğālibā bildi revāk kün fe-kān yandı

Dađı fāş itmem esrār-ı derūnum kimseye zīrā
Olan esrārîma vāķîf dil-i pīr ü cihān yandı

Kim itdi ise hedef peykān-ı ta‘ na sīnemi Nāzım
Kemānıñ çekmeden şaştındaki tīr ü kemān yandı

2.4.4.2. Âşık

Âşık divan edebiyatında aşk bahsinin ve divan şiirinin en önemli iki önemli ögesi olan sevgiliden bir diğeriştir. Divan şiirinin önemli bir kısmını aşığın ahvali, onun yaşadığı çileler, sıkıntılar oluşturmaktadır diyebiliriz.

Divançesini ele aldığımız şair Nazım da hemen her şair gibi kendisini âşık olarak telakki ederek şiirlerini ele almıştır. Aşağıda alıntıladığımız şiirler o örneklerden sadece birkaçıdır.

Şevķ-i ‘ aşķıñ meşķiniñ müştākıdır ‘ uşşākılar

Olsa şāyān ‘ arz iderdim ‘ aşķ ‘ unvāndır saña

Beytin nestri şu şekildedir: “*Âşıklar aşkının şevkinin meşkinin özlem duyanıdır. (Eğer) uygun olsa aşk sana unvandır (diye) arz ederdim*”.

***

Açmış āgūşun kamer kucak murād itmiş seni

‘ Āşık-ı dildāde gökde mäh-ı tábāndır saña

Beytin nesri şu şekildedir: “*Ay kucagını açmış seni ister. Gönül vermiş âşık senin için gökte parlak aydır.*”

2.4.4.3. Sevgili – Gamze

Sevgiliye seslenme her divan şairinde ve şiirinde olduğu gibi Divançe ve şairde de oldukça var olan bir hususiyet olarak dikkati çeker. Sevgili birçok kez hem doğrudan sevgili olarak hem de gamze ve şuh gibi kelimeler ile istiare yoluyla Divançede yer almıştır. Onların bazılarına aşağıda yer verilmiştir.

Mest-i mey-i güftārīñ olub bildim ey şūh

Sen Nāzıma nāzır saña manzūr imişim ben

***

Bilmezim kaçdıñ nedir ey ğamze tırmaz kıan döker

Merdüm-i çeşmim gibi peykān-ı hūn-hūārīñ seniñ

***

Ne ister bilmezim yā Rab o çeşm-i dil-sitān benden

İşitdim emr idüb alsun hadeng-i ğamze cān benden

2.4.4.4. Ayrılık

Ayrılık, hasret ile birlikte aşk bahsinde şairlerin en çok kullandıkları âşık adına en çok korktukları konu olarak öne çıkar. Divan şiirinde bu durum hem tasavvufi açıdan hem divan şiirinin genel hususiyetleri bakımından hayal gücünü zorlayan tasvirlerle kadar varan bir derinlik ile birlikte kullanılır.

Şair Nazım divançesinde çokça yer verdiği ayrılık bahsini aşk bağlamında da ele almıştır. Aşağıdaki örneklerden ilkinde baktığımızda “Ey gönül! Düşmanındır,

gözümü ayrılık ateşine yaktı. Bak, seyretme mumundan nasıl bir kıvılcım çıktı.”
derken şair ayrılığı, sevgilinin yolunu beklemekten, hasretle gözlerinden kıvılcım
çıktığı şeklinde tasvir etmiştir.

Çeşmim ey dil düşmenindir yağıdı nār-ı firqate

Bağ ne şu^c le eyledi şem^c -i temāşādan zuhūr

***

Öldürdü ülfetiñ beni ‘ālemde ey firāk

Olmaz olaydıñ ‘ālem-i imkāna āşinā

***

İtme zülāl-i vaşlı şağın Nāzım ārzū

Ben mürğ-i firqatim şerer-i aḥker isterim

***

Müsteḥaqsıñ çek cezākallāh gönül zīrā ki sen

Derd-i firqat istediñ ben vaşl-ı cānān istedim

2.4.4.5. Hasret

Edebiyatımızda özellikle Divan şiirinde hasret vazgeçilmez unsurlardandır.
Kavram, âşık, sevgili, rakip, vuslat ve ayrılık kavramlarıyla birlikte şairlerin şiirinin
önemli nirengi noktalarından birini oluşturmuştur.

Şair Nazım da divançesinde hasret bağlamında birçok beyitte bulunmaktadır.
Aşağıda onlarca örnekten birine yer verilmektedir:

Olur dīvāne-i ḥayret şağın şem itmesün kimse

Gel ḥasret biter ba^c de ez vefātım ḥāk-dānımdan

Beytin nesri şu şekildedir:

*“Hayretten divane olunur, sakın utanmasın kimse. Gel (ey sevgili),
ölümünden sonra dünyamdan hasret biter.”*

2.4.4.6. Gönül

Aşk bahsinde aşk macerasının her boyutuyla yaşandığı yer olan gönül ve dolayısıyla dil kelimeleri şairlerin elbette en çok kullandığı kelimelerdir. Sözümlüğün konusu olan Divançede de şair Nazım'ın çokça gönül kelimesine başvurduğu görülmektedir.

Aşağıdaki örnek beyitler alıntıladığımız şiirlerin ilkinde baktığımızda şairlerin gönül ile onu kişileştirerek diyalog geliştirdiklerini görmek mümkün olacaktır. Aşağıdaki beyit bunun bir örneğidir.

Müsteħaqsıñ çek cezākallāh gönül zīrā ki sen

Derd-i firķat istediñ ben vaşl-ı cānān i

***

Derke pīr-i muġān dārū'l-fünūn-ı 'aşķdır

Olma ey dil bār-gāh-ı pīr-i 'irfāndan cüdā

***

Ey gönül çek çille-i tīr-ı du' āyī şābır ol

Ben ģadeng-i ģamze-i fettānı itdim ārzū

2.4.5. Diğer Kavramlar

2.4.5.1. Pir

Divan şiirinde “pir, pir-i mugan” olarak kullanılan ifade, meyhaneci başı, sakilerin başı olarak kullanılır. Bu bağlamda aşkın şarabını, feyzini sunan anlamlarında kullanılır. İnsan-ı kāmildir. Aşk yolcularına rehberlik eden tasavvuf yolunun başında yer alan kişidir.

Şair Nazımın da şeyh ile birlikte pir ifadesini çokça kullandığı görülmektedir. Aşağıda şairin “pir”e dair bir kullanımı yer almakta olup nesri şu şekildedir: “*Dün aşk meclisinin mukaddes yerinde gönülden salına salına yürüdüm. Pir meclisinin tahtı mı (bu) hakire makam gösterip tebessüm etti? (O pir) himmetten sonra dudak*

açıp buyurdu; yüksek divanın garibisin daha gelmeden bu meram nedir? Yanağında bellidir gönlünde bir ateş var.”

Harīm-i bezm-i ‘aşka dün gönülden eyledim hırām
Serī-i bezm-i pīr mi haķire gösterüb maķām
Tebessüm itdi açdı leb buyurdu ba‘de’l-ihtirām
Ġarīb-i bārgāhısın nedir bu gelmeden merām
Ruḥunda āşikārdır dilinde bir zebāne var

2.4.5.2.Vâiz

Camilerde halka dini nasihatlerde bulunan medrese mensuplarıdır. Cahil olanlarından halkı idlal edecek sözler sudur ettiği de vakidir (...) Bütün şairlerimiz sufi, zahid gibi vaizle de çok uğraşmışlardır. Bu üçü hakkında divanlarda bulunan parçalar toplansa bir cilt meydana gelir. Şerh ve tahlili ibreti ibretli manzaralar arz eder. Din namına yapılan maskaralıkları gösterir; ictimai gerileyişimizin başlıca sebepleri ortaya konmuş olur (Onay, 2000: 454).

Yer yer zahit karakteriyle karşımıza çıkan vaize şairin de divançesinde yer verdiği görülmektedir. Aşağıdaki beyitler buna bir örnektir.

Dolanur seng-i şabān gibi nükātīñ vā‘iz
Bağladın ḥile ile rişte-i efsāneye taş

***

Āferīn pīrimiñ ḳudsiyet-ārā fehmine
Şundu bir şahbā-yı feyz-āver çağırdı bezmine
Verdi ruḥşat münkerān-ı feyz-i ‘aşkıñ rezmine
Vā‘iz açdı küfr-i zülfüñ bahşini ben çeşmine
Pertev-i mihr-i ruḥundan meyl-i burhān eyledim

2.4.5.3. Bağ-ı Rıdvān

Cennet bahçesi anlamındaki kelime şairin aşağıdaki beytinde yarin yüzünü gönülde düşününce hayal âleminin cennet bahçesine döndüğü şeklinde kullanılmıştır.

‘ Aks-i rû-yı yârı kıldım dilde manzûr-ı nazar

‘ Âlem-i hülyâyı Nâzım bâğ-ı Rıdvân eyledim

2.4.5.4. Saki –Meyhaneci

Divan şiirinde meyhanede / tekkede aşk içkisi sunan kişi olarak çokça kullanılan saki, şairin Divançesinde de çokça gündeme gelmiştir. Şairin ziyadesiyle ona seslendiği görülmektedir. Bu durum bir noktada şairin aşkının yüceliğine, aşktaki hasret haline ve aşkı yudumlama isteğine işaret etmektedir.

Pîr mi emr itdi sâkî tıttu atdım âteşe

Mihneti yağıdım kül etdim zînet-i bād eyledim

***

Allâh Allâh çekerek mihr-i sipihriñ sâkî

Düşürüb hâke ruḥ-ı enverini döne döne

2.4.5.5. Zâhid

Dünya işleriyle meşgul olmayan ve dünya hazlarına karşı bigâne kalan perhizkâra zahid, ehl-i tasavvuftan olan ve öyle görünen kimselere de sufi denir. Her ikisi de münevverlerin, rindlerin sevmedikleri, hasım telakki ettikleri kimselerdir. Hemen her şairin, hatta şeyh ve sufi şairlerin bile şiirlerinde sufi, zahid, vaiz tabirlerine sık sık tesadüf olunduğu görülür (Onay, 2000: 468)

Zahide seslenme çoğu divan şairinde oldukça meşhurdur. Çoğunlukla vaiz hoca/hace ile yakın anlamlarda kullanılır. Şair Nazım da divançesinde benzer bir kullanıma yer vermiştir. Beyit şu şekildedir:

Zâhid atma şağın sâğar-ı rindâneye taş

Taş olur kim ki atar maḥfil-i meyḥâneye taş

2.4.5.6. Felek

Gök demektir. Cem’i eflaktır. Eskilere göre gök tabakası felekler dokuzdur. Her semada bir yıldız tasavvur edilmiştir. Bu yedi seyyar yıldızdan her birinin dünyaya ve dünya üzerindeki canlı cansız her şeye hâkim ve müessir olduğu farz olunmuş, her yıldız az çok uğurlu, uğursuz sayılmış ve her birinin hususi tabiatleri, hâkim olduğu iklimleri, hâkimiyet saatleri olduğu sanılmış, işte bu sebeple dünyada olup biten her şey feleğe isnat olunmuştur. Çarh da bu manadır. Kaza ve kadere itiraz edemeyen şairler dünyada olup biteni feleğe ve yıldızlara isnat ve ruhi tezahürlerini böylelikle izhar etmişlerdir. Astronomi felekiyat ilmince gökler bir mihver üzerinde dönmektedirler. Fakat bu dönüş şarktan garba, yani tersinedir. Bu cihetle çarh-ı kecrev, çarh-ı gerdun, çarh-ı çep-epdaz gibi tabirler çok kullanılmıştır. Ve aksine dönen, aldatan, manalarıdır. Felekten şikâyet etmeyen bir şair yoktur (Onay, 2000: 209)

Divan şiirinin önemli terimlerinden biri olan felek şairin divançesinden bir örnekle aşağıda yer almaktadır:

Tîr-i ğamzeñle ciğer-gâhını çâk it sâķî

Atacağ olsa felek sehv ile bî-mâniye taş

2.4.5.7. Rakip

Başkalarının menfaatine mani olarak kendi menfaatine çalışan kimseler demektir. Edebiyatımızda engel, düşman, ağyar, hasud, yabancı gibi manalara kullanılmıştır (Onay, 2000: 372).

Rakibe seslenme şairlerin aşık adına / aşık konumunda iken sevgiliden sonra en çok yaptıkları nidalardan biridir. Söz konusu nida genellikle ona bir uyarı ya da onu kerih bir şekilde anmak öncesinde gerçekleşir. Zira rakip sevgiliye ulaşma yolunda Aşağıdaki beyitte şairin gönlünü kıran rakibe bir intizarda bulunduğu görülmektedir:

Ƙırdı mir'at-ı dil “‘Āşıkī” taş atdı rakīb
 ToƘuna baƒrına her sâ' at ve her şāniye taş

2.4.5.8. Cemşid – Cem -Cam

İran hükümdarlarından Pişdadiyan'ın dördüncüsü olan Cem veya Cemşid olan bu isim şarabı icat etmekle meşhur olmuştur. Başka hiçbir meziyeti olmadığı halde şarap mucidi olduğu için edebiyata girmiş, namını ibka etmiştir (Onay, 2000: 136).

Cemin kadehi olarak anılan “cam” aynı zamanda efsanevî İran hükümdarlarından Keyhusrev'e, ayrıca Hz. Süleyman'a ve Büyük İskender'e de atfedilmektedir. Aynı zamanda sihirli bir kadeh olan “cam” şairin de divançesine girmiştir. Sevgilinin kadeh-bade sunan dudağından bahsederken aşağıdaki beyti terennüm etmiştir.

Cām-ı la' liñ meclis-i meyde bugün yād eyledim
 Rūh-ı Cemşīdi yine berbād ile şād eyledim

2.4.5.9.Çalgıcı

Çalgıcı söz ve saz meclislerinin, meşk meclislerinin vazgeçilmez kişilerinden biridir. *Mutrib* kelimesiyle divan şiirinde kendisine çokça rastlamaktayız. Şairin bir kullanımına aşağıda yer verilmiştir.

Muṭribā al sâzını çal başına şimdengerü
 Sūz-ı dilden ben nevā-yı diğēr icād eyledim

2.4.5.10. Çarh/Çerh

Daha ziyade felek, devran ile birlikte kullanılan çarh, ekseriyetle devir ve zaman anlamlarında kullanılmaktadır. Şair de bir kullanımı aşağıdaki gibidir.

Müjde ey dil çerhi k r ktudum  uru  avg  ile
Cevrini göndermez oldu c na mihm n istedim

2.4.5.11. Bedehşan – La'l

Orta Asya'da Afganistan'ın şark-ı şimalisi nihayetinde, Türkistan ile Hindistan ve Çin arasındaki hattadır. Yüksek, dağlık, suyu bol, havası güzel ve mutedil bir yerdir. Ahalisi İran soyundan Taciklerdir. Farisi konuşurlar. İçlerinde Özbekler, Türkmenler de vardır. Emirin merkezi eskiden Feyz-abad iken şimdi Hurrem kasabasıdır. Afganistan'a tabidir. Bu memleket öteden beri la'l-i Bedehşan denilen bir nev'i yakutuyla sair kıymetli taşlarıyla meşhurdur [Kamus-ı Türki] (Onay, 2000: 119)

Bedehşan, sevgilinin dudağına teşbih edilen ve rengi kırmızı olan la'l taşının çıkarıldığı bölgenin adıdır. Aşağıdaki beytinde şair bu bilgiyi satır arasında bizlere sunmuştur.

Leb-i dild re dimem la' l-i bedehş n aşl 
Merd-i ferz ne dimez şöhret-i d rd neye taş

2.4.5.12. Utarid Yıldızı

Güneşe yakın bir seyyaredir. Nücum ilmine göre yeri ikinci kat g kt r. Şiir ve musahabenin, nutk ve kitabetin piri sayılır. Eskiden birinin kitabet kuvvetini anlatırken ‘‘Onun kalemi Utarid-rakamı’’ gibi tabirler kullanılırdı. Bizde Şiir ve inşanın timsali hükmündedir. Yunan esatirinde Merkür mukabilidir. Ehl-i tencime göre tabiatı yabis ve bariddir. Diğer yıldızlarla imtizaç eder. İbrahim Hakkı'nın Marifetname'sine göre ‘‘Edeb, kiyaset, fehm, ve firaset, ehl   dirayet, nutk u belagat, nakş u kitabet, hesap, zeka ve dikkat, hüner, sanat, hile ve hıyanet’’ mahsusatındandır. ‘‘Şair, münşi, katib ve muhasib ana mütealliktir [Burhan-ı Katı'].

Talii Utarid olanlarda bu vasıflar vardır. Kimyacılar civaya Utarid derler. Tir, debir-i felek, debir-i sema, münşi-i çarh, gibi tabirler de ona aittir (Onay, 2000: 449)

Divan şiirinde yer yer rastladığımız Utaride şairin divançesinde de aşağıda yer aldığı üzere rastlamaktayız.

Oturma muṭribā getir kemān ü çeng ü erġanūn
Maḳām-ı zir-i perdeden nevā-yı ‘aşq kıl birūn
Neşāt u cidd ü raḳsı it medār-ı çarḫa ruḫ-nümūn
Uṭarid-i sipihri kıl pey nezāre-i ser-nigūn
Ki söz ü sāz-ı sīnede sūrūd-ı ‘ārifāne var

2.4.5.13. Kaf Dağı

Dünyayı kaplayan büyük dağ olup Anka'nın mekanı olarak tasavvur edilir. Güya İran'daki Elburz Dağları imiş. Şark hurafelerindedir (Onay, 2000: 90)

Divan şiirinde çokça kullanılan Kaf Dağı alegorik olarak öne çıkmakla beraber daha ziyade ulaşılması zor olan durumlar için kullanılır. Şair Nazım'ın Kaf Dağı mazmununu gelenek üzere atlamadığını aşağıdaki beytinde görüyoruz.

Da‘ vā-i bī-şübūt ile zan idiyor ki müdde‘ i
Hem per-i mürġ-i ḳāf olur hey’eti bir ġurāb iken

2.4.5.14. Sâgar

Kadeh demektir. Divan şiirinde çokça kullanılır. Genellikle alegoriktir. Şairler genellikle aşk meclisinde içtiği şarabı ifade için, sevgiliyi anarak içilen aşk şarabı için kullanırlar. Aşağıda şair Nazım da bunu örneklendirmiştir. Buna göre sagarın kişileştirildiği aşağıdaki beyitte “*Sagar! Yârin dudağının kanını şimdi ben de içtim. Allah’a şükür kana kana kanıma kan ettim.*” denmiştir.

Sâgar imdi la‘ l-i yârı ben de içdim ḳanı

Şükrü lillâh kıana kıana kıanıma kıan eyledim

2.4.5.15. Saba

Lügatde gün ile gece beraber oldukta Gündoğdu tarafından esen yele derler. Ama şairler tarafından sevgilinin tarafından esen rüzgâra derler. [Sudi, Hafız Şerhi, 1.24]. Halen edebiyatımızda saba, hafif ve latif esen rüzgâr demektir. Nesim de bu manayadır. Saba; bahar tavsifinde, cananın zülfünün perişanlığını ve kokusunu tasvirde birçok mazmunlar yapılmasına hizmet etmiştir. Bazılarına göre ise seher vakti kible tarafından esen rüzgârdır ki Hz. Yusuf'un gömleğinin kokusunu Hz. Yakub'a bu rüzgâr götürmüştür. Şairler bu rüzgârı maşukla âşık arasında tebliğ vasıtası sayarlar (Onay, 2000: 385)

Şair Nazım da divançesinde yer yer sabadan bahsetmiştir. Meali “Canın burnuna koku gelir (zira) saba rüzgârında bir belirti var. Veya kıvrımlı saç gösteren büklümde tarak var.” şeklinde olan ve şairin divançesindeki bahariyeden alınan bölüm aşağıdaki yer almaktadır.

Meşâmm-ı cāna bû gelür şabāda bir nişāne var

Veyā ki pīç-i sünbül-i şiken nümāda şāne var

2.4.5.16. Rint

Zahirde sarhoş ve laubali meşrepli, batını mamur kimselere denilmektedir (...). Şairlerimiz kendilerini rind olarak tanıtmak istemişler ve hayatın tezahürlerini la-kaydi ile karşılayanları rintlerden saymışlardır. Rindlerin uyuşmadığı, anlamadığı zahiddir ki şiirlerinde geçen sofı, vaiz, hoca gibi tabirler hep zahide racidir (Onay, 2000: 379).

Şair Nazım da aşağıdaki örneklerde olduğu üzere rindin yukarıda anılan özelliklerine dikkat çekmiştir. Aşağıdaki ilk beyte baktığımızda şairin “*Ey saki medet! Şarap ver cihandan elimi çektim. Laubali olan rintleri arzu ettim.*” derken rintliği arzuladığını görmekteyiz.

Sākiyā mey vir meded çekdim cihāndan destimi

Lāubālī meşreb-i rindānı itdim ārzū

Aşağıda yer alan bir diğer beyitte şair zahit ile rindi karşı karşıya getirerek zahide rintliğe ve rinde taş atmaması yönünde uyarıda bulunduğu görülmektedir. Beytin nesre çevirisi şu şekildedir: *“Zahit! Rintliğe yakışır yolda olanın kadehine sakın taş atma. Kim meyhanenin meclisine taş atarsa taş olur.”*

Zâhid atma şaşın sāğar-ı rindâneye taş

Taş olur kim ki atar maḥfil-i meyḥāneye taş

2.4.5.17. Servi

Servi ve selvi dediğimiz ağaçtır. Üç çeşittir:

- Serv-i naz: Dalları etrafına sarkan, yeni yetişen servidir. Naz, nevrete demektir. Serv-i azad mukabili olarak kullanılır.
- Serv-i azad: Dalları doğru bitmiş olan ki serapa güzel olur.
- Serv-i sehi: Doğru büyümüş ve iki şahlı olur. Ekser uzun boy, buna teşbih olunmuştur.

Bülbülün güle, pervanenin ziyaya karşı temayül besledikleri sanıldığı gibi fahtenin de serve mütemayil olduğu, bu cihetle yalnız serve konduğu da farzolunmuştur.

Şair Nazım da divançesinde servden bahsettiği görülmektedir. Aşağıdaki örnekte şair serviyi teşhis ile birlikte sır saçan bir nitelikte kullandığı görülmektedir:

Şükûfeler şüküft olub açıldı çeşm-i erguvân

Eğince sebze gerdenin olurdu serv-i sır-feşân

Küşâda gülşene gelüb ne hoş edâ peri ü şân

Seni gönül götürseler sezâ olur keşân keşân

Teşerrüf it niçün yine dū çeşmiñ eşk-bâr olur

2.4.5.18. Hoten miski

Hoten, Çin'in Uygur Özerk Bölgesinde yer alan bir şehrin adıdır. Bu şehir miskiyle meşhur olduğu için divan şiirinde özellikle bu yönüyle kullanılır. Bu

kullanım daha ziyade sevgilinin saçlarının güzel kokması düşüncesiyle onun saçlarına teşbih edilir.

Şair Nazım da divançesinde bu kullanıma aşağıdaki beyitte yer vermiştir:

Fikrimce didim misk-i hoten zülf-i nigāra

Bağtım ki haṭadır bu tefekkürde haṭar var

2.4.5.19. Bahar

Bahar, divan şiirinde şairlerin çokça kullandığı konuların başında gelir. Tazeliği, yeniliği, gül bahçesini, bülbülü, lalezarı ve diğer yenilik unsurlarıyla birlikte sevgiliyle vuslatı hatırlatan önemli bir başlıktır.

Divançeye baktığımızda bahar konulu bir muhammes ile bir bahariyye kasidesi dikkati çekmektedir. Şair divançede ele aldığı bahariyye kasidesinin ilk iki dizesinde baharı ümit vadeden bir bakış açısıyla değerlendirir. Şiirin söz konusu bölümü aşağıda yer almakta olup nesre çevirisi şu şekildedir: “*Ey gönül müjde olsun! Gam etme gülbahar olur. Kış koşup, ayak firar eder. Safanın gül biten yerinin sevinci saba rüzgârından aşikâr olur. Gül üzerine çemende yine jaleden inci saçan olur. Mart bulutunun gözyaşı lale bahçesinin saçanı olur.*”

Beşâret olsun ey gönül gam itme gül-bahâr olur

Şitâ şitâba yüz tutub kadem-keş-i firâr olur

Neşât-ı gülbün-i şafâ şabâdan âşikâr olur

Çemende jâleden yine gül üzre dür-nişâr olur

Sirişki ebr-i âzeriñ nişâr-ı lâle-zâr olur

2.4.5.20. Bülbül - Gül

Bülbül: Ötüşü güzel, maruf kuş; kuşların âşıkı. Arapçası andelib, Farsçası hezâr, cem’ileri anadil, hezârândır. Farsça bülbül manasına olan daha birçok tabir edebiyatımıza da geçmiştir.

Gül: Çiçeklerin en makbulü ve hoş kokulusu. Sayısız nev’i vardır. Edebiyatımızda en çok kullanılanlar; gül-i sadberg (katmerli bir çeşiti iri gül), gül-i

ter (Taze, taravetli gül), gül-i ra'na (İçi kırmızı, dışı sarı gül), gül-i suri (gülyağı çıkarılan Edirne gülü) (Onay, 2000: 129)

Bülbül-gül mazmunu edebiyatımızda özellikle divan şiirinde vazgeçilmez mazmunların başında gelir. Şair Nazımın da yer yer kullandığı mazmun aşağıdaki şiirde çoğul bir tasvirle ele alınmış olup günümüz nesri şu şekildedir: *“Yüz güzelliğinin tecellisi ta ki vecd ile cilve eder. Yüce güneş âlemin yanağını nura batırır. Gül güler, bülbül inler, taze fidan (sevgili) raks eder. Biri ses dolu, biri ölgün, biri beste, biri söz. Kimi saki, kimi çalgıcı, kimi kavuşma sarhoşu. Hepsi, yüz parçaya ayrılmış gönül gibi yüz parça yanar.”*

Vecd ile cilve ider tā ki tecellā-yı cemāl
 Ğarķ ider nūra ruķ-ı ‘ālemi hūrşid-i celāl
 Gül güler bülbül ider nāle kılar rakş nihāl
 Biri pür şavt biri māt biri beste maķāl
 Kimi sākī kimi muṭrib kimi mest-i vişāl
 Dil-i şad-pāre gibi cümlesi şad-pāre yanar

2.4.5.21. Pervane – Şem’ - (Mum)

Pervane: gece kelebeği de denilen kanatlı küçük böcek ki kendini yakıncaya kadar şem’ yani mum ile uğraşır durur. Bu hayvanın gözleri küçüktür. Gündüzleri karanlık yerlerde bulunur. Ortalık kararınca gördüğü ziyaya doğru koşar. Gözleri kamaştığı için ayrılamaz ve kendini fener, lamba şişesi, mum ve ampul gibi şeylere çarpar. Bittabi’ nihayet kanatları, vücudu yanar. Sivrisinek, tatarcık gibi haşereler de böyle çarparak yanarlar (...) Şark edebiyatında pervane şem’in yani ışığın aşığıdır. Şuursuzca yanması da aşk sebebiyledir.

Şem’ (Mum): Bal mumu demektir. Uyarmak sözüyle kullanılmazsa yanan mum manasına gelir. Eskiler ateşte alude cazibe olduğuna, gece dolaşan hayvanların ziya cazibesine tutulduklarına zahib idiler. Bu cihetle şairlerimiz aşıkların güzellikleriyle cezb ve fakat vefasızlık eden sevgililerini, pervaneleri cezp edip yakan şem’a, kendilerini de pervaneye benzetmişlerdir (Onay, 2000. 367).

Şair Nazım da bu vazgeçilmez mazmunu yer yer şiirlerinde kullanmıştır. Aşağıdaki beyitte şair pervaneye aşkı kendisinden öğrenmesini telkin eder. Beytin nesre çevirisi şu şekildedir: “Aşkın adabını pervane benden alışsın. Boşuna ateşe bakmasın döne döne kanadını.”

‘ Aşk âdâbını pervâne alışsun benden

Bakmasun nâfile nâra perini döne döne

2.4.5.22. İrem

Ad’ın oğlu Şeddad’ın cennete nazire olarak yaptırdığı meşhur ve gayetle güzel bahçe ve köşk ki edebiyatımızda yalancı cennet, ma’mur, abadan ve neşat-efza yer manasında ve ekseriya bağ sözü ile beraber kullanılmıştır (Onay, 2000: 258).

Kur’an-ı Kerim’de Fecr suresi 7-8. Ayetlerde de geçen “İrem”, bahçeleri ile ünlü olup salt mutluluğu sembolize etmek amacıyla şairler tarafından kullanılagelen bağın adıdır. Şairin aşağıdaki şiiri de bunun örneklerinden biridir.

Sebeb ne cem⁶ olub ⁶ aceb bu bezme zümre-i şanem

Birisi mest-i raqş ider biri döker sirişk-i ğam

Sirişk-i ebr-i âzere güler şükûfe dem-be-dem

Disem *irem⁵ değil irem-i iremde* yok ğam ü elem

Neşât-ı ğam qarîn hem ziyâ-nümâ şebâne var

⁵ Kur’an-ı Kerim’de Fecr suresi 7-8. ayetlerde ismi geçen “İrem”, Hûd Aleyhisselamın kavmi olan Âd kavminin yaşadığı ve güzellikte emsali olmayan şehrin adıdır. Bu şehir, bahçeleri ile ünlüdür. Bu bahçeler salt mutluluğu sembolize eder.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. MEHMET NÂZİM DİVÂNI - (TRANSKRİPSİYONLU METİN)

3.1. Nüshaların Tanıtılması

Tez çalışmamızda Mehmet Nâzım'a ait olan Toronto Üniversitesi Kütüphanesi PL 248 N3395 A17 numarada bulunan nüsha ile Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Kütüphanesi 15571 numarada bulunan nüsha transkripsiyonlu metne çevrilerek dîvânçe şekil ve muhtevâ özellikleri bakımından incelenmiştir.

3.2. Transkripsiyon Alfabeti

Bir dilin eski dönemlerinde kullanılan farklı alfabeleri çeviride kullanılan bu alfabede önceki dönemi karşılamayan harf veya işaretlere de yer verilmektedir. Genişletilmiş bu alfabebe transkripsiyon alfabeti denmektedir.

Tablo 4: Transkripsiyon Alfabeti

Transkripsiyon	Alfabeti
ا : a / e / â	ض ž, đ
ب : b	ط ʈ
ت t	ظ ʒ
ث □	ع ' (apostrophe)
ج c	غ ğ
ح ħ	ف f

خ	□	ق	q
د	d	ك / ك	ŋ/ k
ذ	z	ل	l
ر	r	م	m
ز	z	ن	n
س	s	ه	a/ e /h
ث	ṯ	و	u/ü/o/u/v
ص	ṣ	ي	î/y

Divançe-i Nazım

İtme İlähî şâhid mir 'at-ı tab'ımı
Ahvel-ı nigâh-ı merdüm-i nādâna âşinâ⁶

İnzâr-ı bâ letâfet-i 'arifâna mazhar it
Kıl maḥfil-i zarîf-i zarîfâna âşinâ⁷

(Ma' ârif-i nezâret-i celîlesiniñ ruḥsatıyla)

Der-sa' âdet

Aḥter Maṭba'asında ṭab' olunmuşdur.

1308

⁶ İlahi yaratılışımın aynasını cahil insanın şaşu bakışına aşına ve şahit etme.

⁷ Ariflerin letafetle geciktirmesine mazhar et ve zariflerin zarifinin meclisine aşına kıl.

Birkaç Söz

İsti‘dāmıñ her şeyden ziyāde şi‘re ğalebe ettiğini hiss etmekte olduğum gündenberi ekşer evkātımı eş‘ār mu‘āla‘asına haşr etmiş ve ara sıra da nāçizāne birçok şi‘r söylemekle vaktimi hoşca geçirmek hevesine düşmüş olduğum hâlde bulunduğum ba‘zı me‘mūriyetlerdeki meşāgilim bu ārzūma olduğça hā’il olmağda idi.

Hālbūki giddikçe ārzūmda hāşıl olan şiddet me‘mūriyetimden bi’l-isti‘fā büsbütün oğumak ve şi‘r kıaramaklığımı neticelendirdi.

İşte şimdi tab‘ımıñ semere-i isti‘dādı olan birkaç parçacığı neşr ederek birinci cüz’ünü sāye-i ma‘ārif-vāye-i hāzret-i pādīşāhīde teşkīle muvaffak oldum.

Eğer muğadderīn ü müstaḥsinīn-i ‘Oşmāniyāndan göreceğim tabī‘i olan rağbet üzerine dīğerleri de bu cüz’ü peyrev olacak olurlarsa benim gibi bir ğarībe ne büyük şeref!

Fī 18 Mart sene 1308

(Atana vilāyet-i celīlesi Īrān kıonsolos-ḥānesi sābık baş tercümānı Mehmed Nğzım)

3.3. Metin

Muğammes-i Bihāriye

Mefā‘ ilün/ Mefā‘ ilün/ Mefā‘ ilün/ Mefā‘ ilün

Meşāmm-ı cāna bū gelür şabāda bir nişāne var

Veyā ki piç-i sünbül-i şiken nümāda şāne var

Dem-i nesīm-i şubḥda nidā-yı ğā’ibāne var

Yine hezār-ı nālede terāne-i çağāne var
Bahār gālibā gelüb çemende çok fesāne var⁸

Tecemmu^ç itdi gülşene semenberān-ı serv-ķad
Muğniyān-ı bezm-i gül çemende oldu bī-^çaded
Leb-i sūr-cū virüb şadā-yı ħarf -i mi 'e med
Tecemmūlāt-ı gülşene ^çarūs-ı çerķ ider ħased
Şafā-yı bezm-i gülde bir neşāt-ı nāzik-āne var⁹

Sebeb ne cem^ç olub ^çaceb bu bezme zümre-i şanem
Birisi mest-i raķş ider biri dōker sirişk-i ğam
Sirişk-i ebr-i āzere güler şükūfe dem-be-dem
Disem irem deĝil irem-i iremde yok ğam ü elem

⁸ Canın burnuna koku gelir (zira) saba rüzgârında bir belirti var. Veya kıvrımlı saçı gösteren büklümde tarak var. Sabah rüzgârı vaktinde gaip olan bir ses var. Yine inleyen bülbülde defin teranesi var. Çimende çok hikâye var galiba bahar geldi.

⁹ Servi boylu, yasemin göğüslüler (sevgili) gülşende toplandılar. Gül bezminin şarkıcıları çimende sayısız oldu. Mutluluk arayan dil yüz harfin sesini uzatıp, devrin gelini gül bahçesinin güzelliğine haset eder. Gül bezminin safasında nezaketli bir sevinç var.

Neşât-ı ğam ẓarīn hem ziyā-nümā şebāne var¹⁰

Ḳudūm-ı gülşene şabādır itdi jāleden nişār
 Tebessūme leb açdı gül mişāl ğonca-i nigār
 Benefşe çıkdı perdeden müzeyyen oldı cūybār
 Hezārın oldı nālesi hezār-zārı şad hezār
 Terānesinde başka bir nevā-yı ‘ aşıkāne var¹¹

Müzeyyen itdi gülşeni şeker lebān-ı şive-sāz
 Niyāz-ı rāz ‘ aşıkā olub firāz-ı nāz-ı bāz
 Ne hoş olur ki bāz ola nigāra sūz-ı sāz-ı rāz
 Nişār-ı pā-yı nāz ola sirişk-i dīde-i niyāz
 Niyāz-ı rāsītānede sūrūr-ı rayigāne var¹²

Oturma muṭribā getür kemān ü çeng ü erğanūn
 Maḳām-ı zīr-i perdeden nevā-yı ‘ aşk kıl birūn
 Neşāt u cidd ü raḳsı it medār-ı çarḫa ruḫ-nümūn
 Uṭārid-i sipihri kıl pey nezāre-i ser-nigūn
 Ki söz ü sāz-ı sīnede sūrūd-ı ‘ ārifāne var¹³

Şarāb-ı nāb-ı sāğarın lebāleb eyle hey getir

¹⁰ Sanem zümresinin bu bezme toplanmasına acaba sebep nedir? Birisi raksın sarhoşluğu eder biri gam göz yaşı döker. Çiçek sürekli ateş bulutunun gözyaşına güler. İrem'dir desem İrem'in İrem'inde gam ve elem yok. Gamin sevinci yakın hem gece vakti ışık gösteren var.

¹¹ Gülbahçesinin kudümü saba rüzgârıdır (ve) jaleden saçılmıştır. Sevgilinin goncası (dudağı) gül gibi tebessüme dudak açtı. Menekşe perdeden çıkarak ırmak süslü oldu. Bülbülün inlemesi yüz bin inleme oldu. Nağmesinde başka bir âşıkane ses, nağme var.

¹² Sırrın yakarması aşıkā şahinin nazının yükselmesi olup şeker olan işveli dudaklar gül bahçesini süsledi. Ne hoş olur ki sırrın sazının yakışı sevgiliye şahin ola. Naz ayağının saçılması yalvarma gözünün gözyaşı olsun. Haklıların yalvarışında bedava (değersiz) sevinç var.

¹³ Ey çalgıcı oturma keman, çeng ve erhanun (org) getir. Perdenin aşağı makamından aşkın nağmesini dışarı kıl. Sevinci, çalışmayı ve dansı zamanın, devranın dönmesine yanak gösteren et. Gökyüzünün Utarî'ini talihsiz seyre işaret kıl ki sinenin söz ve sazında ariflere yakışır şekilde şarkı var.

Piyâle peyder isterim te^c allül itme pey getir
 Fedâ-yı gamzen oldu dil o şanma sâķī mey getir
 Muğannī nağme istemem nevâ-yı nây ü ney getir
 Ki târ-ı sâz-ı sînede pesend olur terâne var¹⁴

Cemâl-i yâr-ı nâzenin müdâm olunca cilve-ger
 Gele sabâ şafâ virir hezâr ‘aşķ-ı eşķ-i ter
 Aķar sirişķi çeşmenin ‘arûs-ı çarķ raķş ider
 Hemîşe zıkr haķdadır mükevvenât-ı ser-be-ser
 Nüh mevc-i baķr-i seb^c ada fiğân-ı peykerâna var¹⁵

Harîm-i bezm-i ‘aşķa dün gönülden eyledim hırâm
 Serîr-i bezm-i pîr mi haķîre gösterüb maķâm
 Tebessüm itdi açdı leb buyurdu ba^c de’l-ihtirâm
 Ğarîb-i bârgâhısın nedir bu gelmeden merâm
 Ruķunda aşķkârdır dilinde bir zebâne var¹⁶

İcâze hâşıl oldu tâ yeterdim ‘arza mû-be-mû
 Nükât-ı şerķ-i hâlimi cesâret eyle rû-be-rû
 Elem ciğer niçün didim fezâ-yı hicre sû-be-sû
 Sebeb ne eşķ-i çeşme mi kıllur nişâr cû-be-cû
 Emân gönülde âteş-i taķayyür-i zemâne var¹⁷

¹⁴ Sagarın parlak şarabını ağızına kadar dolmuş eyle hey getir! Ardı ardına kadeh isterim bahane arama arkadan getir. Gönül, gamzenin fedası oldu sanma ki odur, saki şarap getir. Şarkıcı nağme istemem neyin nağmesini getir ki gönül sazının telinde beğenilmiş nağme var.

¹⁵ Nazlı yârin yüz güzelliği devamlı cilveli olunca saba rüzgârı gelsin, şafâ verir pek çok taze gözyaşının aşķı. Gözün gözyaşı akar (ve) zamanın gelini raks eder. Baştanbaşa yaratılmışların hepsi daima Hakk’ın zikrindedir. Yedi denizin dokuz dalgasında suretlerin figanı var.

¹⁶ Dün aşķ meclisinin mukaddes yerinde gönülden salına salına yürüdüm. Pir meclisinin tahtı mı (bu) hakire makam gösterip tebessüm etti? (O pir) himmetten sonra dudak açıp buyurdu; yüksek divanın garibisin daha gelmeden bu meram nedir? Yanağında bellidir gönlünde bir ateş var.

Fesānemi abūl idūb  aā-yı pīr-i  ārifān
 İāret itdi sākīye bu mūrde cisme vir revān
 O dem sūrū gūuma didi sūkūtū'l-emān
 Sezā mıdır bu bezmde ikāyet-i am-ı zamān
 Fūsūs olur ki sende de i ār-ı eblehāne var¹⁸

urūb-ı amdan eyledi tūlū ur-ı āfitāb
 Getirdi ya nī cām-ı mey nihāl-i ulen-i ebāb
 Alub piyāle-nū idūb vūcūda dūdū iltihāb
 Mūkerrer eyle sākıyā emān getir yine arāb
 arāb ıl ki fā ola ōnūlde bir ızāne var¹⁹
 Derie-i nezāreme aıldı bāb-ı vāridāt
 Olub serāb-ı emime zūlāl-i eme-i ayāt
 Fūsūn orūndū dideme a-ı nuū-ı kā'ināt
 ōnūlde yodur ārzū meer temennā-i memāt
 Bu dār-ı pūr fesānede ziyāde bir fesāne var²⁰

Amān getir ade yine utudu lāne-i u ūr
 O āk-pāya cān fedā serimden it u ūru dūr
 u ūr imi iden bu dār-ı amda bī-uzūr
 Getir piyāle nāıma iit sūrūd-ı pūr sūrūr

¹⁷ ok dikkatle ta arz etmeye giderdim izin hāsıl oldu. Halimin aıklamasının nūktelerini yūz yūze cesaret et. Her tarafta ayrılıın sonsuz boluuna cier elemi dedim. Sebep nedir, ōzyaı mı saar arayı? Aman ōnūlde imdiki zamanın akınlık atei var.

¹⁸ Ariflerin pirinin hediyesi hikāyemi kabul edip bu ōlmū cisme yok ver diyerek iaret etti. O an melek (Cebrail) kulaıma uven sessizlii dedi. Bu mecliste zamanın amının ikāyeti uygun mudur? Yazık olur ki sende de ahmaka iaret var.

¹⁹ ünein yūzū batıdan dodu. Yani genlerin ul bahesinin fidanı (sevgili) arap kadehi getirdi. Kadehi ele alıp tadınca vūcūda bir alevlenme dūtı. Ey saki tekrar eyle aman yine getir arap! Harap et ki ōnūlde var olan hazine ortaya ıksın.

²⁰ Etrafi oren pencere (ōz) kazan kapısı aıldı. özümün serabına hayat emesinin tatlı suyu olup kāinatın nakılarının izgisi özūme sihirli orūndū. Meer ōnūlde ōlüm temennisi yoktur. Bu hikāye dolu dūnyada daha fazla hikāye var.

Sürūd-ı dilde sâkıyâ terâne-i piyâle var²¹

Niyâz-ı sūz-ı sâz-ı dil olur hemîşe mültemes

Refîk-i hâtır olmasun İlähî şâhid-i heves

Fezâ-yı ʿ aşkda baña figân-ı hicr-i yâr bes

Dil-i hazînime yeter celîs-i nâle hem-nefes

Ġam-ı hezâra hâne-i gönülde âşiyâne var²²

Gazel

Fâʿ ilatün/ Fâʿ ilatün / Fâʿ ilatün / Fâʿ ilün

İltihâb-ı nâr-ı ʿ aşkı istemem cândan cüdâ

Cân-ı şerâr-ı ʿ aşka yansun vaşl-ı cânândan cüdâ²³

İsterim bir ehl-i dil tâ remz-i ʿ aşkı şerh idem

Gülün ʿ anber-bâr ile işbât u burhândan cüdâ²⁴

Derd-i ʿ aşka terk-i cân dermân demişler ehl-i ʿ aşk

Derd-i ʿ aşkın ʿ aşqdır dermânı dermândan cüdâ²⁵

Derke pîr-i muġân dârüʾl-fünûn-ı ʿ aşqdır

Olma ey dil bâr-gâh-ı pîr-i ʿ irfândan cüdâ²⁶

²¹ Aman kadeh getir! Akılın yuvası yine tutuştu. O ayağın toprağına can fedadır, başımdan akılı uzaklaştı. Bu gam dünyasında huzursuzluk veren akıl imiş. Nazıma kadeh getir ve sevinç dolu şarkıyı dinle. Ey saki gönül şarkısında kadehin nağmesi var.

²² Gönül sazının yanıışının yalvarışı daima iltimaslı olur. İlahi hevesin şahidi gönül dostu olmasın. Aşkın fezasında yârin ayrılığının feryadı bana yeter. Hazin gönlüme hem nefes olarak sevgilinin oturuşu yeterlidir. Bülbülün gamı için gönül hanesinde yuva var.

²³ Candan ayrı aşk ateşinin alevlenmesini istemem. Canın kavuşmasından gayrı aşk kıvılcımının canı yansın.

²⁴ Bir gönül ehlinin, ispat ve delilden uzak olup gönlün amber saçmasıyla aşkın işaretini açıklamasını isterim.

²⁵ Aşk ehli aşk derdine canın terk edilmesi dermandır demişler. Dermandan ayrı aşk derdinin dermanı aşktır.

Zîb-i târ itsiñ muğanni rişte-i eş' arımı
Bu şurûtile ğinâ it şûr-ı efgândan cüdâ²⁷

Kâ'inâtın râzını keşf eyledim ammâ çi-sûd
Söylemem bir söz cihânda men' ü cüdândan cüdâ²⁸

Nûr-ı ruhsâr-ı haķîķatdır füyûzât-ı mecâz
Olma Nâzım kesb-i feyz-i rû-yı hûbândan cüdâ²⁹

Gazel

Fâ' ilatün/ Fâ' ilatün / Fâ' ilatün / Fâ' ilün

Mâh-ı Ken'ân vâdî-i 'aşķında şun'ândır saña
Şad hezârân şeyh-i şan'ân 'abd-i fermândır saña³⁰

Açmış âĝuşun ķamer ķucaķ murâd itmiş seni
'Āşık-ı dildâde gökde mâh-ı tâbândır saña³¹

Pertev-i ruhsârımı hürşîde teşbîh eyledim
'Ayn-ı inşâf ile baķdım 'ayn-ı noķşândır saña³²

²⁶ Aşķın üniversitesini anlamaya meyhaneci, ey gönül irfan pirinin divanından ayrı olma.

²⁷ Şarkıcı şiirlerimin ipini saç süsü etsin. Bu şart ile feryadın gürültüsünden ayrı olarak şarkı söyle.

²⁸ Kâinatın sırrını keşfettim ama ne fayda. Cihanda ayrılığından ve yasaktan ayrı bir söz söylemem.

²⁹ Mecaz feyzleri (irfan) hakikat yanağının nurudur. Nazım, sevgililerin yanağının feyzini kazanmadan ayrı olma.

³⁰ Hz. Yusuf (Mah-ı Kenan) aşķ vadisinde sana güzel bir örnektir. Yüz binlerce San'an Şeyhi senin fermanının kölesidir.

³¹ Ay kucağımı açmış seni ister. Gönül vermiş âşık senin için gökte parlak aydır.

³² Yanağının ışığını güneşe benzettim. Senin için noksan olan insaf gözü ile baktım.

Şevk-i 'aşkıñ meşkiniñ müştâkıdır 'uşşâklar
Olsa şâyân 'arz iderdim 'aşk 'unvândır saña³³

İştîyâk-ı 'aşk ile cân-dâde ez rûz-ı ezel
Pûr-ı Âzer tıfl-ı Meryem ibn-i 'Ümrândır saña³⁴

Yâre râz açdım rumûz-ı nâzmı itdim vâsıta
Âferin ey nazm-ı taḥsîn olsa şâyândır saña³⁵

Vaşf-ı cânân nazm ile Nâzım eğer şerḥ olsa da
Müsta' id şâ' ir gerek bu ğayr-ı imkândır saña³⁶

(Diğer)

Mef' ulü/Mefâ' ilü/Mefâ' ilü/Fe' ulün

Şabr eyle gönül şabr-ı me'âlinde zafer var
Cevf-i şeb-i zulmânide hürşid-i seher var³⁷

Her bü'l-heves ey dil giremez vâdî-i 'aşka
Bu âteş-i maḥfide saḫr-ı reşki şerer var³⁸

³³ Âşıklar aşkının şevkinin meşkinin özlem duyanıdır. (Eğer) uygun olsa aşk sana unvandır (diye) arz ederdim.

³⁴ Aşk özlemi ile can bağlamış (âşık) senin için ezel gününden Azer'in oğlu, Meryem'in çocuğu ve Ümran'ın oğludur.

³⁵ Şiirin işaretlerinin vasıta ederek sevgiliye sır açtım. Aferin! Güzel şiir olsa ey sana layıktır.

³⁶ Nazım, eğer cananın vasfı ile şiir açıklansa da kabiliyetli şair gerektir (ama) bu senin için imkânsızdır.

³⁷ Gönül, sabır et (zira) mealin sabrında zafer var. Karanlık gecenin içinde seherin güneşi var.

³⁸ Her heves babası aşk vadisine giremez. Bu gizli ateşte kıskanma şahinin kıvılcımı var.

Bu vādī-i pür havfı meğer hālī şanursuñ
Her hālī olan huṭvede biñ dayğım ner var³⁹

Fikrimce didim misk-i hoten zülf-i nigāra
Bağtım ki haṭadır bu tefekkürde haṭar var⁴⁰

Terk eyle gönül ‘ arif iseñ zevk-i cihānı
Zevkinde elem ‘ ayn-ı şafāsında keder var⁴¹

Nā-merdim eğer pır meye minnet idersem
Ey muğ-beçe aç çeşmini gör bende neler var⁴²

Sākī seniñ olsun kadehiñ kāse-i dilde
Şahbāya bedel neş’e-fezā hūn-ı ciğer var⁴³

İtme sitem ey şūh hazer kıl ki bilürsüñ
Bir nāmı hüdā hākım-i aḥkām kader var⁴⁴

Dildāra kılar ‘ arz-ı hüner ehl-i ma‘ arif
Kıl ‘ arz-ı hüner Nāzım eğer sende hüner var⁴⁵

³⁹ Meğer bu korku dolu vadiyi boş sanırsın her boş olan adımda bin sıkıntım adam var.

⁴⁰ Sevgilinin zülfüne fikrimce Hoten miskidir dedim. Baktım ki hatadır bu tefekkürde ikaz var.

⁴¹ Gönül, eğer arif isen cihanın zevkini terk et (zira) zevkinde elem, aynı safasında (ise) keder vardır.

⁴² Eğer pır meye (şaraba) minnet edersem namerdim. Ey meyhaneci çırağı aç gözünü (ve) gör bende neler var.

⁴³ Saki, gönül kâsesinde kadehin senin olsun. Şaraba bedel neşe arttıran ciğer kanı var.

⁴⁴ Sitem etme ey sevgili sakın (zira) bilirsin bir ismi Hüda hükümlerin hākimi (olan) kader var.

⁴⁵ Maarif ehli sevgiliye hüner arzı kılar. Nazım! Eğer sende (de) hüner varsa hüner arzı kıl.

(Gazel)

Mefā' ilün/Mefā' ilün /Mefā' ilün /Mefā' ilün

Yazarken şerh-i şevkiñ hāme-i 'uzbu'l-beyān yandı
Fırākıñ zikrini itdim dehānımda zebān yandı⁴⁶

Şerār-ı şu'le-i āhım hicāb-ı cānı kül itdi
Meded cān kırtaran yoğ mu āmān āteşde cān yandı⁴⁷

Şuā'-ı arızıñ aks itdi çeşmimden şerer düşdü
Tutuşdu nāra zan itdim ma'āzallāh cihān yandı⁴⁸

Şafaqtır şanma ruhsār-ı felekde şu'le-i āhım
Şerer-pāş oldu eflāka ızār-ı āsumān yandı.⁴⁹

Çıkarıdı encüm-i ikbālimi eflāk burcundan
Müneccim gālibā bildi revāk kün fe-kān yandı⁵⁰

Daği fāş itmeme esrār-ı derūnum kimseye zīrā
Olan esrārıma vākıf dil-i pīr ü cihān yandı⁵¹
Kim itdi ise hedef peykān-ı ta'na sīnemi Nāzım

⁴⁶ Şevkinin açıklamasını yazarken beyanın tatlılığının kalemi yandı. Ayrılığı andım ağızımda dilim yandı.

⁴⁷ Ahımın ateşinin kıvılcımı can örtüsünü kül etti. Medet! Cankurtaran yok mu? Aman can ateşte yandı.

⁴⁸ Yanağının ışığı aks etti, gözümde kıvılcım düştü. Maazallah cihan yandı ateşe tutuştu sandım.

⁴⁹ Ahımın ışığını feleğin yanağında şafak sanma. Göğün yanağı feleklere kıvılcım saçan oldu.

⁵⁰ İkbalinin yıldızlarını eflak burcundan çıkardı. Galiba müneccim (zira) dünya ol dedi yandı.

⁵¹ Dahi gönlümün esrarını kimseye açmam zira esrarıma vakıf olan cihan ve pirin gönlü yandı.

Kemānīñ çekmeden şaştındaki t̄ir ü kemān yandı⁵²

(Diğer)

Müfte' ilün/Mefā' ilün/ Müfte' ilün/Mefā' ilün

Ġamzesi oĸ urur nihān gözleri mest-i ħ̄'āb iken

Gözleri cān alur ' iyān t̄ir nigh şihāb iken⁵³

Āteş-i naĥvet-i raġīb itdi kebāb s̄inemi

Aĥker-i zūlm-ı devrden laĥt-ı ciġer kebāb iken⁵⁴

Çeng ü def ü kemān ü ney bezme getürme muṭribā

Naġme nevāz ü sūz-ı dil şūr-fezā rebāb iken⁵⁵

Sāġar u bādeyi götür p̄ir-i muġāna kıl ' aṭā

Sāķī getürme mey baña ħ̄ūn-ı ciġer şarāb iken⁵⁶

Cevr-i felek cefā-yı dil ṭa' n-ı raġīb ü zūlm-ı yār

Ben yalnız çehār ' adū ġam daĥi bī-hesāb iken⁵⁷

Zūlf-i ' arūs-ı naḡma dil oldu ' acibe şāne-keş

Keşmekeş-i zemāneden hem-dem-i p̄iç ü tāb iken⁵⁸

⁵² Nazım, ayıplama okunun ucuna (kirpik) gönlümü kim hedef ettiyse kemanını çekmeden yüzüğündeki keman ve ok yandı.

⁵³ Gözleri uykulu iken gamzesi gizlice ok vurur. Gözleri can alır, ok görünürken, kıvılcım bakışken.

⁵⁴ Ciğerin parçası devrin zulmünün ateş korundan kebab olmuşken rakibin gururlu ateşi gönlümü kebab etti.

⁵⁵ Ey çalgıcı! Nağme okşayan, gönül ateşi gürültü saçan rebap iken bezme çeng, def, keman ve ney getirme.

⁵⁶ Sağar ve şarabı götür (ve) meyhaneciye hediye et. Saki! Ciğer kanı şarap iken bana şarap getirme.

⁵⁷ Feleğin eziyeti, gönlün cefası, rakibin ayıplaması ve yarın zulmü ben yalnız dört düşman, gam dahi hesapsız iken.

⁵⁸ Zamanın keşmekeşinden sıkıntının canciğer arkadaşı iken nazımın gelininin saçına gönül acayip (bir) tarak tarayan oldu.

Nğzımı kıldı dilberim ʔa^ç n-ı raķīb muḗtarib
Cevr-i medār-ı devrden hem-dem-i ıztırāb iken⁵⁹

Çīle-i tīr-i ʔa^ç neyi çekme nigh şihāb iken
Şu^ç lele meh şerāre mey āteş-i iltihāb iken⁶⁰

Zehr-i ^ç itāb-ı hiddeti itme hitāba mümteziç
Cür^ç a-yı çarḥdan gönül şārib-i zehr ü nāb iken⁶¹

Ṭayir-i rūḥumu hedef itme sitem sihāmına
Şeh-per-i şāhbāzile oynama bir zebāb iken⁶²

Mu^ç teriz olsa müdde^ç ī şeb-pere gibi ḥaķķı var
Çeşm-i münīr-i ʔab^ç ımız çeşme-i āfitāb iken⁶³

Dāmen-i pāk-ı Aḥmed'e kondu ğubār-ı bū Leheb
Kaşr-ı metīn-i şer^ç de şāhid-i bā-ḥicāb iken⁶⁴

Da^ç vā-i bī-şübūt ile ḗan idiyor ki müdde^ç ī
Hem per-i mürĝ-i ķāf olur hey^çeti bir ğurāb iken⁶⁵
Kaḥr-ı ^ç itāba Nāzımı itme şitāb-ı sürūrum
Şaḥş-ı kerīm ^ç afüv ider ^ç abdini bā-^ç itāb iken⁶⁶

⁵⁹ Dilberim ıstrabın dostu iken devrin dönen cevrenden rakibin ayıplaması Nazım'ı mustarip kıldı.

⁶⁰ Şule ile ay kıvılcım, şarap tutuşmuş ateş, bakış kıvılcım iken ayıplama okunun çilesini çekme.

⁶¹ Gönül, çarḥın yudumundan parlak ve zehrin içicisi iken hiddetin azarlamasının zehrini hitaba karıştırma.

⁶² Ruhumun kuşunu sitem okuna hedef etme. Bir karasinek iken doğanın tüyü ile oynama.

⁶³ Yaratılışımızın nurlu gözü güneşin gözü iken davacı yarasa gibi buna itiraz etse hakkı vardır.

⁶⁴ Örtülü olan şahit şeriatın sağlam köşkündeyken Ebu Leheb'in tozu Ahmet'in temiz eteğine kondu.

⁶⁵ Davacı sabit olmayan dava ile zannediyor ki heyeti bir karga iken hem Kaf kuşunun kanadı olur.

(Diğer)

Fâ' ilâtün/ Fâ' ilâtün/ Fâ' ilâtün/ Fâ' ilün

Rû-yı cānān dest-i sākī sāgar-ı mey āteşin

Cām-ı şahbā tār-ı muṭrib nāle-i ney āteşin⁶⁷

Şūr-ı mey āvāz-ı ney feryād-ı bāngı nūş hey

Hey meded āb 'āleminde oldu her şey āteşin⁶⁸

Na' re-i rindān nevā-yı çeng ü şavt-ı ergānūn

Çıkdı 'ayyūka bu şeb feryād hey hey āteşin⁶⁹

Şems-i rüyūn münhezim kıldı şitā eyyāmını

Āteş-i la' linden oldu şavt-ı dey āteşin⁷⁰

Dest-i āteş-bār ile āteş getür sākī meded

Turma hey vir Nāzıma cām-ı peyāpey āteşin⁷¹

(Diğer)

Mef' ūlü/Mefā' ilü/ Mefā' ilü/Fe' ūlün

Vir muṭribe çalsun hele bir sāzını sākī

Bir laḫza emān itme füzūn nāzını sākī⁷²⁶⁶ Azarın kahrına Nazım'ı sevincimin ışığı etme. Cömert şahıs affeder kölesini azarlama ile iken.⁶⁷ Cananın yüzü sakinin eli, şarap kadehi ateşli, şarap kadehi çalgıcının teli, neyin inlemesi ateşlidir.⁶⁸ Şarabın gürültüsü neyin sesi, feryadı hey işret! Hey medet su âleminde her şey ateşli oldu.⁶⁹ Rintlerin narası çengin nağmesi ve orgun sesidir. Hey hey bu gece ateşli feryat ayyuka çıktı.⁷⁰ Yanağının güneşi kış mevsimini kaçırdı. Dudağının ateşinden kışın zorluğu ateşli oldu.⁷¹ Medet saki! Ateş saçan el ile ateş getir. Durma hey, Nazım'a birbiri ardına olan ateşli kadehi ver.

Şānından uzaqdır ide ğam leşkeri pāmāl
Rindāneleriñ şānlı ser-efrāzını sākī⁷³

Hūrşīd-i mey-i nāb ile göster yed-i beyzā
İşbāta yetür pīr-i mey i' cāzını sākī⁷⁴

Yandı ciğerim bāde getür hāli bilürseñ
Zirā sana keşf itdi gönül rāzını sākī⁷⁵
Yankın deyü feryāda getür vaḥş ü tıyūru
Dildāre yetür yandığım āvāzını sākī⁷⁶

Tīr-i nigehiñ çekdi kemān tırdu kemīne
Amac buyur bende-i mümtāzını sākī⁷⁷

Sīm-āb gibi şu kesilür ḥātır-ı āhen
' Arz eylese Nāzım sitem-i āġāzını sākī⁷⁸

(Dīġer)

Fā' ilātün/ Fā' ilātün/ Fā' ilātün/ Fā' ilün

Cān lebe geldi leb-i cānānı itdim ārzū
Çāre-i dermān-ı derd-i cānı itdim ārzū⁷⁹

⁷² Saki! Hele çalgıcıya ver çalsın sazını. Aman Saki! Bir an nazını fazla etme.

⁷³ Saki rint olana yakışır yolda olanların şanlı başını yükselten şanından uzaktır, gam askeri ayakaltına alsın.

⁷⁴ Saki! Parlak şarabın güneşi ile beyaz el göster. Şarabın pirini şaşırtmasını ispata yetir.

⁷⁵ Saki! Ciğerim yandı. Hali bilirsen şarap getir. Zira gönül sana sırrını açtı.

⁷⁶ Saki! Yankın diye vahşi hayvan ve kuşları feryada getir. Yandığım sesi sevgiliye yetir.

⁷⁷ Bakışının oku yay çekti (ve) zavallıya durdu. Saki! Seçkin kölesini hedef buyur.

⁷⁸ Saki! Nazım arz etse sesinin sitemini demir gönül gümüş suyu gibi su kesilir.

Ey gönül çek çille-i tîr-ı du' âyi şâbır ol
Ben hadeng-i gamze-i fettanı itdim ârzü⁸⁰

Bir elimde cām-ı mey bir elde cānānıñ eli
Bed-nazardan dūr bir meydānı itdim ârzü⁸¹

Sāḳiyā mey vir meded çekdim cihāndan destimi
Lāubālī meşreb-i rindānı itdim ârzü⁸²

Vāh ne ṭālī' dir bu kim her şey temennā eyledim
Oldu āfet ol baña ben anı itdim ârzü⁸³

Mā' il oldum gamze-i hūn-hū'āra Nāzım bilmedim
Sehv kıldım hāric-i imkānı itdim ârzü⁸⁴

(Diğer)

Fā' ilātün/ Fā' ilātün/ Fā' ilātün/ Fā' ilün

Şu' le-i āteş deęil ol rū-yı zībādan zuhūr
Āteş-i āhım ider naḥl-i tecellādan zuhūr⁸⁵

Ser-fürū it ey gönül yāy-ı kemānın çekdi yār
Dehşet itme şābit ol tîr oldu bālādan zuhūr⁸⁶

⁷⁹ Can dudağa geldi cananın dudağını arzu ettim. Can derdinin dermanının çaresini arzu ettim.

⁸⁰ Ey gönül dua okunun çilesini çek (ve) sabırlı ol. Fettanın gamze okunu arzu ettim.

⁸¹ Bir elimde şarap kadehi bir elde cananın eli. Kötü bakıştan uzak bir meydana arzı ettim.

⁸² Ey saki medet! Şarap ver cihandan elimi çektim. Laubali olan rintleri arzu ettim.

⁸³ Yazık! Bu ne talihtir? Her şeyi temenni ettim. O bana afet oldu ben onu arzu ettim.

⁸⁴ Nazım! Kan içen gamzeye mey ettim bilmedim, hatta ettim (ve) imkansız arzu ettim.

⁸⁵ O süslü yüzden zuhur eden ateşin kıvılcımı değildir. Ahımın ateşi tecelli hurma ağacından zuhur eder.

‘ Aks-i şems-i ‘ arızın eflâka bahş itdi ziyâ
Çarh-ı münker olsa da çeşm-i süreyyâdan zühür⁸⁷

Ƙıl nazâr zâhid mu‘ allâk nûr-ı kandîl-i aħad
Zîr-i tâk-ı ebrû-yı mihrâb-ı tersâdan zühür⁸⁸

Çeşmim ey dil düşmenindir yaqdı nâr-ı firqate
Bağ ne şu‘ le eyledi şem‘ -i temâşâdan zühür⁸⁹

Düşdü nâr-ı ye ‘se hâtır yandı şabrım lânesi
Berğ-i îmâ oldu tâ tuğrâ-yı ğarrâdan zühür⁹⁰

Naħl-i hülyâdır kalem kaṭ‘ it zebânın ğıl sükût
Nâzım olmaz bâr-ı vuşlat naħl-i hülyâdan zühür⁹¹

(Diğer)

Mef‘ ülü/Fâ‘ ilâtü/Mefâ‘ ilü/Fâ‘ ilün

Zülfün sevâdı pertev-i ruhsâra âşinâ
Şems-i ruħuñ şu‘ â‘ ı şeb-i târa âşinâ⁹²

⁸⁶ Ey gönül baş eğ! Yar keman yayını çekti. Dehşet etme sabit ol, ok yukarıdan zuhur etti.

⁸⁷ Süreyya gözden inkâr edilmiş çarh olsa da yanağının güneşinin aksi göklere ışık bahşetti.

⁸⁸ Zahit! Birlik kandilinin asılı duran nuruna nazar et! O nur ki Hıristiyanlık mihrabının kaş kemerinin altından zuhur etti.

⁸⁹ Ey gönül! Düşmanındır, gözümü ayrılık ateşine yaktı. Bak ne kıvılcımdır temaşa mumundan zuhur eyledi.

⁹⁰ Sabrımın yuvası (olan) gönül yeis ateşine düşüp yandı. İma şimşeği ta parlak tuğradan zuhur etti.

⁹¹ Kalem hülyanın hurma ağacıdır, dilini kesip sükût et. Nazım kavuşma yükü hülya hurma ağacından zuhur etmez.

⁹² Saçının siyahı yanağının ışığına aşına, yanağının güneşinin ışığı karanlık geceye aşınadır.

Cān ḥāk-pā-yı ʿārifi kuḥl-ı ʿuyūn ider
 Bi'l-fevr olunca bāṭın-ı güftāra āşınā⁹³
 Tañrı deyü terennüm ider tār-ı erġanūn
 Ol dem bu şeb nevā-yı dil-i tāra āşınā⁹⁴

Bağdım nücūma encüm-i iḳbāli yoğladım
 Meh ʿaḳrebe ben āteş-i ruḥsāra āşınā⁹⁵

Manşūruñ ʿālemin baña bildirdi rūzigār
 Ḥabl-i felāket itmiş anı dāra āşınā⁹⁶

Ḥüsn-i mecāz-ı āyīne-i ġayb ise göñül
 Olma yine her āfet-i ġaddāra āşınā⁹⁷

Nāzım amān sükūt şaḳın olmasun raḳīb
 Rāz-ı derūn-ı ḥāṭır-ı efkāra āşınā⁹⁸

Gazel

Mefʿ ūlü/Fāʿ ilātü/Mefāʿ ilü/Fāʿ ilün

Mürġ-i dil oldu şemʿ -i şebistāna āşınā
 Şemʿ -i niyāza olmadı pervāne āşınā⁹⁹
 Sebzler vücūd riştesi tār-ı kemān gibi

⁹³ Can hemen sözün ortasına aşına olunca, arifin ayağının toprağını göze sürme eder.

⁹⁴ Orgun teli Allah diye terennüm eder. O vakit bu gece karanlık gönlün nağmesine aşınadır.

⁹⁵ Yıldızlara bakıp talih yıldızlarını yokladım. Ay akrebe ben yavaş ateşine aşınadır.

⁹⁶ Rüzgâr bana Mansur'un alemini bildirdi. Felaket ipi onu darağacına aşına etmiş.

⁹⁷ Gönül, gayp aynasının mecazının güzelliği ise her gaddar sevgiliye yine aşına olma.

⁹⁸ Nazım! Ama sükût (et). Sakın rakip, fikrin gönlünün sırrına aşına olmasın.

⁹⁹ Gönül kuşu gecenin mumuna aşına oldu, pervane yalvarış mumuna aşına olmadı.

Şâne olunca zülf-i perişāna āşinā¹⁰⁰

İfşā-yı rāz müşkil ise ketmi pek haţar

Dil oldu āh bir ğam-ı pinhāna āşinā¹⁰¹

Mirāt-ı ārzūya baķub gördüm ey gönül

Rū-yı ümidi turre-i hırmāna āşinā¹⁰²

Öldürdü ülfetiñ beni ‘ālemde ey firāk

Olmaz olaydıñ ‘ālem-i imkāna āşinā¹⁰³

Vāreste olma ey gönül āfāt-ı fitneden

Olduñ fūnūn-ı nergis-i fettāna āşinā¹⁰⁴

Hūn-ciğer şarābımı çeşmin nişār ider

Peymāne olmasun leb-i cānāna āşinā¹⁰⁵

Nāzım nedir bu sūz-ı niyāz-ı terennümüñ

Olduñ meğer terāne-i rindāne āşinā¹⁰⁶

¹⁰⁰ Yeşiller, dağmık saça tarak olunca vücut ipi kemanın teli gibidir.

¹⁰¹ Sırrı ortaya çıkarma müşkülse saklaması pek tehlikelidir. Ah! Gönül bir gizli gama aşına oldu.

¹⁰² Ey gönül! arzu aynasına bakıp ümit yanağının ümitsizlik saçına aşına (olduğunu) gördüm.

¹⁰³ Ey ayrılık! Dostluğun beni âlemde öldürdü. İmkân âlemine aşına olmaz olaydın.

¹⁰⁴ Ey gönül! Fitnenin afetlerinden rahat olma. Fettanın gözünün fenlerine aşına oldun.

¹⁰⁵ Gözün ciğer kanı şarabını saçar. Kadeh cananın dudağına aşına olmasın.

¹⁰⁶ Nazım! Bu terennümünün, bu yakarışının yakıcılığı nedir? Yoksa rindane bir şarkıya mı aşına oldun?

Gazel

Mef' ulü/Fä' ilätü/Mefä' ilü/Fä' ilün

Mazmün-ı şîve-i sühanı muzmir isterim

Zıkr-i leb-i nigârı aña zîver isterim¹⁰⁷

Şerh-i nükât-ı aşkı gönül itdi ârzü

Şâyeste bir zarîf hüner-perver isterim¹⁰⁸

Kıldı qabûl-ı şah-ı felâket penâh-ı aşk

Taltîf-i hüsrevânesini peyder isterim¹⁰⁹

Ur sîneme sihâm-ı sitem ey nigâh-ı yâr

Süst istemem kemânını muhkem-ter isterim¹¹⁰

Ey dil seni bu dâr-ı melâmetde dâ'imâ

Tahsîn-i hüsrev-i siteme mazhar isterim¹¹¹

Tab'ım şarâb-ı hâhiş ider sâkiyâ getir

Leb-rîz-i bâde tāsı ser-i kayşer isterim¹¹²

İtme zülâl-i vaşlı şaşın Nâzım ârzü

Ben mürğ-i firkatim şerer-i aḥker isterim¹¹³

¹⁰⁷ Söz nazının mazmununu gizleyen isterim. Sevgilinin dudağının zikrini ona süs isterim.

¹⁰⁸ Gönül aşkın nüktelerinin açıklamasını arzu etti. Uygun zarif bir hüneri sever isterim.

¹⁰⁹ Felaket şahının kabulü aşkın sığınağı yaptı. Hükümdara yakışır şekilde olan taltifini ardından isterim.

¹¹⁰ Ey yarın bakışı sitem okunu sineme vur. Kemanını gevşek istemem, kemanını daha sağlam isterim.

¹¹¹ Ey gönül senin daima bu melâmet dünyasında sitem hüsrevinin güzelleştirmesine nail olmanı isterim.

¹¹² Ey saki! Yaratılışım istek şarabı eder, getir. Ağzına kadar dolmuş şarap tasını kayserin başı isterim.

Gazel

Fā' ilātün/Mefā' ilün/ Fā' ilātün/Mefā' ilün

Kalmadı tende t b dil-i Şerh-i ğammı ed  için
Varımı eyledim fed  bir b t-i b -vef  iin¹¹⁴

SerzeniŐ itme müdde' i r hat otur s k t kıl
Bunca cef  sez  deĒil ' aŐıĒ-ı m btel  iin¹¹⁵

Reh-rev-i r h-ı ' aŐĒ olan t r-i ğamma siper olur
Yok h nerin gönül eĒer basma kadem bel  iin¹¹⁶

T r-i cef yı dilberim itme dirig bendeden
Bir kuru c nı beslerim l yik ise cef  iin¹¹⁷

Olmaz olaydı k Őki serde hev -yı Şevk-i gül
H r-ı Ēam oldu Őih-i dil bir g le aŐin  iin¹¹⁸

Meclis-i meyde dün gece soŐbet açıldı ben didim
C n u sırrıñ nesi olur yek nazara fed  iin¹¹⁹

¹¹³ Nazım! Sakın kavuŐmanın tatlı suyunu arzu etme. Ben ayrılık kuŐuyum, ateş korunun kıvılcımını isterim.

¹¹⁴ Gamı açıklayan g nl  eda etmek için tende takat kalmadı. Varımı bir vefasız sevgili için feda eyledim.

¹¹⁵ Davacı! SerzeniŐ etme. Rahat otur (ve) s k t et. Bu kadar eziyet müptela bir aşık için uygun deĒil.

¹¹⁶ AŞk yolunun yolcusu olan gam okuna siper olur. Gönül! EĒer h nerin yoksa bela için (aşk yoluna) ayak basma.

¹¹⁷ Sevgilim! Cef  okunu köleden esirgeme. EĒer cef  için layık ise bir kuru can beslerim.

¹¹⁸ KeŐke g l n Şevkinin aşkı başta olmaz olaydı. Gönül ŐiŐi bir g le aşına olmak için gam dikenini oldu.

¹¹⁹ Dün gece Şarap meclisinde sohbet açıldı ve ben "tek bakıŐa feda için can ve sırrın nesi olur" dedim.

Yüz yüz olam biñ isterim yâre hadeng-i ğamzeden
Her biri yüz nevâ ile sizleşe bir devâ için¹²⁰

Añlamadım sebep nedir Nâzımî vaşf idüb raķīb
Yâre demiş ki merd imiş bir de kısım-ı hüdâ için¹²¹

(Merşiyeye der-ħakk-ı Seyyidü'ş-Şühedâ)

Mefâ' ilün/ Mefâ' ilün/ Mefâ' ilün/ Mefâ' ilün

Ṭarīķ-i ' aşķda ' aşık olur cānāna cāndāde
Rızāsıyla sırrın eyler fedâ şimşir-i bî-dāda¹²²

Belî ' aşık olan ma' şūķdan kayd-ı belâ ister
İlāhî olmasun kayd-ı belādan ' aşık āzāde¹²³

Meded seng-i melāmetden olub mir'at-i dil meksūr
Mürüvvet kııl emān sākî getir vir sāġar u bāde¹²⁴
Müzāhimdir bize güftār-ı nā-hem-vārīñ ey şeyhim
Sükūt it çekme zaħmet olma rāġīb bunca irşāda¹²⁵

Mey ü maħbūb sākîden deġil maķşūdumuz zāhid
Seniñ fehm itdiġiñ sākî seniñ meyl itdiġiñ sāde¹²⁶

¹²⁰ Yüz yüz olayım yâre, gamze okundan bin isterim. Bir deva için her biri yüz ses için sizleşsin.

¹²¹ Nazım, anlamadım sebep nedir rakibi vasf edip sevgiliye demiş ki bir de Hüda'nın parçası için mertmiş.

¹²² Aşk yolunda candan bağlanmış olan sevgili canana âşık olur. Rızasıyla sırrını adaletsiz kılıca feda eder.

¹²³ Evet, âşık olan sevgiliden bela kaydını ister. İlahi! Âşık bela kaydından azade olmasın.

¹²⁴ Medet! Gönül aynası melâmet taşından kırılmış. Aman saki iyilik et, kadeh ve şarabı getirip ver.

¹²⁵ Ey şeyhim! Layık olmadığımız sözlerin bize sıkıntı verir. Doğru yolu göstermek için bu kadar zahmet çekme!

Mey-i meyhāneyi ma' zūrusuñ fehm itmedin şūfī
Nükāt-ı ' aşk zīrā başkadır mazmūn-ı imlāda¹²⁷

Usūl āheng kıl ' uşşāka şūr-efzā pesen-dīde
Hüseynī nağmesin muṭrib ğinā it evc-i zībāda¹²⁸

İcāza hāşıl olsa ' arz iderdim cām-ı mey-i vaşfīñ
Eğerçe yok o kudret iktidār-ı ṭab' -ı ğarrāda¹²⁹

Velī bir nükte vārdır ' arife kāfī olur ĩmā
Tecessūs kıl mezāyā var bütūn-ı metn-i inşāda¹³⁰

Mecāzāt-ı nedāmetle cezā-dīde olur muṭlaq
Mecāzī şūrete herkes cihānda olsa dildāde¹³¹
Nigār-ı şām açub zūlfūñ meded ey şubḥ-rev sākī
Yed-i beyzā nümāya ğurb-ı ḥadden al hūr-ı bāde¹³²

Benim vaşf itdiğim meyden içüb bir ḳatresin Ya' ḳūb
Cemāl-i Yūsufu ḳıldı temāşā çāh-ı ma' nāda¹³³

¹²⁶ Ey zahit! Sakiden isteğimiz şarap ve sevgili değil. Saki, senin anladığın sadece senin meyli ettiğindir.

¹²⁷ Sufi! Meyhanenin şarabını anlamadın mazursun. Zira imla mazmununda aşkın nükteleri başkadır.

¹²⁸ Usul, âşıklara ahenk eyle. Çalgıcı! Süsün üstünde gürültü arttıran, beğenilmiş Hüseyini nağmesini söyle.

¹²⁹ İzin olsa vasfının şarabının kadehini arz ederdim. Parlak yaratılıştta eğer kudret yoksa.

¹³⁰ Ama bir nükte vardır: arife, ima kāfī olur. Merak et. (Zira) şiir metnin içinde meziyetler var.

¹³¹ Mecazi surete dünyada herkes âşık olsa pişmanlık mecazlarıyla mutlaka ceza gözü olur.

¹³² Ey sabah giden saki medet! Gecenin sevgilisi zūlfünü açmış. Yanağın (ay) batışından beyaz eli gösterene şarabın güneşini al.

¹³³ Yakup, benim bahsettiğim şarabın bir damlasını içip, mana kuyusunda Yusuf'un yüz güzelliğini seyretti.

Olub medhūş o meyden ernī rabbī kıldı istid‘ ā
İşitdi gūş-ı Mūsā len terānī Ṭūr-ı Sīnāda¹³⁴

O cām-ı pūr-şafādan nīm cūr‘ a nūş idüb Eyyūb
Belā-yı germe şākır fevka‘l-‘ āde oldu dūnyāda¹³⁵

Hüseyn teşne leb nūş eyledi peykān-ı ‘udvāna
Hedef hūlkūm-ı tıfl-ı şīr-ḥārdan kıldı āmāde¹³⁶

Fiġān feryād o dem kim her mūle el urdu peykāna
Serādan ḳopdu şīven oldu mātem tā süreyyāda¹³⁷

Ḳırılson çenberin ey çerḥ-ı dūn-perver esīr itdiñ
‘Aliyyü’l-mürtezānīñ ‘itretin zencīr-i a‘ dāda¹³⁸
Deġil ḳavs-ı ḳuzah zencīr-i āh-ı Zeyneb-i nālān
Çıḳub ‘ayyūka olmuş gerden-i eflāka ḳılāde¹³⁹

Şehīd-i teşne lebler hūnudur ‘aks eylemiş ey dil
Şafaḳdır şanma mir‘at-ı revāk-ı ṭāk-ı ḥadrāda¹⁴⁰

¹³⁴ Şaraptan dehşete düşüp “bana görün” diye arz etti. Tur dağında Musa’nın kulağı “beni göremezsin” diye işitti.

¹³⁵ Eyüp o safâ dolu kadehten yarım yudum tadıp, şükreden dünyada ısınmış belaya fevkalade oldu.

¹³⁶ Hüseyin, düşman okunu susamış dudakla tattı. Hedef, süt içen çocuğun gırtlığını hazır etti.

¹³⁷ Feryat fiġan o vakit kim her şaraba okun ucuna el vurduysa yerden göġe matem oldu.

¹³⁸ Ey alçaklık seven dünya çemberin kırılson. Sayılar zincirine Ali’nin zürriyetini esir ettin.

¹³⁹ İnleyen Zeynep’in ahının zinciri gök kuşağı deġil. (Bu ah) ayyuka çıkıp gökyüzünün boynuna gerdanlık olmuş.

¹⁴⁰ Ey gönül! Susuz dudakların şehidinin kanıdır. (Şehidin kanı) Yeşil kubbenin çardağının aynasına aksetmiş (bunu) şafaktır sanma.

alem yazmaz dilim tutmaz ne güne  arz idim y Rab
Ki nr-ı dde-i Zehr olub hk üzre ftde¹⁴¹

Kime yüz virse mkl y  Al senden meded ister
Sebeb ne gelmez oldun yevm-i  rda imdda¹⁴²

Girifte Şems olub mh oldu hm gerdn-ı dn matar
Hmel Őevrile mtem ıldı bir p beyt-i cevzda¹⁴³

Skt it mcer-yı Kerbelyı bunca Şerh itme
Getirdiñ ey göñül nsile cinni h u feryda¹⁴⁴

¹⁴¹ Ya Rab! Zehra'nın gözünün nuru toprak üzerine düşmüş. Kalem yazmaz dilim tutmaz. Nasıl arz edeyim?

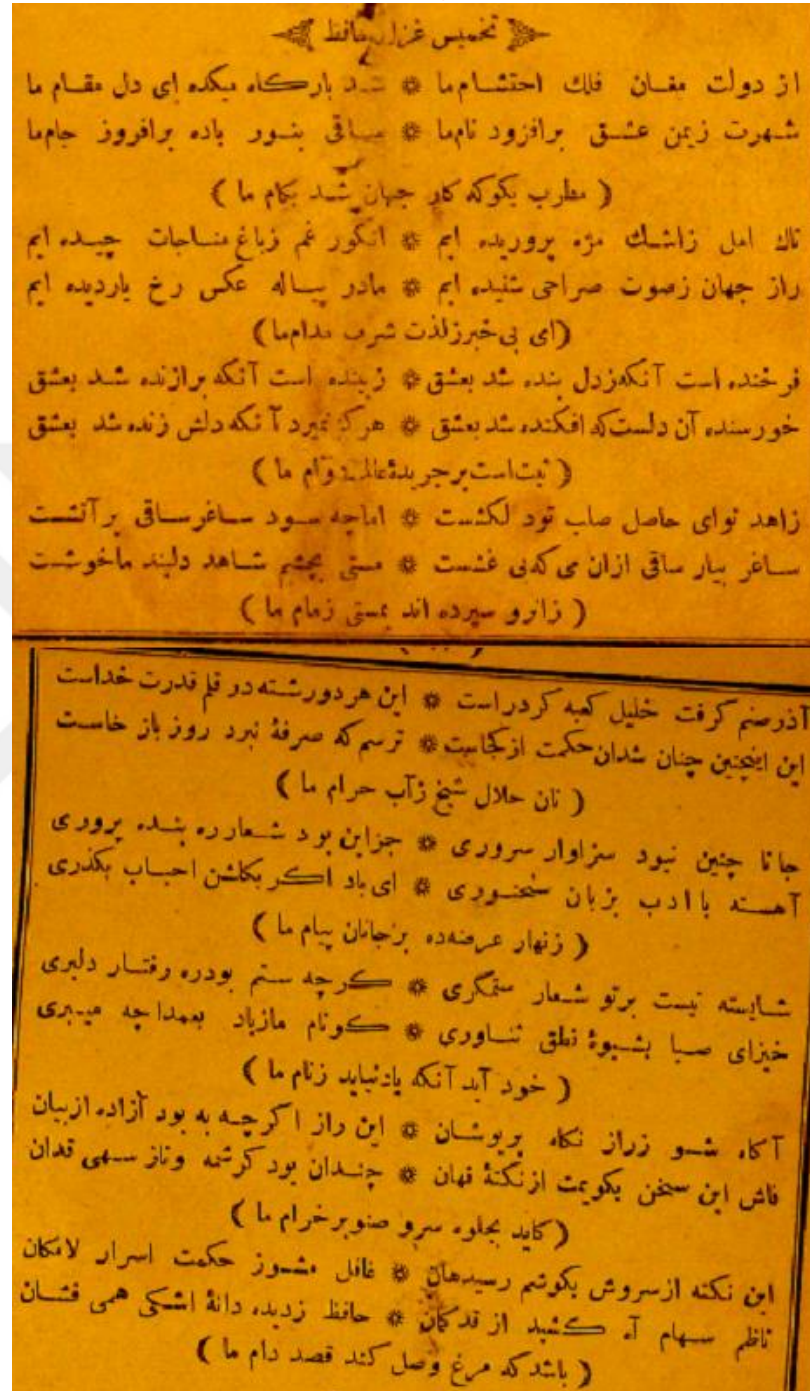
¹⁴² Ey Ali! Sıkıntı kime yüz verse senden yardım ister. Sebep nedir, aşure günü imdada gelemez oldun.

¹⁴³ Güneş tutuldu, ah eğrildi, alak dünya sarsıldı. Ko boğa ile matem etti bir ayak ikizlerin evinde. (Burlar-yıldız isimleri ve gök cisimleri)

¹⁴⁴ Ey gönül! İnsan ile cinleri ah u feryada getirdin. Skt et. Kerbela macerasını bu kadar aıklama.

Şerār-ı nazm ile Nāzım bütün āfākı yandırdıñ
 Düşürdü ra^c şe nuṭkuñ şu^c lesi terkīb-i icāda¹⁴⁵
 (Taḥmīs-i ğazel-i Ḥāfız)

FARSÇA

¹⁴⁵ Nazım! Şiirin kıvılcımıyla bütün göğü yandırdın. İcat olunan terkibe sözünün titreyen ışığını düşürdün.

(Müseddes)

Fâ' ilâtün/Fe' ilâtün/ Fe' ilâtün/Fe' ilün

Kim demiş ' aşık olan nahvet-i ağıyâra yanar
 Ya ki bülbül gibi nâr-ı sitem-i hâra yanar
 Cân viren ' aşkıñ ile âh-ı şerer-bâra yanar
 Ğam-ı hicriñle düşer âteşe hem-vâre yanar
 Tîr-i müjgâna geçer şu' le-i dîdâra yanar
 Sîh-i ğamda dolanur tâ ciğeri nâra yanar¹⁴⁶

Diline söz mü şafâ-rev ele güftâr olanıñ
 Sen gibi bir büt-i zîbâya giriftâr olanıñ
 Serve rağbet mi ider ' aşık-ı reftâr olanıñ
 Âh-ı âfâkı yaqar hicriñ ile râz olanıñ
 Şereri çarha çıkar şiveñ ile yâr olanıñ
 Tutuşur tâ şad pâresi şad pâre yanar¹⁴⁷

Beste-i mihrin olan zülf-şiken-i târik ile
 Eylemez mihre nazâr mihr-i hevâ-dârîñ ile
 Mest olur şevk-i mey-i la' l-i şafâ-bârîñ ile
 ' Ataş-ı ' aşka düşer neş'e-i güftârîñ ile
 Çâk olur tâ ciğeri hasret-i dîdârîñ ile
 Deşt-i hayretde döner sūz-ı ' ataş-bâre yanar¹⁴⁸

¹⁴⁶ Kim demiş âşık olan yabancının gururuna yanar? Ya da bülbül gibi dikenin siteminin ateşine yanar. Can veren aşkın ile kıvılcım yağdıran aha yanar. Ayrılığının gamı ile ateşe düşer daima yanar. Kirpiğinin okuna geçer yüzün ışığına yanar. Gam şişinde dolanır ta ciğeri ateşe yanar.

¹⁴⁷ Senin gibi süslü bir puta yakalananın, ele söz olanın safâ yolcusu diline söz mü? Salınarak yürüyen âşık sevgilinin boyuna rağbet mi eder? Ayrılığın ile sırdaş olanın göğün ahını yakar. Nazın ile yar olanın kıvılcımı çarha (göge) çıkar. Ta yüz parçası tutuşup yüz parça yanar.

¹⁴⁸ Yol kesen saçın olan güneşinin bağı ile havadar olan güzelliğın ile güneşe bakmaz. Safa saçan dudağının şarabının şevkiyle mest olur. Sözüñün neşesi ile aşkın susuzluğuna düşer. Yüzünün hasreti ile ta ciğeri parça olur. Hayret çölünde ateş parçasının yanışı döner yanar.

Dün gice ‘aşk beni kıldı harābāta revān
 Düşdü bir bezme gönül hāric-i evşāf-ı beyān
 Şaf nişīnān-ı muḥabbet gözüme oldu ‘ayān
 Biri Mañşūr biri Veys biri şems-i cihān
 Cümlesi şems-i ‘izārīñla olub şu‘ le-feşān
 Gemisi ben gibi mihr-i ḥatt-ı ruḥsāra yanar¹⁴⁹

Vecd ile cilve ider tā ki tecellā-yı cemāl
 Ğarḫ ider nūra ruḥ-ı ‘ālemi hūrşīd-i celāl
 Gül güler bülbül ider nāle kılar raḫş nihāl
 Biri pür şavt biri māt biri beste maḫāl
 Kimi sākī kimi muḫrib kimi mest-i vişāl
 Dil-i şad-pāre gibi cümlesi şad-pāre yanar¹⁵⁰

Āh bir gülşen-i pür āfete cān başdı ḫadem
 Cū-yı sem serv-i sitem sünbül-i ser rişte-i ḡam
 Ğamı āteş semi ḫātil sitemi niş-i elem
 Eleme zevḫ semi şevḫ ḡamı ‘ayn-ı şanem
 Sitem-i semm-i ḡamı itdi beni lāl ü aşam
 Nār-ı ḫayretde gönül böylece āvāre yanar¹⁵¹

Mest-i āvāre gezer ḫāsa düşen mūr gibi

Ses virir āh-ı dili kāse-i faḡfūr gibi

¹⁴⁹ Dün gece aşk beni harabelere yolladı. Gönül, beyanı yapılamayan bir bezme düştü. Muhabbetin saf duranları gözüme belirdi. Biri Mansur, biri Veys, biri cihanın güneşi. Cümlesi yanağının güneşi ile kıvılcım saçıp benim gibi gemisi yanağın hattının güneşine yanar.

¹⁵⁰ Yüz güzelliğinin tecellisi ta ki vecd ile cilve eder. Yüce güneş âlemin yanağını nura batırır. Gül güler, bülbül inler, taze fidan (sevgili) dans eder. Biri ses dolu, biri ölü biri beste söz. Kimi saki, kimi çalgıcı, kimi kavuşma sarhoşu. Hepsi, yüz parçaya ayrılmış gönül gibi yüz parça yanar.

¹⁵¹ Ah! Can bir afet dolu gül bahçesine ayak bastı. Zehir ırmağı, sitem boyu, başın sümbülü, gam ipi. Gamı ateş, zehri katil, sitemi elem iğnesi. Eleme zevk, zehri şevk, gamı sanem gözü. Gamının zehirli sitemi beni dilsiz ve sağır etti. Gönül, hayret ateşinde böylece avare yanar.

Yüreği revzen açar hâne-i zanbūr gibi
 Şallanur dār-ı ğam-ı aşğda Manşūr gibi
 Ateş-i hicrde düşer Nāzım-ı mehcūr gibi
 Şaçar āfāka şerer şu^c le-i eş^c āre yanar¹⁵²

(Bahāriyye)

Mefā' ilün/ Mefā' ilün/ Mefā' ilün/ Mefā' ilün

Beşāret olsun ey gönül ğam itme gül-bahār olur
 Şitā şitāba yüz tutub qadem-keş-i firār olur
 Neşāt-ı gülbün-i şafā şabādan āşikār olur
 Çemende jāleden yine gül üzre dūr-nişār olur
 Sirişki ebr-i āzeriñ nişār-ı lāle-zār olur¹⁵³

Şükūfeler şükūft olub açıldı çeşm-i erguvān
 Eğince sebze gerdenin olurdu serv-i sır-feşān
 Küşāda gülşene gelüb ne hoş edā peri ü şān
 Seni gönül götürseler sezā olur keşān keşān
 Teşerrüf it niçün yine dū çeşmiñ eşk-bār olur¹⁵⁴

Sürūd-ı qahqaha olub elem nişār-i nāleler
 Şaçub çemende sebzeler şiken nümā kilālar
 Şarāb-ı pür şafā ile yine tölub piyāleler

¹⁵² Tasa düşen karınca gibi sarhoşça gezer. Gönünün ahı fağfurun kâsesi gibi ses verir. Yüreği arının evi gibi pencere açar. Mansur gibi aşkın gam darağacında sallanır. Ayrılık ateşinde hicret etmiş Nazım gibi düşer. Göklere kıvılcım saçıp şiirlerin kıvılcımına yanar.

¹⁵³ Ey gönül müjde olsun! Gam etme gülbahar olur. Kış koşup, ayak firar eder. Safanın gül biten yerinin sevinci saba rüzgârından aşikâr olur. Gül üzerine çemende yine jaleden inci saçan olur. Mart bulutunun gözyaşı lale bahçesinin saçanı olur.

¹⁵⁴ Tomurcuklar çatladı, erguvanın gözü açıldı. Boynunu bahçede eğince sır saçan servi olurdu. Gül bahçesinin açılışın gelen peri ve şanın edası ne hoştur. Gönül seni çeke çeke götürseler layıktır. Teşrif et neden iki gözün gözyaşı saçar?

Mey aldım lāle jāleden piyāle oldu lāleler
Ki gördü nergisiñ gözü şebāneden hār olur¹⁵⁵

Donandı mahfil-i çemen şanevber oldu şaf be şaf
Nihāl rakşa başladı urunca berg kef be kef
Te 'emmül itmesinde ur amān muğannī kef be def
Meded şurāhī sākiyā zamān ola telef esef
Geçer zamān meded amān dil intizār olur¹⁵⁶

Gidüb elem feraḥ gelüb ğam-ı zamāna zerre yoḳ
Muğannī nūr ola eliñ ki urdu çeşm-i çarḫa oḳ
Bir oḳ zamāna çeşmine amāndı sāki sen de şoḳ
Eğer bu endek ' işreti bize felek görürse çoḳ
Hüdā bilür dil āh ider besāṭi tārūmār olur¹⁵⁷

Gelürse ğam bu maḥfile dimem aña ḫaḳāret it
Ḳıyām kıl kıyāmet it veyā otur ḫarāret it
Güzelce niş-i tāra çek terennüme cesāret it
Muğannī nev-uşul ile dū-gāh olur şeṭāret it
Dū-gāh ile elem gider şeṭāret üstüvār olur¹⁵⁸

¹⁵⁵ İnlmeler saçan elem kakhaha şarkısı olup, her ikisi kıvrım gösteren sebzeler çimende saçıp, kadehler yine safa dolu şarap ile dolup, şale ve jaleden şarap aldım, laleler kadeh oldu. Gördü ki nergisin gözü geceden diken olur.

¹⁵⁶ Çimenin toplantı yeri donandı (ve) sevgilinin boyu saf saf oldu. Yaprak elini birbirine vurunca taze fidan dansa başladı. Aman şarkıcı düşündüğünde defe vur. Ey saki medet! Zaman telef olursa yazık olur. Aman medet! Zaman geçer gönül bekleyen olur.

¹⁵⁷ Elem gidip ferah gelir. Zamanın gamına zerre yok. Şarkıcı! Elin nur olsun ki çarhın gözüne ok vurur. Saki bir ok zamana, gözüne eminlikti sen de sok. Eğer felek bu az işreti bize çok görürse, Hüda bilir gönül ah eder yeryüzünü tarumar eder.

¹⁵⁸ Gam bu meclise gelirse ona hakaret et demem. Ayakta ol isyan et ya da otur hararet et. Güzelce saç telinin dikenine çekip terennüme cesaret et. Şarkıcı! Yeni usul ile düğâh olur şenlen. Düğâh ile elem gider, neşe kuvvetlenir.

Şa^ç afla ıoldu hâtırım hayâle geldi ^ç aks-i yâr
 Münevver itdi gönlümü şu^ç â-i çehre-i nigâr
 Zebân-ı hâl ile didim ki ey nigâr-i bâveķâr
 Tenezzülen teferrüç it müşerref ola lâle-zâr
 Sürerse yüz o pâya gül olur ki pâyidâr olur¹⁵⁹

Tebessüm itdi açdı leb açıldı gonçe-i şafâ
 Şaçıldı incü ^ç âleme libâb oldu câ be câ
 Bayıldı dil ol tarz ile ki eyledi cevâb ^ç aķâ
 Huşûle geldi müdde^ç â velî çok eyledim recâ
 Bu remzi fâş idim didi hâķîķî râz-dâr olur¹⁶⁰

Nazarda oldu cilve-ger bugün çemende bir perî
 Melâhât-ı âsumânınıñ şerefli mâh-ı enverî
 Hırâm idince mihrine olurdu mihr-i müşteri
 Çemende Nâzım eyledi disem ķadd-i şanavberi
 Bu sözde dil hâķâ bulur ziyâda şerm-sâr olur¹⁶¹

¹⁵⁹ Yârın aksi hayalime geldi gönlüm aşkla doldu. Sevgilinin çehresinin ışığı gönlümü nurlandırdı. Hal dili ile “ey ağır başlı sevgili” dedim. İnerek seyret (ki) lale bahçesi müşerref olsun. O ayağa yüz sürerse gül olur ve kalıcı olur.

¹⁶⁰ Tebessüm etti dudak açtı (yani) safa goncası açıldı. Âleme inci saçıldı yer yer akıllılar oldu. Dil o tarz ile bayıldı ki cevap hediye etti. Davacı meydana çıktı ama çok rica ettim. Bu sırrı ortaya çıkarayım belki hakiki sır tutan olur dedi.

¹⁶¹ Bugün çimende cilveli olan bir peri nazarda oldu. Göklerin güzelliğinin şerefli parlak ayı nazlı yürüyünce güzelliğine müşterinin güzelliği olurdu. Çimende Nazım sevgilinin boyunu eyledi desem bu sözde dil hata eder, ışık da utanır.

Gazel

Mefā' ilün/ Mefā' ilün/ Mefā' ilün/ Mefā' ilün

Ne ister bilmezim yâ Rab o çeşm-i dil-sitân benden
İşitdim emr idüb alsun hadeng-i gamze cân benden¹⁶²

Ma' âzallâh haṭâ itdim sa' âdetdir qabûl itse
Nigâr-ı nâzenînim nâz ile alsa revân benden¹⁶³

Haṭâsın 'özü ile cânâ qarîn 'afv idüp âdem
Huṭûr itdise ma' zûrum haṭâ-yı nâgehân benden¹⁶⁴

Amân rencide olma seyf-i istignâ eyle ey şüh
Hidiv-i gamzeñ itsün emr kıl kaṭ' -ı zebân benden¹⁶⁵

İşitdim pîr-i meyden vaşl-ı cânân naḫd-ı eşk ister
Meded Nâzım figân senden dü çeşm-i hûn-feşân benden¹⁶⁶

¹⁶² Ya Rab! O gönül alan göz benden ne ister bilmem. İşittim, emredip gamze okuna can alsın benden.

¹⁶³ Maazallah hata ettim kabul etse mutluluktur. Nazlı sevgili eğer naz ile benden geçse.

¹⁶⁴ Ey sevgili! Hatasını özrüyle yakın kılarsa insan onu affet. Eğer benden kaynaklı bir anlık bir hata da hatırlansa ben yine bundan dolayı mazurum. olsa ben bunbir anlık bir hata da olsa

¹⁶⁵ Ey güzel! Aman rencide olma tok kılıç eyle. Gamzenin hıdivi emretsin benden dil kessin.

¹⁶⁶ İşittim ki cananın kavuşması şarabın pirinden gözyaşı nakdi ister. Medet Nazım! Haykırma senden, kan saçan iki benden.

Gazel

Mefā' īlün/ Mefā' īlün/ Mefā' īlün/ Mefā' īlün

Zülāl-i eşk-i dīdem itdi müjgāndan şecer peydā
Şecerden berg olur peydā evveli bundan şerer peydā¹⁶⁷

Lebiñ şevkiyle düşdüm iltihāb-ı aşka feyz aldım
Ki tā hūn-ı ciğerden eyledim la' l-i güher peydā¹⁶⁸

Ne nām ile seni zıkr eylesem ey şöhre-i āfāk
Ne ki naşş oldu mir 'at-ı dile gördüm haşar peydā¹⁶⁹
Tecellā-yı ' izār zülf-i cānāndan bir imādır
Şeb-i tīre derūnundan olur nūr-ı kamer peydā¹⁷⁰

Te 'essüf eyleyüb çekdim cihāndan destimi Nāzım
Ruḡ-ı dildārım āsā itmedim bir cilve-ger peydā¹⁷¹

(Murabba')

Mef' ūlū/Fā' īlātün/Fe' ūlün

Bir ' aks-i me 'mül oldum fütāde
Bend-i ğam oldu dil fevka' l' āde

¹⁶⁷ Gözümün gözyaşının tatlı suyu kirpikten ağaç ortaya çıkardı. Ağaçtan yaprak ortaya çıkar (ama) bunun evvelinde kıvılcım ortaya çıktı.

¹⁶⁸ Dudağın şevkiyle aşkın ateşine düştüm ve feyiz aldım. Ta ciğerin kanından cevher dudağı ortaya çıkardım.

¹⁶⁹ Ey göklerin şöhreti seni ne isim ile zikretsem? (Zira) gönül aynasında tehlike ortaya çıkması ona nakış oldu.

¹⁷⁰ Yanağın tecellisi cananın saçından bir imadır. Ok gecesinin içerisinden ayın nuru ortaya çıkar.

¹⁷¹ Nazım! Teessüf edip cihandan elimi çektim. Sevgilimin yanağı gibi bir cilveli olmadım.

Mihnet çekilmez bundan ziyāde
Sākī kerem kıl vir cām-ı bāde¹⁷²

Leb teşne düşdüm āb gelü vir
İtme te' allül lütfen şabū vir
Yandım ' ataşdan bir cür' a şu vir
Sākī kerem kıl vir cām-ı bāde¹⁷³

Şabrım tükendi cāndan uşandım
Çok çile çekdim artık tayandım
Bitdi taḥammül hicr-i güle yandım
Sākī kerem kıl vir cām-ı bāde¹⁷⁴

(Diğer)

Mefā' ilün/ Mefā' ilün/ Mefā' ilün/ Mefā' ilün

Semender muḥterizdir sīne-i āteş-feşānımdan
' Aceb mi ser-birün itse şerer seyf-i zebānımdan¹⁷⁵

Olur dīvāne-i ḥayret şaḫın şem itmesün kimse
Gel ḥasret biter ba' de ez vefātım ḥāk-dānımdan¹⁷⁶

¹⁷² Bir elemli aks oldum düşkün. Gönül fevkalade gam bendi oldu. Bundan ziyade mihnet çekilmez. Saki! Kerem kıl, şarap kadehi ver.

¹⁷³ Susuz düştüm su geliver. Bahane etme testi getir. Yandım susuzluktan bir yudum su ver. Kerem kıl, şarap kadehi ver.

¹⁷⁴ Sabrım tükendi candan usandım. Çok çile çektim artık dayandım. Gülün ayrılığına taḥammül bitti yandım.

¹⁷⁵ Ateş saçan gönlümden semender itiraz eder (şikâyetçidir). Baş dışarı olsa, dilimin kılıcı kıvılcım etse buna şaşılmaz.

¹⁷⁶ Hayretten divane olunur, sakın utanmasın kimse. Gel (ey sevgili), ölümümden sonra dünyamdan hasret biter.

Hadeng-i ʿ aşk-ı hūbāne hedef her bŭ'l-heves olmaz
Bu dil āsā delir ister ayırsun cismi cāndan¹⁷⁷

Seḥābıñ girye-i feryādına itme ḥased ey dil
Mŭdāmī himmet ister ol daḥi āh-ı nihānımdan¹⁷⁸

Taḥammŭl bitdi cismim yandı nār-ı ʿ aşkda Nāzım
Biḥamdillāh ŧikāyet çıkmadı aŧlā dehānımdan¹⁷⁹

¹⁷⁷ Gŭzellere yakıŧır aŧkın oku her heves sahibine hedef olmaz. Bu gŭnŭl gibi delmek, cismi candan ayırmak ister.

¹⁷⁸ Ey gŭnŭl! Feryadın aḡlama bulutunu kıskanma. O dahi gizli ahımdan devamlı himmet ister.

¹⁷⁹ Nazım! Tahammŭl bitti cismim aŧk ateŧinde yandı. Allah'a ŧŭkŭr olsun (ki) aḡzımdan asla ŧikāyet çıkmadı.

(Kaşide der-sitâyiş-i sheh-şâh-i âl-i 'Osmân Sultân ibn-i sultân u hâkân es-sultân

'Abdülhamîd hân gâzî huldullâh ve melikihu iclâlihu

FARŞÇA

(قصیده در ستایش شهنشاہ آل عثمان سلطان ابن سلطان و خاقان ابن خاقان)

(السلطان عبد الحمید خان غازی خلدالله و ملکہ اجلالہ)

صبا باز از سرنو برچن پیرایه پیراشد * جن از سبزه نوخیز مرد ریز غبراشد
دریده خنجر سبزه دل خارا تو بنداری * عصای ابن عمران بود اندر قلب خارا شد

معاذالله خطا کفتم هوا جان داده برخارا * ز انفاش صبا بر قالب خارا مسیحا شد
هزاران با هزاران نعمه از قانون سلطانی * ز کلشن غلغل انداز رواق طاق میناشد
ز خطر بر کل بلبل شناخوان بود در کلشن * ز بطن من گفتارش چنین مفهوم میناشد
شهنشاہ ظفر پرور حید خان مظفر فر * ظفر بر بیدق نصرت شمارش چهره فرساشد
مظفر خسروی که سلطوت مصاصم خونخوارش * در اخفای عدم بی جان تن مخصوص اعداشد
زهی فرخنده ای چرخ ز پرا هیبت ماهت * بنام قدسیت منشور اعلا قدر طفراشد
نبودی که قدر محکوم بر احکام فیروزش * کی افکار فسادر قالب ایجاد مبحر اشد
شکوه رفعت قدرش نه برو هم بشر کجشد * سطوح کاخ اجلالش رواق طاق خضر اشد
باوج کاخ اوصافش نه برد طائر او هام * هر آنچه کو بوم آمد ازان صد پایه بالاشد
ز عدلش انجمن نابود شد نام ستم ز افق * مکر از غمزه خوبان به سوی تی زعمدا شد
معارف انجمن رخشان ز فر شوکت سلطان * شبستان جهان روشن ز انوار مزایا شد
شای پادشاہ ای دل سزای حد تو نبود * ادب کن خویش را بی شرمی عنوانت تقاضا شد
حدیث پاک پیغمبر که السلطان ظل الله * همین نکته کفایت بر تراز برهان کبراشد
نباشی معترف بر مجزت از عجب سخن رای * زمن کر بشنوی ای طبع شایان بر تو حاشا شد
ندارد فوق رتبه فوقتر از رتبه سلطان * مکر پیغمبری فیروز از او احکام غراشد
چه سان من مدح وی گویم الا ای نطق انصافی * که الانصاف نصف الدین مقال پیرو برناشد
نموده زب اورنگ خلافت از ازل ایزد * ازان اقدام که آدم در جنان پیوند حواشد
دعایش میسر ایم بعد ازین زب کبان سازم * اگر چه آن هم از منظومه مدرک مبرا شد
زبان آتشین بهر دعا بکشا الا ناظم * لب کروبیان آمین خوان از عرش اعلا شد
الهی تابود ثابت مدار ثابت و سیار * الهی تا که روشن ظلمت از خورشید بیضا شد
بفرق دشمن دین با دیران تیغ خون ترزش * چنانکه ذوالفقار مرتضی بفرق اعدا شد
شود کلزار اجلالش مزین چون آب جانان * صبا نادر گلستان جلالت کلبن آرا شد
ترا آن به دعا کو بی چه حد تو ثنا خوانی * تنای سلطنت شایسته طبع توانا شد
خطائی کردی ای کلک سید رخسار ممدوری * سیه رویی خطا کاری شمار عبد ادنا شد
مکر رکفتت از زخم طعن معترض رهیز * زبان اعتراض باوه کو بهوت مهیا شد
سروشی دوش بر کوتم چه خوش آورد این مزده * نیاز عبد کثر زب خجلتگاه بالاشد

دویت آورده ام بر حضرت با خسرو غازی * که در نزد خرد رخسند از لؤلؤ لالاشد
از ان افزون که مضمهر در ضمیر انورت داوی * ازان زبیا که در مرآت خاطر چهره آراشد
نوید نصرت از کردون رسد الهام فتح از غیب * فزونتر صد ازان بر خواهش خاطر تمنا شد

(رکابت را ظفر بوسد مظفر باشی از بزدان)

(الا تا کردش چرخ مظفر زبر بالاشد)

Gazel

Fā' ilātün/ Fā' ilātün/ Fā' ilātün/Fā' ilün

Ruḥ nemūdār itdi bir reşk-i kamer dün dūrdan

Lem' a-i ruḥsārı mihri dūr kıldı nūrdan¹⁸⁰

Ƙıldı Ƙadd Ƙāmet ma' āzallāh Ƙıyām-ı Ƙāmeti

İtdi İsrāfili reste intizār-ı şūrdan¹⁸¹

Şıgmaz ašlā farı-ı nāzından ḥayāl-ı 'ārızı

Olsa āyine şu' ā-i nūr-ı 'ayn-ı ḥūrdan¹⁸²

Bū'l' aceb gül-zār-ı ḥüsünde göründü çeşmine

Tir olub rüyide dūr nergis-i maḥmūrdan¹⁸³

Hāşılım ye's oldu içmem sākī bi'l-farz olsa da

Mey lebinden cür' a ka's gülle-i fağfūrdan¹⁸⁴

Dil niçün oynar 'aceb lertzān olunca turreşi

Bulmadım bir rişte ben bu 'uḳde-i mestūrdan¹⁸⁵

Nūr-ı ḥürşid raḥī olsaydı merdūmden ba' id

Ġayb olurdu naḳş-ı tekvīn perde-i manzūrdan¹⁸⁶

¹⁸⁰ Dün yanak göründü, ay kıskandı uzaktan. Yanağının parıltısı güneşi nurdan uzaklaştırdı.

¹⁸¹ Maazallah boyu posu ayağa kalktı. İsrâfil'i suru beklemeden kurtuldu.

¹⁸² Yanağının hayali meleklerin gözünün nurunun ışığından ayna olsa nazının aşırılığında asla sığmaz.

¹⁸³ Acayip, ok mahmur gözden yüzde uzak olup güzelliğinin gül bahçesinde gözüne göründü.

¹⁸⁴ Saki! Sonuçta ümitsizlik oldu, farz da olsa fağfurun güllésinden şarap dudağından bir yudum kâse içmem.

¹⁸⁵ Saçının ucu titrese acaba gönül neden oynar? Ben bu örtülü bağdan bir ip bulamadım.

Var hayāl-ı yârı bul nezdinde turma ey hayāl

‘Arzuḥāl şalsun hayāle ḥātır-ı mehcürdan¹⁸⁷

Gönlümü kırdıñ te‘accüb itme ḥün-ı eşkime

Akmamak [çıkmamış-ķābil]midir mey şīşe-i meksürdan¹⁸⁸

Pāye-i nazmı büleñ ister göñül ammā çi-süd

Gevher-i manzūmu azdır fark eden menşürdan¹⁸⁹

Nāle Nāzım nā-münāsibdir dime bir laḫza ben

Olmadım vāreste icbār-ı dil-i mecbürdan¹⁹⁰

---

¹⁸⁶ Güneşin nuru rahat olsaydı insandan uzak. Yaratmanın nakşı izleme perdesinden kayıp olurdu.

¹⁸⁷ Ey hayal! Var nezdinde durma yârin hayalini bul. Yaralı gönülden hayale arzuhal salsın.

¹⁸⁸ Gönlümü kırdın gözyaşımın kanına şaşırma. Şarabın kırık şişeden akmaması mümkün müdür.

¹⁸⁹ Gönül nazımın rütbesini yüksek ister ama ne fayda! Manzumun cevheri azdır mensurdan fark eden.

¹⁹⁰ Nazım! Bir an (olsun) inleme münasip değildir deme. Mecbur olan dilin zorlamasından kurtulmadım.

Gazel

Fâ' ilâtün/ Fâ' ilâtün/ Fâ' ilâtün/Fâ' ilün

Zâhid atma şaşkın sâğar-ı rindâneye taş

Taş olur kim ki atar maḥfil-i meyḥâneye taş¹⁹¹

Dolanur seng-i şabân gibi nükâtîñ vâ' iz

Bağladın ḥîle ile rişte-i efsâneye taş¹⁹²

Leb-i dildâre dimem la' l-i bedehşân ašlâ

Merd-i ferzâne dimez şöhret-i dürdâneye taş¹⁹³

Yed-i kudret gül-i ḥübânî iderken taḥmîr

Kim bırakmış ' acabâ ḥâṭır-ı cānâneye taş¹⁹⁴

İderim şeşdir ma' nîde ruḥ-ı nuṭḫ ile mât

Dizmesin nâfile lecâc-ı sūḥan ḥâneye taş¹⁹⁵

Tîr-i ğamzeñle ciğer-gâhını çâk it sâkî

Atacak olsa felek sehv ile bî-mâniye taş¹⁹⁶

Yarım itmez atar olsa ṭutalım farz-ı ba' id

Ṭoḫunur mu ' acabâ bu dil-i dîvâniye taş¹⁹⁷

¹⁹¹ Zahit! Rintlîğe yakışır yolda olanın kadehine sakın taş atma. Kim meyhanenin meclisine taş atarsa taş olur.

¹⁹² Vaiz! Nüktelerin saban taşı gibi dolanır. Hikâyenin ipine hile ile taş bağladın.

¹⁹³ Sevgilinin dudağına asla Bedehşan yakutudur demem. Derviş inci tanesinin şöhretine taş demez.

¹⁹⁴ Kudret eli güzelliğe ait gülü yoğururken acaba kim cananın gönlüne taş bırakmış?

¹⁹⁵ Sözüñ yanağı ile ölüm manada altıdır. Sözüñ çekişmesi haneye boşuna taş düzmesin.

¹⁹⁶ Saki! Felek yanlışlıkla manasızlığa taş atacak olsa gamzenin okuyla ciğerini parçala.

¹⁹⁷ Yarım yapmaz (eğer) atar olsa, uzak farz sayalım. Acaba bu deli gönle taş dokunur mu?

Nâzımı taşlamasun bulsa da ursun başını
 Topladım vezn iderek kalmadı bigâneye taş¹⁹⁸

Kırdı mir'at-ı dil “‘Āşıkî” taş atdı rakīb
 Toğuna bağına her sâ'at ve her şâniye taş¹⁹⁹

Gazel

Fâ' ilâtün/ Fâ' ilâtün/ Fâ' ilâtün/Fâ' ilün

Câm-ı la' liñ meclis-i meyde bugün yâd eyledim
 Rûh-ı Cemşîdi yine berbâd ile şâd eyledim²⁰⁰

Bend-i târ-ı turre-i dildâra kıldım 'âkıbet
 Kayd-ı 'âlemden dil-i nâşâdı âzâd eyledim²⁰¹

Dil gamından cân elinden rûz şeb feryâd ider
 Yandım artık cân u dilden ben de feryâd eyledim²⁰²

Āb-ı hâk-ı 'aşkla ta' mîr olunmuş gönlümü
 Seng-i ta' n-ı cevri ile bir daği âbâd eyledim²⁰³

Nâle devrândan değil ağıyar-ı vâkıf olmasun

¹⁹⁸ Nazımı taşlamasın, bulursa başını taşlasın. Vezn ederek topladım, zavallıya taş kalmadı.

¹⁹⁹ Rakip! Aşıkta taş atarak gönül aynasını kırdı. Taş her saniye ve her saniye bağına dokunsun.

²⁰⁰ Bugün şarap meclisinde dudağının kadehini yâd eyledim. Cemşit'in ruhunu yine berbat ile şad eyledim.

²⁰¹ Sevgilinin saçının telinin bağına akıbet ettim. Mutsuz gönlü alemin kaydından azat ettim.

²⁰² Can, gönül gamından, elinden gece gündüz feryat eder. Can ve gönülden artık yandım ben de feryat eyledim.

²⁰³ Aşkın toprağının suyu ile tamir olunmuş gönlümü, eziyetin ayıplama taşı ile dahi abad ettim.

Cevr-i hicrânı cefâyı devre isnâd eyledim²⁰⁴

Muṭribâ al sâzını çal başına şimdengerü

Sûz-ı dilden ben nevâ-yı diğ̃er îcâd eyledim²⁰⁵

Pîr mi emr itdi sâķî ṭutdu atdım âteşe

Mihneti yağdım kül etdim zînet-i bād eyledim²⁰⁶

Ġamze-i dildâre zâlimdir didim ḥayfâ ki ben

Ġaflet itdim sehv ile bir nükte îrâd eyledim²⁰⁷

Tekye-i ‘aşka götürdüm şeyhi bir efsûn ile

Mest-i cām-ı ḥayret itdim döndüm irşâd eyledim²⁰⁸

Şu‘ le-i nuṭkum şerer-engîz olursa çok mudur

Ṭab‘ ımı nâr-ı ğam-ı ‘aşķıñla mu‘ tâd eyledim²⁰⁹

Añladım maķşûd-ı ‘âlem bir ḳuru ‘ unvân imiş

Ben de artık Nâzıma ğam düşmeni ad eyledim²¹⁰

²⁰⁴ İneleme devrandan değıl vakıf olan ağyar olmasın. Ayrılığın eziyetini cefâyı devre isnat ettim.

²⁰⁵ Ey çalgıcı! Şimdiden sonra sazı eline al (ve) başına çal.

²⁰⁶ Saki! Pir mi emretti tuttum ateşe attım. Mihneti yakıp kül ettim, rüzgârın süsü eyledim.

²⁰⁷ Ne yazık ki ben sevgilinin gamzesine zalimdir dedim. Hayâ ile gaflet ettim (ve) bir nükte söyledim.

²⁰⁸ Bir efsun ile şeyhi aşkın tekkesine götürdüm. Hayret kadehinin sarhoşu ettim, döndüm doğru yolu gösterdim.

²⁰⁹ Sözümün kıvılcımı kıvılcım koparan olsa çok mudur? Yaratılışımı aşkının gam ateşine alışmış eyledim.

²¹⁰ Alemin maksudunun bir kuru unvan olduğunu anladım. Ben de Nazım’a artık gam düşmanı adını verdim.

Gazel

Fā' ilātün/ Fā' ilātün/ Fā' ilātün/Fā' ilün

Ġamze-i ħūn-rīzden peykān-ı müjgān istedim
Mürde cisme mihr-i cānāndan yine cān istedim²¹¹

Cā-yı girye ħande itse dil nola ben ibtidā
Ġonca-i 'aşk lebinden vird-i ħandān istedim²¹²

İtdiñ amac ħadeng-i ta' n-ı a' dā sinemi
Nāvek-i tīr-i ğam ü ğamziñden ihsān istedim²¹³

Müjde ey dil çerĥi kórķutdum kuru ğavgā ile
Cevrini göndermez oldu cāna mihmān istedim²¹⁴

Müsteĥaqsñ çek cezākallāh gönül zīrā ki sen
Derd-i firķat istediñ ben vaşl-ı cānān istedim²¹⁵

Cevr-i hicrān çāresiz derde dūçār itdi beni
Zıdd-ı āsān reşk-i müşkül merg-i pinhān istedim²¹⁶

²¹¹ Kan saçan gamzeden kirpiğin ucunu istedim. Ölü cisme cananın güzelliğinden yine can istedim.

²¹² Ağlama yeri gülse ben baştayım gönül ne yapsın. Aşk goncası dudağından gülen virdi istedim.

²¹³ Göğsümü düşmanın ayıplamasının oku hedefi ettin. Gam oku ve gamzenden ihsan istedim.

²¹⁴ Ey gönül müjde! Çarhı kuru kavgayla korkuttum. Cana eziyetini göndermez oldu misafir istedim

²¹⁵ Gönül! Sana müstahak, Allah'ın cezasını çek. Zira sen ayrılık derdini istedin ben canana kavuşmayı istedim.

²¹⁶ Ayrılığın eziyeti beni çaresiz derde duçar etti. Kolayın zıddını, müşkülün kıskanmasını ve gizli ölümü istedim.

İddi'â-yı âdemiyyet kıldı zâhid bu söze
Ben bayıldım gülmeden zımnında burhân istedim²¹⁷

Dil haṭâ itmez velî taḫsîm olurken cevr-i yâr
Ġâlibâ ben hişşemi ḥadden ferâvân istedim²¹⁸

Yok şafânîñ ğam gibi nezdimde Nâzım ' izzeti
Cevre müştâķım şafâ miḳdâr-ı imkân istedim²¹⁹

Gazel

Fâ' ilâtün/ Fâ' ilâtün/ Fâ' ilâtün/Fâ' ilün

Âyîne-i ' aks-i ruḥ-ı yârı pedîdâr eyledi
Reşk idüb dil âh ile ruḥsârını târ eyledi²²⁰
Gam gelü gir oldu aşlâ itmem taḫrîk-i leb
Rû-yı zerden derdimi âfâķa izḫâr eyledi²²¹

Çok ricâ itdim gönül beyhûde feryâd itmesün
Ben mışır oldukça döndü nâle tekrâr eyledi²²²

Neyliyeyim itdikce itdiñ cevr ḳaldım çâresiz
Mültecî oldum aña yokdan beni var eyledi²²³

²¹⁷ Zahit bu söze insanlık iddiası kıldı. Ben gülmeden bayıldım (ve) üstü kapalı delil istedim.

²¹⁸ Gönül hata etmez ama yârın eziyeti taksim olurken. Galiba ben hissemi haddinden fazla istedim.

²¹⁹ Nazım! Nezdimde safanın gam gibi izzeti yok. Cevri özlerim, safayı yeteri kadar istedim.

²²⁰ Sevgili yanağımın aksinin aynasını görünür eyledi. Gönül kıskanıp ah ile yanağımı karanlık eyledi.

²²¹ Gam gelir gider oldu. Asla dudağın yanmasını etmem. Derdimi altın yanaktan göklere gösterdi.

²²² Gönül boş yere feryat etmesin (diye) çok rica ettim. Ben Mısır oldukça inleme döndü tekrar etti.

²²³ Ne yapayım ettikçe eziyet ettin çaresiz kaldım. Ona sığındım beni yoktan var eyledi.

Mu' ciz-i la' l-i lebiñ işbāt kıldım ' âleme
Zâhid ancak yüz çevirdi haqqı inkâr eyledi²²⁴

Kimse artık virmesün bād-ı hevâyı ' aşka dil
Mihr-i ' aşka Nâzımı cânân hevâdâr eyledi²²⁵

Gazel

Mef' ūlü/Mefâ' ilü/ Mefâ' ilü/Fe' ūlün

İdrâkden ol pâye bu şeb dūr imişim ben
Râz açmağa ağıyârede mecbūr imişim ben²²⁶

Mestūr tutardım elem-i ' aşkı gönülde
' Aşkıñla meğer ' âleme meşhūr imişim ben²²⁷

Yâ Rab ne çekilmez gam imiş miñnet-i hicrân
Şad tevbe ilâhî dañi mağrūr imişim ben²²⁸

Bildim o zamân dil ser-i zülfünden aşıldı
Esrâr-ı ene Allâh ile Mañşūr imişim ben²²⁹

Hürşîd-i cemâliñ idüb âfâkı münevver
Merdüm seni derk itmedi mağdūr imişim ben²³⁰

²²⁴ Âleme kırmızı dudağının mucizesini ispat ettim. Zahit ancak yüz çevirdi (ve) Hakk'ı inkâr etti.

²²⁵ Ey gönül! Artık kimse istek rüzgârını aşka vermesin. Canan Nazım'ı aşkın güneşine hevesli eyledi.

²²⁶ Bu gece o parça düşünceden uzakmışım ben. Yabancıya sır vermeye mecburmuşum.

²²⁷ Aşkın elemi gönülde örtülü tutardım. Meğer aşkınla ben âleme meşhurmuşum.

²²⁸ Ya Rab! Ayrılığın mihneti ne çekilmez gammış. İlahi yüz kere tövbe; ben çok gururluymuşum.

²²⁹ O zaman bildim gönül saçının ucundan asıldı. "Ben Allah'ım" esrarı ile Mansur imişim ben.

Bilmez idim öğretti baña sâhir-i çeşmi
Evşâf-ı haţţ-ı hâline me 'mûr imişim ben²³¹

Mest-i mey-i güftârîñ olub bildim ey şüh
Sen Nâzıma nâzır saña manzûr imişim ben²³²

(Gazel)

Mefâ' ilün/Mefâ' ilün /Mefâ' ilün /Mefâ' ilün

Lebinden nükte açdım gonca-i gül-zârı güldürdüm
Ėamımdan nokta añlatdım hezâr-ı zârı güldürdüm²³³

Nigâhıñ alsa cânım Ėam yimem hûnî Ėalur nâmıñ
Didim yâre haţâ itdim velî dildârı güldürdüm²³⁴

Gelür gelmez dile Ėam eyledim vir cür' a mey-i tağdım
İçerdim mest Ėıldım ' âğıbet-i efkârı güldürdüm²³⁵

Şeb-i hicrân der-i şubhu unutmuş bu gice şandım
Mü 'ezzın gibi çekdim na' re leyl-i târı güldürdüm²³⁶

²³⁰ Yüz güzelliğinin güneşi gökleri nurlandırdı. İnsan seni anlamadı, haksızlığa uğramışım ben.

²³¹ Bilmezdim bana gözünün sihirbazı bana öğretti. Beninin hattının vasıflarına memurmuşum ben.

²³² Ey sevgili! Senin söz şarabının sarhoşluğunda bildim ki sen Nazım'a bakarken ben de sana bakıyormuşum.

²³³ Dudağından nükte açtım gül bahçesinin goncasını güldürdüm. Gamımdan nokta anlattım bülbül bahçesini güldürdüm.

²³⁴ Bakışın canımı alsa gam yemem adım kanlı kalır. Yâre dedim hata ettim ama sevgiliyi güldürdüm.

²³⁵ Gönle gam gelir gelmez sunulan şaraptan (bir) yudum ver dedim. İçerdim düşüncelerin nihayetini sarhoş ettim (ve) güldürdüm.

²³⁶ Bu gece ayrılığın gecesi sabahın kapısını unutmuş sandım. Müezzin gibi nara attım karanlık geceyi güldürdüm.

Es̄ir-i bend-i ğam itdiñ mesrūru ey d̄ide
Didim bir söz söndürdüm dil-i h̄unb̄arı güldürdüm²³⁷

Neler çekdim küşād itdim huṭuṭ-ı ç̄in ebrūsuñ
Netice ğamze-i h̄iddet-ş̄i' ar-ı b̄arı güldürdüm²³⁸

Dil-i maġmūm iḥvāna meserret-riz ola Nāzım
Nükāt-ı nazma cān virdim ruḥ-ı eş' arı güldürdüm²³⁹

(Ġazel)

Fā' ilātün/Fe' ilātün/ Fe' ilātün/Fe' ilün

Şardı dūlāb-ı dile çenberini döne döne
Delv-i çeşmin döker eşk-i terini döne döne²⁴⁰

‘ Aşq ādābını pervāne alışsun benden

Bakmasun nāfile nāra perini döne döne²⁴¹

Çarḥla çarḥ iderek mey-kedede bāde be-kef

²³⁷ Ey göz! Mutlu olanı gam bağının esiri ettin. Dedim bir söz (ve) söndürdüm kan saçan gönlü güldürdüm.

²³⁸ Neler çektim, kaşının daġınık hatlarını açtım. Sonuç olarak hiddet saçan gamzesini güldürdüm.

²³⁹ Nazım! Gamlı gönül dostlara mutluluk saçan olsun. Şiirin nüktelerine can verdim (ve) şiirlerin yanağını güldürdüm.

²⁴⁰ Gönül dolabına çemberini döne döne sardı. Gözünün kovası taze gözyaşını döne döne döker.

²⁴¹ Aşkın adabını pervane benden alışsın. Boşuna ateşe bakmasın döne döne kanadını.

Eyledim sersem hayret sırrını döne döne²⁴²

Sitem etdikce mey-i nāb ile kıldım deverān

Nādim ittim elimiñ rehberini döne döne²⁴³

Gerdiş-i çarḥ-ı felekde niçün itsün pervā

Gördü dil-i miḥnet z̄ir ü berrini döne döne²⁴⁴

Mest iken s̄iḥ-i taḥayyürde gönül itdi kebāb

Devr-i çarḥiñ dil-i dūn-perverini döne döne²⁴⁵

Yaşasun muğbeçe erbāb-ı dile mey-kedeniñ

Öpdürür raqş ile ḥāk-i derini döne döne²⁴⁶

Allāh Allāh çekerek mihr-i sipihriñ sākī

Düşürüb ḥāke ruḥ-ı enverini döne döne²⁴⁷

²⁴² Meyhanede elde şarap felek ile dönerek hayret sırrını döne döne sersem ettim.

²⁴³ Sitem ettikçe parlak şarapla devrettim. Elimini rehberini döne döne pişman ettim.

²⁴⁴ Feleğin çarhının dönmesinde niçin çekinsin. Miñnetin gönlü yeri ve altını döne döne gördü.

²⁴⁵ Gönül hayret şişinde sarhoş iken feleğin dönüşü aşāğılık gönlünü döne döne kebap etti.

²⁴⁶ Yaşasın meyhaneci çırağı meyhanenin gönül erbabına. Raks ederek kapısının toprağını öptürür.

²⁴⁷ Saki döne döne Allah Allah diyerek göğün güneşinin nurlu yanağını toprağa düşürdü.

Mihnet-i nâra yaķub Őnra Şavurdum Nâzım

Feleĝin eŐmine ĥâkisterini dōne dōne²⁴⁸

(Ġazel)

Fâ' ilâtün/Fâ' ilâtün/ Fâ' ilâtün/Fâ' ilün

Őerĥ-i râz-ı ' aşka rezm-i nazmı ' unvân eyledim

Muzmir-i mâ fi'z-zamiri ĥalka i' lân eyledim²⁴⁹

' Aksine dōndükce devrân ben de itdim devr-i câm

' Âķıbet devrânı devrinden pişimân eyledim²⁵⁰

Refte refte itdim eĝlence medâr-ı cevri

arĥ geçer fettarı refârında ĥayrân eyledim²⁵¹

NâŐiĥi dutdum içerdim cebr ile cür' a-ı mey

Ķuvvet-i bâzû ile ĥayvânı insân eyledim²⁵²

Vâ' i açdı küfr-i zülfün baĥŐini ben eŐmine

Pertev-i mihr-i ruĥundan meyl-i burhân eyledim²⁵³

²⁴⁸ Nazım, ateşin mihnetini yakıp sonra feleĝin gözüne külünü dōne dōne savurdum.

²⁴⁹ AŞkın sırrının açıklamaya nazmın sırrını unvan/isim ettim. Kalpte ve gönülde olan gizli zamiri halka ilan ettim.

²⁵⁰ Devran aksine dōndükçe ben de kadehin devrini ettim. Sonunda devranı dōnmesinden pişman ettim.

²⁵¹ Eziyetinin dōnmesini azar azar eĝlence ettim. Devir geçer, fettarı (bōyle bir kelime sözlükte yok. Belki yazım yanlıŐı vardır. Reftar yazmak istenilmiş olabilir) edalı yürüyüşünde hayran eyledim.

²⁵² Nasihat edenin nasihatını tuttum zorla Şarabın yudumunu içirdim. Pazu kuvveti ile hayvanı insan eyledim.

ıl perīřān zūlfūñ itsūn terk-i cem' iyyet gōñūl

Ben perīřānlıķda kesb-i rif' at-ı řān eyledim²⁵⁴

īn-i zūlf-i yāra kāfirdir didim hāřā ki ben

Kūfre girdim bilmedim tecdīd-i īmān eyledim²⁵⁵

Hātırā ğam geldi mihmān zevķi itdim mīzbān

Çehre-i mihmānımı keyfimce hāndān eyledim²⁵⁶

řī' rimi cānān oķurken būse itsūn lebleriñ

Nāzımı manzūme-i řab' ımda pinhān eyledim²⁵⁷

---

²⁵³ Benim gōzūme vaiz saçın karasının bahsini açtı. Yanağının güneşinin ışığından delilin meyli eyledim.

²⁵⁴ Saçını perīřan et, gönül cemiyeti terk etsin. Perīřanlıkta şanın yüceliğinin kazanımını eyledim.

²⁵⁵ Hāřā ki ben yārin saçının dağımıklığına kāfirdir dedim. Bilmedim kūfre girdim (ve) imanı tazeledim.

²⁵⁶ Ev sahibi! Gönle gam geldi misafir sevki ettim. Misafirimın çehresini keyfime göre güldürdüm.

²⁵⁷ Canan şiirimi oķurken buse etsin dudaklarını. Nazım'ı yaratılışımın şiirinde gizledim.

(Ġazel)

Müstef' ilün/Fe' ülün/ Müstef' ilün/Fe' ülün

Çekdim zebāna yandım āh-ı nihān elinden

Rāz oldu halka ifşā ey āh-ı emān elinden²⁵⁸

Fikriñ nedir beyān it ey gamze sine açdım

Tir atmadıñ velākin düşmez kemān elinden²⁵⁹

Ey muğbeçe ne itdiñ muhlifde nağme-i ney

Şekvā ider muhāna nale-künān elinden²⁶⁰

Çok arzū ider dil bir nāvek-i ciğer-dūz

Perçin olan gönülde ol hoş nişān elinde²⁶¹

Bunca fiğān ne lāzım Nāzım kıılır serāpā

Pir ü civān demādem āh u fiğān elinden²⁶²

²⁵⁸ Dile çektim, gizli ah elinden yandım. İfşa halka sır oldu ey aman ahı elinden.

²⁵⁹ Ey gamze fikrin nedir beyan et; göğüs açtım. Ok atmadın fakat elinden yay düşmez.

²⁶⁰ Ey meyhaneci çırağı ne ettin yeminde neyin nağmesi şikâyet eder alçağa inleyerek elinden.

²⁶¹ Perçin olan gönülde o hoş (olan) nişan elinde gönül, çok arzu eder bir ciğer oku dikenini (sevgili).

(Gazel)

Fâ' ilâtün/ Fe' ilâtün/ Fe' ilâtün/Fe' ilün

Muṭrib al sâzını çal uyma cihâniñ ğamına

Mâ' il ol târ-ı diliñ nağme-i zîr-i bamına²⁶³

Dem-i ney kıl mey ile bir dem imiş çün dem-i ğam

Dün didi pîr-i muğân ben de didim hû demine²⁶⁴

Çîn çîn it zülfüñü aç çîn-i cebîn ey büt-i çîn

Derd-i çîn cân ola qurbân tülüng her hāmına²⁶⁵

Nâkışı kāmile teşbîh ederek ehl-i sūhan

Ba' du ezîn dilberimiñ söylemesün gül femine²⁶⁶

Ney gibi hem-dem dil bulmadım aşlâ Nâzım

Maḥrem it dem demine rāz aç dil hem-demine²⁶⁷

---

²⁶² Bu kadar figana gerek yok, Nazım baştanbaşa (figan) kılar. Daima yaşlı ve genç ah ve figan elinden.

²⁶³ Çalgıcı! Al sazını eline dünyanın gamına uyma. Gönül telinin en kalın teli altındaki nağmeye meylet.

²⁶⁴ Gam vakti şarap ile bir vakit olduğu için ney vakti kıl. Meyhaneci dün dedi ben de vaktine hu dedim.

²⁶⁵ Ey Çin putu sevgili! Saçını dağınık et, alın kırışığını aç. Kıvrım derdinin her büküm ümidine can kurban olsun

²⁶⁶ Söz ehli ekşiği tam olana benzeterek bundan sonra sevgilimin dudağına söylemesin.

(Ġazel)

Fā' ilātün/Fā' ilātün/ Fā' ilātün/Fā' ilün

Āhımı ŧem' -i ŧeb deycür-ı ān eyledim

Leyl-i zulmet-bāri reŧk-i mäh-ı tībān eyledim²⁶⁸

Sāġar imdi la' l-i yāri ben de içdim kıanı

ŧükürü lillāh kıana kıana kıanıma kıan eyledim²⁶⁹

Münker-i ' aşkı içerdim dün gece bir cām-ı mey

Hāşılı bir kâfiri dutdum müselmān eyledim²⁷⁰

Tevbe cāmın eylesün seng-i mezārımda ŧikest

Dün gece sākī ile ben ' ahd-ı peymān eyledim²⁷¹

Nāvek-i hicriñle dil çāk oldu feryād itmeyüb

Dāmen-i ŧabra ŧarıldım terk-i dermān eyledim²⁷²

²⁶⁷ Nazım! Ney gibi asla (bir) gönül dostu bulmadım. Vakti vaktine gizle, gönül dostuna sır aç.

²⁶⁸ Ahımı gece mumu, anın karanlığı ettim. Karanlık saçan geceyi parlak ayın kıskanması eyledim.

²⁶⁹ Saġar! Yārin dudaġının kanını ŧimdi ben de içtim. Allah'a ŧükür kana kana kıanıma kıan ettim.

²⁷⁰ Aŧkın inkār edene dün gece ŧarap kadehi içirdim. Sonuç olarak bir kâfiri tuttum Müslüman yaptım.

²⁷¹ Tövbe! Kadehim mezarımın taşında kırılısın. Dün gece saki ile yemin ettik.

‘ Aks-i rû-yı yârı kıldım dilde manzûr-ı nazar

‘ Âlem-i hülyâyı Nâzım bâğ-ı Rıdvân eyledim²⁷³

Gazel

Fâ‘ ilâtün/Fâ‘ ilâtün/ Fâ‘ ilâtün/Fâ‘ ilün

Meyl-i gül-zâr eylemez müştâk-ı dîdârîñ seniñ

Nergise itmez nazar meftûn-ı seḥḥârîñ seniñ²⁷⁴

Eyledi zencîr-i ḥayret mevci serviñ pâyına

Refte refte cilve-i eṭvâr refṭârîñ seniñ²⁷⁵

Bilmezim kaşdıñ nedir ey gamze ṭurmaz kan doker

Merdüm-i çeşmim gibi peykân-ı ḥûn-ḥâriñ seniñ²⁷⁶

Ḳayd-ı zencîr-i nedâmetden rehâ-yâb olmasun

Ârzû-mend-i ḥalâş olsa giriftârîñ seniñ²⁷⁷

²⁷² Ayrılığının oku ile gönül feryat etmeyip parça parça oldu. Sabır eteğine sarılıp dermanı terk eyledim.

²⁷³ Yârin yanağının aksini gönülde nazar kıldım. Nazım! Hülyanın âlemini Rıdvân bahçesi eyledim.

²⁷⁴ Yüzünü arzu eden gülbahçesine meyleylemez. Senin meftun eden büyücü gözün nergise bakmaz.

²⁷⁵ Hayret zinciri servin ayağına dalga eyledi. Bu azar azar cilveli salınarak gidişindir seniñ.

²⁷⁶ Ey gamze (sevgili)! Bilmiyorum senin kastın nedir ki gözümün bebeği gibi olan o kan dökücü kirpiklerin ile sürekli kan döküyorsun.

²⁷⁷ Pişmanlık zincirinin bağından kurtulmasın. Senin düşkünün istekten kurtulmuş olsa (da).

Āteş-i hayretde cāna yandım ammā bilmedim

Bunca bakmaktan nedir āfākı efkārīñ seniñ²⁷⁸

Sākit ol nāşih yeter artık uşandırdı beni

Ĥarf-ı bī-ma^c nā-yı nā-hem-vār-ı hem-vārīñ seniñ²⁷⁹

Zerre-i kevn gibi oldu ĥacletinden zerd-i rū

Kim ki teşbīh eyledi ĥürşīde ruĥsārīñ seniñ²⁸⁰

Zevĥ-yāb-ı zaĥm-ı ģamzeñ itmez aşlā ārzū

Cüz belā-yı nāvek-i ĥūn-rīz āzārīñ seniñ²⁸¹

Lev ĥaşallāĥ kıldı meftūn yāri Nāzım^c āķıbet

Gevher-i sencīde-i raĥşān-ı eş^c ārīñ seniñ²⁸²

²⁷⁸ Hayretin ateşinde ey can, yandım ama bilmedim. Senin fikrinin afakı nedir bu kadar bakmaktan.

²⁷⁹ Ey nasihatçı! Sesini çıkarma yeter artık senin birbiriyle çelişen manasız sözlerin beni usandırdı.

²⁸⁰ Kim ki yavaşını güneşe benzetti yavaşın sarısı utancından varlığın zerresi oldu.

²⁸¹ Gamzenin yarasının kan döken kirpik okunun belasından bir parça bile istemez.

²⁸² Nazım! Netice olarak şiiirlerinin parlak değerli sözünün cevheri hâşâ yâri meftun etti.

(Gazel)

Mef' ūlū/Fā' ilātūn/ Mef' ūlū/Fā' ilātūn

Ben gibi kim gönülden cān mihr-i hāle virdi

Ḥavf itmeyüb ḥaṭardan ḥaṭır-ı muḥāle virdi²⁸³

‘ Aks itdi māh-ı rūyu dūn-ı gülbūn-i ḥayāle

Güyā ṭerāvet-i nev-gül-zāra hāle virdi²⁸⁴

Yağma-yı şarşar olsa gülşen-serāna pervā

Āhım yeli tecemmül bir nev nihāle virdi²⁸⁵

Mihr-i dile getürdü yād-ı lebiñ ḥayālīm

Dil-i müjdeye muḫābil cānı ḥayāle virdi²⁸⁶

Gönderdi tuḥfe cānān-ı cāna kelāl-ı cāvid

Cān-ı rişte-i ḥayātı dest-i kelāle virdi²⁸⁷

²⁸³ Beninin güzelliğine benim gibi kim gönülden can verdi? Tehlikeden korkmayıp imkânsız gönle verdi.

²⁸⁴ Yanağının ayı hayalin gül ağacının altına aksetti. Sanki yeni gül bahçesinin tazeliğine hāle verdi.

²⁸⁵ Kasırganın yağması gül bahçesinin bakıcısına korku verince ahımın yeli yeni bir fidanı süsledi.

²⁸⁶ Dudağının yâdı gönlün güneşine hayalimi getirdi. Müjde gönle karşılık canı hayale verdi.

Ey bedr-i burc-ı ʿişmet mihrâb-ı tāk-ı ebrûñ

Zühhâdı kıldı mebhût-ı hayret-i hilâle virdi²⁸⁸

Dün gece yarım oldu mest-i neşât Nâzım

Ben peyder istedim mey yarım piyâle virdi²⁸⁹

(Nâfiʿ a nezâret-i celîlesi tûruk u maʿâbir kâlemi ketebesinden Bağdâdî Reşîd Bey Efendi'nin ğazel-i nâçizânemden birini tenezzülen taḥmîs ile irsâl buyurmuş olduklarından müfteḥaren derc olunmuştur.)

(Taḥmîs)

Fâʿ ilâtün/Fâʿ ilâtün/ Fâʿ ilâtün/Fâʿ ilün

Revzen açdım sineden âfâkı raḥşân eyledim

Zerre-i nâ-büdda şemsi nümâyân eyledim

Baḳ ne zîbâ vâridât-ı t̄abʿ ı ityân eyledim

Şerḥ-i râz-ı ʿaşḳa remz-i nâzım ʿ unvân eyledim

Muzmir mâ fiʿz-zamiri ḥalka iʿ lân eyledim²⁹⁰

ʿ Andelîb-i t̄abʿ -ı şeker-ḥâya ḥaḳ kıldı be-kâm

²⁸⁷ Kalıcı bitkinlik canın cananına hediye gönderdi. Hayatın ipinin canı bitkinliğinin eline verdi.

²⁸⁸ Ey ismet burcunun ayı! Kaşının mihrabının kemeri zahitleri hayretinin şaşkınlığına verdi.

²⁸⁹ Nazım! Dün gece sevinç sarhoşluğu yarım oldu. Ben ardı ardına şarap istediim (o) yarım kadeh verdi.

²⁹⁰ Gönülden pencere açtım afakı parlattım. Yokluk zerresinde güneşi gösterdim. Bak ne güzel yaratılışın varidatını ispat ettim. Aşkın sır şehrine şiirin işaretini unvan ettim. Kalpte ve gönülde olan gizli zamiri halka ilan ettim.

Rište-i şî' r-i terim ' aqd-i süreyyâ intizâm

Ben keder mi eylerim bahtım baña olmazsa râm

' Aksine döndükce devrân ben de itdim devr-i câm

' Ākıbet devrânı devrinden pişimân eyledim²⁹¹

Ārzū itmeme murādımca sipihriñ devrini

Reşk-ḥ̄ārân itmesün kaşd-ı şa' âmet fevrini

Ben neler çekdim diliñ tebdîl kıldım tavrını

Refte refte itdim eğlence medâr-ı cevriñi

Çerḥ geçer fettâri-yi refâtârında ḥayrân eyledim²⁹²

Bezm-i nûşânûşda dün döndü sāğar

' Arşa çıkdı şevkle âvâz-ı çeng ü nây u ney

Ṭa' n-ı ağıyâra didim ey dil taḥammül ṭab' ını

Nâşiḥi tutdum içerdim cebr ile bir cür' a mey

Ḳuvvet-i bâzū ile ḥayvânı insân eyledim²⁹³

²⁹¹ Şeker yiyen bülbülü Hak isteğine kavuşmuş olarak kıldı. Taze şiirimim ipi Süreyya'nın akdi gibi muntazamdır. Bahtım bana tabi olmazsa ben keder mi eylerim. Devran aksine döndükçe ben de kadehin devrini ettim. Sonunda devranı dönmesinden pişman ettim.

²⁹² İsteğimce talihin dönmesini arzu etmem. Kıskançlıkla beslenenler uğursuzluk kastında olmasınlar. Ben neler çektim dilinin tavrını değiştirdim. Eziyetinin dönmesini azar azar eğlence ettim. Devir geçer, fettarı (böyle bir kelime sözlükte yok. Belki yazım yanlış vardır. Reftar yazmak istenilmiş olabilir) edalı yürüyüşünde hayran eyledim.

Āferīn pīrimiñ ḳudsiyet-ārā fehmine

Şundu bir şahbā-yı feyz-āver çağırdı bezmine

Verdi ruḫşat münkerān-ı feyz-i ‘ aşkıñ rezmine

Vā‘ iz açdı küfr-i zülfüñ bahşini ben çeşmine

Pertev-i mihr-i ruḫundan meyl-i burhān eyledim²⁹⁴

Destine al bir sūrāḫī bezme nūş it cām-ı mül

Ṭurma böyle neşve-dār ol ey şeker-leb oyna gül

Çık şalın şimşāda rağmen nāz idüb mānend-i gül

Ḳıl perişān zülfüñ itsün terk-i cem‘ iyyet gönül

Ben perişānlıḳda kesb-i rif‘ at-ı şān eyledim²⁹⁵

Şūr-ı ‘ aşḳ-engīzdir ol dil-şikār-ı pür fiten

Herkesiñ piş-i nazar çeşmiñde olmaz ‘ işve-zen

Setr için bir perde-i ‘ işmet imiş aḡyārdan

Çīn-i zülf-i yāra kāfirdir didim ḫāşā ki ben

Küfre girdim bilmedim tecdīd-i īmān eyledim²⁹⁶

²⁹³ Saḡar dün içki meclisinde döndü. Çeng ve neyin sesi şevkle arşa çıktı. Yabancıların ayıplamasına “ey gönül yaratılışına tahammül” dedi. Nasihat edenin nasihatini tuttum ve zorla şarabın yudumunu içirdim. Pazu kuvveti ile hayvanı insan eyledim.

²⁹⁴ Aferin pirimin kutsiyet süsleyen anlayışına. Bezmine çağırdı (ve) feyz taşıyan şarabı sundu. Aşkın feyzini inkâr edenlerle savaşmaya izin verdi. Benim gözüme vaiz saçın karasının bahsini açtı. Yanağımın güneşinin ışığından delile meyleyledim.

²⁹⁵ Eline bir sūrahi al şarap kadehini bezme işret et. Ey şeker dudaklı, durma böyle neşeli ol, oyna gül. Şimşir ağacına rağmen güle eş naz edip çık salın. Saçını perişan et, gönül cemiyeti terk etsin. Perişanlıkta şanın yüceliğini kazanç eyledim.

Tîr yağdırsa peyâpey başıma ger âsumân

‘ Âşık-ı deryâ dilim neyler baña cevri-cihân

Genc-i vaḥdetde bu şeb ejder gibi âteş-feşân

Ḥâṭıra ğam geldi mihmân zevki itdim mîzbân

Çehre-i mihmânımı keyfimce ḥandân eyledim²⁹⁷

Mâhrüyânîñ gönül fehm itmedim meşrebleriñ

Olmadım ḥâşıl çalışdım rûz şeb maṭlûblarıñ

Ḳandırub bir kez Reşîdâ öpmedim ğabğablariñ

Şif rimi cânân okurken bûse itsün lebleriñ

Nâzımı manzûme-i ṭab‘ imda pinhân eyledim²⁹⁸

(Müseddes)

Fâ‘ ilâtün/ Fe‘ ilâtün/ Fe‘ ilâtün/Fe‘ ilün

Terk ider ‘ âşık olan şevk ile cân u serini

Siper-i tîr-i ğam u miḥnet ider peykerini

Vaḳf ider behr-i cefâ ḥâṭır-ı ğam-perverini

Eşk-i ḥünîñ ile ser-şâr kılar sāğarını

²⁹⁶ O gönül avlayan fitne dolu sevgili aşk gürültüsünü koparandır. Herkesin gözünde işveli bakış olmaz. Ağyardan bir temizlik perdesi için örtüdür. Hâşâ ki ben yârin saçının dağınıklığına kâfirdir dedim. Bilmedim küfre girdim (ve) imanı tazeledim.

²⁹⁷ Eğer ardı ardına gökyüzü başıma ok yağdırsa gönlüm aşk denizi gibiiken cihanın cevri ne yapabilir ki? Bu gece birlik hazinesinde ejder gibi ateş saçandır. Ev sahibi! Gönle gam geldi, sofrayı misafirin zevkine göre kurdum. Misafirimın çehresini keyfime göre güldürdüm.

Ġulġul-ı nāle ider naġme-i rām-şekkerini

Şavurur göklere āh-ı dil-i ġam-perverini²⁹⁹

‘Āşık-ı çeşmiñ olan şanma daġı ġayra baġar

Hāne-i çeşmiñe imbik-i dilinden kan akar

Ġarġ olur baġr-ı ġama hoş kılar mevc şaġar

Yem-i ġayretde ġalur sāhil-i vaşla yol arar

Dolanur merdümünü bender-i müjġaniñ açar

Delüv-i ma‘ kūs gibi tā döker eşk-i terini³⁰⁰

Ekşeri ehl-i vefā ġāmet-i dildārı sever

Yā ki ġüftār-ı leb-i la‘ l-i güher-bārı sever

Kimisi nāvek-i ebrū-yı kemāndārı sever

Dil-i sergeşte ise āteş-i ruġsārı sever

Meş‘ al-i ‘ aşkı arar şu‘ le-i eş‘ ārı sever

İster āfāġa şaġa tā şerer-i aġkerini³⁰¹

²⁹⁸ Gönül! O ay yüzlü sevgilinin meşrebini anlamadım. Gece gündüz istekleri (için) çalıştım (ama) bir sonuca varamadım. Ey Reşit! Kandırıp da bir defa olsun çenesinin altını öpemedim. Canan şiirimi okurken buse etsin dudakların. Nazım'ı yaratılışımın şiirinde gizledim.

²⁹⁹ Âşık olan şevk ile can ve başını terk eder. Yüzünü mihnet ve gam okunun siperi eder. Gam seven gönlünü cefanın felaketini vakfeder. Kadehini kanlı gözyaşıyla ağzına kadar doldurur. İtaat eden şeker nağmesini inlemenin gürültüsü yapar. Gam sever gönlünün ahını göklere savurur.

³⁰⁰ Gözünün âşığı olan sanma başkasına bakar. Gözünün hanesine gönül imbiğinden kan akar. Gam denizine batar, hoş kılıp dalga şaġar. Hayret denizinde kalır kavuşma sahiline yol arar. Kirpiğinin kıyısını açar göz bebeğini dolandır. Taze gözyaşını ters çevrilmiş kova gibi döker.

Âh ider bend-i ser-i zülf-i perişāniñ olan

Deş̄t-i dehşetde gezer vāle vü hayrāniñ olan

Hūna ğalt̄ide gerek küşte-i hicrāniñ olan

Pāre pāre kesilür zevķile ħurbāniñ olan

Şablanur t̄ir-i ğama Nāzır-ı müjgāniñ olan

Aħker-i cevre yaķar ħātır-ı hūn-perverini³⁰²

Şem^ç -i ^ç aşķında ne şad şevķle pervāne yanar

Beste-i mihriñ olan şu^ç le-i hicrāna yanar

Ṭutuşur şā^ç iķa-i āh u ferāvāna yanar

Şaçar ^ç ayyūķa şerer āteş-i ħirmāna yanar

Meş^ç al-i ^ç aşķda Nāzım gibi merdāne yanar

Şavurur raķş iderek göklere ħākisterini³⁰³

Gazel

Fā^ç ilātün/ Fā^ç ilātün/ Fā^ç ilātün/Fā^ç ilün

Oldu tā mihr-i tecellā-yı ruħuñ şu^ç le-feşān

Vecd ile raķşa kıyām eyledi zerrāt-ı cihān³⁰⁴

³⁰¹ Çoğu vefa ehli sevgilinin boyunu sever. Yani cevher saçan kırmızı dudağın sözünü sever. Kimisi yaylı kaşın okunu sever. Şaşkın gönül ise yüzün ateşini sever. Aşķın meşalesini arar saçların kıvılcımını sever; isterse ateş koru kıvılcımı ta afaka saçsın.

³⁰² Perişan saçının ucunun bağı olan ah eder. İnleyen ve hayranın olan dehşet çölünde gezer. Ayrılığının öldürülmüşü kana yuvarlanmış olması gerektir. Kurbanın olan zevkle parça parça kesilir. Kirpiğinin gözleyeni gam okuna saplanır (ve) kan seven gönlünü eziyetin ateş koruna yakar.

³⁰³ Aşķının mumunda yüz şevkle pervane yanar. Güzelliğinin bestesi olan ayrılığın kıvılcımına yanar. Ateş ve ahın yıldırımına yanar tutuşur. Ayyuka kıvılcım saçar ve ümitsizlik ateşine yanar. Nazım gibi aşķın meşalesinde mertçe yanar. Dans ederek külünü göklere savurur.

Şevk-i dîdârîñ ile hâtırıma âteş-i ʿ aşk

Dün gice saçdı şerer hâric-i takrîr-i zebân³⁰⁵

Şuʿ le-i hasrete bî-hûd tutuşub yandı ciğer

Sû-yı ʿ ayyûka revân dūd-ı ciğer raqş-künân³⁰⁶

Dil-i âvâre serâsime gezerken nâgâh

Düşdü bir maḥfile nâ-ḳâbil-i imkân-ı beyân³⁰⁷

---

³⁰⁴ Ta yanağının tecellisinin güzelliği kıvılcım saçan oldu. Cihanın zerrelere vecd ile dönmek için raksa kalktı.

³⁰⁵ Aşk ateşi yüzünün şevki ile gönlüme dün gece dilin ifade edemeyeceği kadar kıvılcım saçtı.

³⁰⁶ Çılgın ciğer hasret kıvılcımına tutuşup yandı. Ciğerin dumanı dönerek göğün en yüksek noktasına ulaştı.

³⁰⁷ Avare gönül sersem gezerken ansızın beyanı mümkün olmayan bir meclise düştü.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4. MATERYAL VE METOD

4.1. Materyaller

Bu çalışmanın başlıca kaynağı 19. Yüzyıl divan şairlerinden Mehmet Nâzım'a ait olan Toronto Üniversitesi Kütüphanesi PL 248 N3395 A17 numarada bulunan nüsha ile Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Kütüphanesi 15571 numarada bulunan nüsha transkripsiyonlu metne çevrilerek oluşan dîvânçedir.

Çalışmanın transkripsiyonu yapılırken doğru okunup doğru yazılabilmesi için Ferit Devellioğlu'nun Osmanlıca- Türkçe Lûgat ile Mehmet Kanar'ın Farsça-Türkçe Büyük Sözlüğünden istifade edilmiştir.

4.2. Divançenin İncelenmesi ve Transkripsiyon Metodu

Divân inceleme çalışmaları uygulamalı çalışmalardır. Bu çalışma XIX. Yüzyıl Divan şairlerinden Mehmed Nazım'ın Divançesinin Latin harflerine transkripsiyonu ile oluşan metnin şekil ve muhteva yönünden incelenmesi, yine şairin hayatı ile yaşadığı ondokuzuncu yüzyılın sosyal, siyasal ve edebi durumuna ilişkin bilgileri içermektedir. Çalışma, daha önce bu alanda çalışılmış bilimsel eserlerde uygulanan yaklaşımlar ve sistematik ile ele alınmıştır. Şairin edebi şahsiyeti ve öne çıkardığı konular muhteva bölümünde beyitlerden örneklerle sunulmuştur.

Divânın transkripsiyonu yapılırken, bütün şiirlerin ve beyitlerin vezinleri tespit edilerek kontrol edilmiş, metnin Latin harflerine doğru aktarımı sağlanmaya çalışılmıştır. Yazıldığı dönem itibariyle günümüze çok uzak olmaması ve iyi

korunması nedeniyle divançenin sayfalarında doğru okunmayı zorlaştıracak bölümler ile silinmiş yazılara çok fazla rastlanmamıştır.

BEŞİNCİ BÖLÜM

5. BULGULAR VE TARTIŞMA

19. yüzyıl şiirine genel olarak baktığımızda; Yenişehirli Avnî, Enderunlu Vâsıf, Keçecizâde İzzet Molla gibi divan şairleri yanında Nasır Abdalbâkî Dede, Müştak Baba, Safâyî Dede, Tûrâbî Baba, Şeyh Nazîf ve Osman Şems gibi dinitasavvufî şiirler yazan şairler ile Erzurumlu Emrah, Dertli, Dadaloğlu, Bayburtlu Zihni gibi daha ziyade halk şiiri yazan isimlerin de öne çıktığını görürüz.

Döneminde devlet memuriyeti nedeniyle kendisini çok fazla tanıtma imkânı bulamayan bir kısım şairlerin imkân bularak şiirlerini bir araya getirip bir divan/divançe oluşturmaları da her zaman mümkün olamamıştır. Biz bu çalışmamızda bu şiirlerinin bir kısmını basım imkânı bularak Divançesini bugüne taşıyan Mehmed Nazım'ın şiirlerini gün yüzüne çıkarmaya ve inceleyerek değerlendirmeye çalıştık.

Divançeyi genel olarak incelediğimizde;

- Divanların çoğu gibi Nazım divançesinde de şiirlerin büyük kısmının gazel olduğu görülür.
- Gazel dışında mersiye, kaside, muhammes, tahmis, müseddes, murabba nazım şekilleriyle yazılmış şiirler de yer almaktadır.
- Kasidelerin biri bahar konulu olup bir diğeri Sultan Abdulhamit Han'a yazılmış Farsça bir şiirdir. Bu şiir divançede Farsça yazılmış iki şiirden biridir. Bir diğeri Farsça şiir ise Hafız-ı Şirazi'nin bir gazeline yapılmış olan tahmistir. Şairin yazdığı mersiye "Seyyid-i Şüheda-Hz. Hüseyin" için yazılmıştır.

- Mersiye ve diğler şiirlerde dini ve tarihi isimlere ve olaylara telmihlerin önem arz ettiğı görölmektedir.
- Şairin divanında “Diğler” başlığıyla verilen şiirlerin “Gazel” olduğı tespit edilmiştir.
- Şairin başta gazelleri olmak üzere müseddes ve diğler şiirlerinin ekseriyetle aşk konulu olduğı görölmektedir.
- Şairin divançesinde sözü edilen aşk daha ziyade tasavvufidir. Şairin bu bağlamda aşk, âşık, aşığın ahı, saki, bade, meyhane, tekke, şeyh, sevgili, gamze, gibi tabirleri çokça kullanması da buna bir işarettir.
- Şairin kendisini -divan şiiri geleneğinde olduğı üzere- âşık olarak telakki ettiğı şiirlerinde yer yer içinde bulunduğı aşk ahvalinden şikâyet eder görüldüğüne de şahit oluruz.
- 19. Yüzyıl divan şiirinin etkilendiğı birçok başlık dikkate alındığında şairin divançesinin divan şiirinin hem estetik hem muhteva bakımından hatırı sayılır bir örneğı olduğunu ifade etmek yerinde olacaktır.

SONUÇ

Şair Mehmed Nazım'ın ele aldığımız Divançesinin Divan Edebiyatının şekil ve muhteva özelliklerini genel itibariyle koruduğunu söylemek mümkündür. Dönemi itibariyle divan şiirinin belki son temsilcilerinden olmasına rağmen bu şiirin temel hususiyetlerini ziyadesiyle barındırıyor olması şair açısından önemli bir başarıdır. Bir diğer taraftan şairin yaşadığı dönemde yeni şiir; yeni edebiyat ve yeni dil söylemlerinin ayyuka çıkmış olduğu ve bu minvalde edebi türler ortaya konduğu görülür. Bu durumu dikkate aldığımızda söz konusu şairimiz Mehmed Nazım'ın şiirleri ile bu dönem meydana getirilmiş divan/divançelerin bireysel olmakla beraber bir yönüyle yeniye karşı bir direnç olduğunu da unutmamak gerekir.

Şairin şiirlerindeki genel yaklaşımını dikkate aldığımızda aşkın en önemli başlık olduğu görülecektir. Aşkın ve aşığın ahvali birçok bakımdan divançede tasvir ve tarif edilmiş; zaman zaman mübalağaya zaman zaman hüsn-i talile ve diğer edebi sanatlara başvurulmuş şiirler hayal ve düşünce bakımından da derinleştirilmiştir. Divan şiirinde sevgilinin her zamanki istiğnasını koruduğu görülmekle beraber aşığın sevgiliye sitemi de bariz şekilde dikkati çekmektedir. Sufi aşk, tasavvufi öğeler ile dini ve tarihi değeri yüksek isimler ile edebi sanatlar da şairin şiirlerini zenginleştiren diğer önemli unsurlar olarak öne çıkmaktadır. Bu bakımdan şairin divançesinde yer alan ve 19. Yüzyılın sonuna işaret eden 1890'lı yılların divan şiiri bakımından hala kabiliyeti haiz olduğunu ifade etmek gerekir.

Tez çalışmamızın Mehmed Nazım gibi henüz tanınmamış divan şairleri ile onların başta divanları olmak üzere diğer eserlerinin tanıtımı bakımından örneklik teşkil edeceği umudunu taşıyoruz.

KAYNAKÇA

Kitaplar

Akyüz, K. (1995). *Modern Türk Edebiyatının Ana Çizgileri*, İnkılap Yayınları, İstanbul, ss.38.

Devellioğlu, F. (1997). *Osmanlıca-Türkçe Sözlük*, Aydın Kitabevi Yayınları, Ankara.

İpekten, H. (2001). *Nazım Şekilleri ve Aruz*, Dergâh Yayınları, İstanbul.

Kanar, M. (2015). *Farsça-Türkçe Büyük Sözlük*, Say Yayınları, İstanbul.

Küleççi, N. (1999). *Açıklamalar Ve Örneklerle Edebi Sanatlar*, Akçağ Yayınları, Ankara, ss. 28, 46, 71, 87, 90, 94, 102, 114, 124, 135, 165.

Mengi, M. (2005). *Eski Türk Edebiyatı Tarihi- Edebiyat Tarihi- Metinler*, Akçağ Yayınları, Ankara, ss.229

Onay, A.T. (2000). *Eski Türk Edebiyatında Mazmunlar Ve İzahı*, Akçağ Yayınları, Ankara, ss. 88, 129, 134, 258, 335, 379, 401, 427, 449, 454, 468.

Macit, M. (1996). *Dîvân Şiirinde Aheng Unsurları*. Akçağ Yayınları, Ankara, ss. 84.

Tanpınar, A.H. (2001). *19 uncu Asır Türk Edebiyatı Tarihi*, Çağlayan Basımevi, İstanbul, ss.64-65.

Türk Dil Kurumu. (2005). *Türkçe Sözlük*. TDK Yayınları.

Tezler

Akıncı, A. (2015). *XIX. Yüzyıl Şairi Rıf'at Mehmed Karlı Dîvânı (İnceleme-Metin)*, Kırklareli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Kırklareli, ss. 17-18.

Turgutlu, M. (2008). *Enderûnlu Halîm Dîvânı (İnceleme – Metin)*, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Konya, ss. 4-8

Dergiler

Çavuşoğlu, M. (1986). “Divan Şiiri”, *Türk Dili Aylık Dil Dergisi*, C (52), S (415-416-417): 1-16.

Ünver, İ. (1988). “XIX. Yüzyıl Divan Şiiri”, *Ankara Üniversitesi DTCF Dergisi*, C (32), S (1-2): 131-140

Ünver, İ. (2008). “Çeviriyazıda Yazım Birliği Üzerine Öneriler”, *Turkish Studies International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, V (3/6): 1-46.

ÖZGEÇMİŞ

Dilber UMAZ, 1986 yılında Şanlıurfa'da doğdu. Gaziantep Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü'nden 2009 yılında mezun oldu. 2010 yılında Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi'nde tezsiz yüksek lisans eğitimi aldı. 2011 yılında Gaziantep Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalında yüksek lisans öğrenimine başladı.

VITAE

Dilber UMAZ was born in 1986 in Şanlıurfa. She graduated from Gaziantep University, Faculty of Arts and Science, Department of Turkish Language and Literature in 2009. In 2010, she joined non-thesis master's degree at Kahramanmaraş Sütçü İmam University. In 2011, she started her graduate studies at Gaziantep University, Institute of Social Sciences, Department of Turkish Language and Literature.